

DISPUTATIONES SCIENTIFICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK

2023

2

ROČNÍK XXIII.

VERBUM

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

DISPUTATIONES SCIENTIFICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK

Ružomberok 2023

**DISPUTATIONES SCIENTIFICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE IN RUŽOMBEROK**

Číslo 2, apríl 2023, ročník XXIII.

Vychádza štvrťročne.

Šéfredaktor: doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, PhD. (Catholic University in Ružomberok)

Zástupca šéfredaktora: doc. PhDr. Jiří Prokop, Ph.D. (Charles University in Prague)

Výkonní redaktori: PaedDr. Ján Gera, PhD., Mgr. Milan Pudiš, PhD.

Redakčná rada:

prof. ThDr. Art. Lic. Rastislav Adamko, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
prof. Gheorghe Balint, PhD. ("Vasile Alecsandri" University of Bacău)
prof. Dr. Miklós Bánhidi, Ph.D. (Hungarian University of Sports Science in Budapest)
prof. PaedDr. Elena Bendíková, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
prof. Ladislav Čarný, akad. mal. (Academy of Fine Arts and Design in Bratislava)
doc. Ing. Igor Černák, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
prof. PaedDr. Ján Danek, CSc. (Comenius University in Bratislava)
dr. habil. Beáta Dobay, PhD. (University of Sopron in Sopron)
prof. Ming-kai Chin, Ph.D., M.B.A. (The Foundation for Global Community Health, Henderson (Nevada))
doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
prof. PaedDr. Milada Krejčí, CSc. (College of Physical Education and Sport Palestra in Prague)
dr. habil. Anetta Müller, PhD. (University of Debrecen in Debrecen)
prof. Juan Carlos Torre Puente, PhD. (Comillas Pontifical University in Madrid)
prof. Gabriella Pusztai, Ph.D., DSc. (University of Debrecen in Debrecen)
doc. RNDr. Miroslav Rusko, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
doc. PhDr. Markéta Rusnáková, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
dr. habil. PaedDr. Ing. István Szókö, PhD. (Trnava University in Trnava)
doc. PaedDr. Jana Škrabánková, Ph.D. (University of Ostrava in Ostrava)
prof. Ing. Peter Tomčík, PhD. (Catholic University in Ružomberok)
prof. Dr. Ricardo R. Uvinha, Ph.D. (University of Sao Paulo in Sao Paulo)
prof. PaedDr. Milan Valenta, Ph.D. (Palacký University in Olomouc)
prof. dr. Irena Žemaitaitytė (Mykolas Romeris University in Vilnius)

Príspevky sú recenzované.

Obálka: doc. akad. mal. Pavol Rusko, ArtD.

Jazyková úprava: PaedDr. Oľga Drobňá, PhD. (slovenský jazyk)

Technická spolupráca: Ing. Miloslav Korba

EV 3238/09

Časopis je zaregistrovaný v medzinárodnej databáze CEEOL
(Central and Eastern European Online Library).

Cena jedného čísla: 7,- €

Katolícka univerzita v Ružomberku

VERBUM – vydavateľstvo KU, Hrabovská cesta 5512/1A, 034 01 Ružomberok

IČO: 37 801 279

ISSN 1335-9185

Contents

Preface

Ján Gera.....	7
---------------	---

Formation and Education

Early Intervention as an Option to Prevent the Development of CAN Syndrome from the Perspective of Special Pedagogy

Anna Hudecová.....	13
--------------------	----

Early Identification of Dyspraxia in a Child with Anticipated Difficulties in Motor Speech

Barbora Kováčová.....	21
-----------------------	----

Early Intensive Behavioral Intervention in Children with Autism Spectrum Disorder

Martina Magová, Monika Pudišová.....	30
--------------------------------------	----

Application of Selected Aspect of Pastoral Culture in Art Education

Jozef Zentko.....	35
-------------------	----

Social, Economic and Legal Sciences

E-learning as Communication Situation with Potentiality and Limits: Opinions and Experiences of University Students

Pavol Rankov.....	45
-------------------	----

The Young Municipal School Teachers' Job Satisfaction in Bishkek (Kyrgyzstan)

Ainuru Zholchieva, Aelita Zholchieva, Özden Özlü.....	60
---	----

Assessing Rehabilitation Counselling as a Tool for the Psychological Adjustment of Persons with Disabilities Infected with HIV/AIDS: A Case Study of Vom, Christian Hospital, Plateau State, Nigeria

Noah Agbo.....	68
----------------	----

Humanities and Arts

Nitra Canon Andrej Cvinček in the Regional Council

Michal Marťák 83

Existential Understanding of Man in the Philosophy of Søren Kierkegaard

Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková 95

Critiques..... 107

Obsah

Predhovor

PaedDr. Ján Gera, PhD.....	9
----------------------------	---

Výchova a vzdelávanie

Včasná intervencia ako možnosť predchádzania vzniku syndrómu CAN z pohľadu špeciálnej pedagogiky

Anna Hudecová.....	13
--------------------	----

Včasné identifikovanie dyspraxie u dieťaťa s predpokladanými ťažkosťami v pohybovom prejave

Barbora Kováčová.....	21
-----------------------	----

Včasná intenzívna behaviorálna intervencia u detí s poruchou autistického spektra

Martina Magová, Monika Pudišová.....	30
--------------------------------------	----

Aplikácia vybraných aspektov pastierskej kultúry do výtvarnej edukácie

Jozef Zentko.....	35
-------------------	----

Sociálne, ekonomické a právne vedy

E-learning ako komunikačná situácia s potenciálom a limitmi: názory a skúsenosti vysokoškolákov

Pavol Rankov.....	45
-------------------	----

Pracovná spokojnosť mladých učiteľov mestských škôl v Biškeku (Kirgizsko)

Ainuru Zholchieva, Aelita Zholchieva, Özden Özlü.....	60
---	----

Posúdenie rehabilitačného poradenstva ako nástroja na psychickú adaptáciu osôb so zdravotným postihnutím infikovaných HIV/AIDS: Prípadová štúdia realizovaná v nemocnici Vom, Christian Hospital, Plateau State, Nigéria

Noah Agbo.....	68
----------------	----

Humanitné vedy a umenie

Nitriansky kanonik Andrej Cvinček v krajinskom zastupiteľstve	
Michal Marťák	83
Existenciálne chápanie človeka vo filozofii Sørensa Kierkegarda	
Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková	95
Recenzie.....	107

Preface

The common denominator of the studies in the current issue of «Disputationes Scientifical Universitatis Catholicae in Ružomberok» is a human being, or help to them, whether it is about their health, education, upbringing, work, or even the meaning of life. Contributions are from the following areas: education and training; social, economic and legal sciences; humanities and arts.

Anna Hudecová deals with the issue of CAN syndrome of an abused, abused and neglected child from the point of view of special pedagogy. Barbora Kováčová presents theoretical and research approaches to the assessment of a child with dyspraxia even before entering elementary school. Martina Magová and Monika Pudišová deal with early intensive behavioural intervention for children with autism spectrum disorder. Jozef Zentko focuses on the characteristics of the use of elements of pastoral culture and art in pre-primary education.

Pavol Rankov addresses the issue of e-learning through the opinions and experiences of university students. Ainura Zholchieva, Aelita Zholchieva and Özden Özlü write about the job satisfaction of young city school teachers in Bishkek (Kyrgyzstan). Noah Agbo assesses rehabilitation counselling as a tool for psychological adaptation of persons with disabilities infected with HIV/AIDS.

Michal Mart'ák focuses on the work of Nitrian canon Andrej Cvinček in the Regional Council of the Slovak Republic in the years 1929 – 1938. Ivan Ondrášik and Katarína Ondrášiková analyse the three stages of human existence in the philosophy of Søren Kierkegaard. It is an aesthetic, ethical and religious stage.

PaedDr. Ján Gera, PhD.

Translation: doc. Andrey Kraev, CSc.

Predhovor

Spoločným menovateľom štúdií aktuálneho čísla *Disputationes Scientifcae Universitatis Catholicae in Ružomberok* je človek, respektíve pomoc človeku, či už ide o jeho zdravie, vzdelanie, výchovu, prácu, ba dokonca aj zmysel života. Príspevky sú z nasledovných oblastí: výchova a vzdelávanie; sociálne, ekonomické a právne vedy; humanitné vedy a umenie.

Anna Hudecová sa venuje problematike syndrómu CAN týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa z pohľadu špeciálnej pedagogiky. Barbora Kováčová prezentuje teoretické a výskumné východiská v posudzovaní dieťaťa s dyspraxiou ešte pred vstupom do základnej školy. Martina Magová a Monika Pudišová sa zaoberajú včasnou intenzívnou behaviorálnou intervenciou u detí s poruchou autistického spektra. Jozef Zentko sa zameriava na charakteristiku využívania prvkov pastierskej kultúry a umenia v predprimárnom vzdelávaní.

Pavol Rankov sa venuje problematike e-learningu cez názory a skúsenosti vysokoškolákov. O pracovnej spokojnosti mladých učiteľov mestských škôl v Biškeku (Kirgizsko) píše Ainuru Zholchieva, Aelita Zholchieva a Özden Özlü. Noah Agbo posudzuje rehabilitačné poradenstvo ako nástroj na psychickú adaptáciu osôb so zdravotným postihnutím infikovaných HIV/AIDS.

Michal Marták sa venuje pôsobeniu nitrianskeho kanonika Andreja Cvinčeka v Krajinskom zastupiteľstve Slovenskej krajiny v rokoch 1929 – 1938. Ivan Ondrášik a Katarína Ondrášiková analyzujú tri štádiá existencie človeka vo filozofii Sorena Kierkegaarda. Ide o estetické, etické a náboženské štádium.

PaedDr. Ján Gera, PhD.

Formation and Education

Výchova a vzdelávanie

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.13-20>

Early Intervention as an Option to Prevent the Development of CAN Syndrome from the Perspective of Special Pedagogy

Včasná intervencia ako možnosť predchádzania vzniku syndrómu CAN z pohľadu špeciálnej pedagogiky

Anna Hudecová

Abstract

The paper presents the possibilities of early care for a child with CAN syndrome. The author presents specific therapeutic concepts of help that can be implemented by professionals, including special educators.

Keywords: Child abuse and neglect. Special educator. Therapeutic concepts of help.

Úvod

Problematika včasnej starostlivosti o rodinu s dieťaťom s rizikovým vývinom je v ostatnom období predmetom záujmu odbornej i laickej verejnosti. Práve možnosť identifikovať problémy už v ranom období vedie odborníkov k snahe hľadať optimálne spôsoby intervencie a pomoci tak, aby mohlo dôjsť k pozitívnemu ovplyvňovaniu vývinu dieťaťa. Ide teda o hľadanie efektívnych spôsobov pomoci nielen deťom, ale aj rodičom a všetkým odborným pracovníkom, ktorí s týmito deťmi a rodinami prichádzajú do kontaktu. Možnosť čo najskôr identifikovať problémy detí s rizikovým vývinom a poskytnúť im príležitosť rozvinúť ich možné potenciality, prostredníctvom starostlivosti od raného obdobia ich života, je účinný spôsob ako eliminovať a znižovať nepriaznivé dôsledky na ich ďalší vývin, kvalitu ich života i života ich rodiny. Vašek (2006) do kategórie ohrozených zaraďuje deti a mládež, ktorí sú trvale vystavení nepriaznivým spoločenským, ekologickým, výchovným či iným vplyvom. Jednou kategóriou v súvislosti s ohrozením je syndróm CAN týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa (ďalej CAN, *Child Abuse and Neglect*). V súvislosti so syndrómom CAN sa pomerne často proklamuje pozastavenie nepriaznivého zaobchádzania s deťmi v prostredí, v ktorom dieťa existuje. DiLilio et al. (2006) upozorňuje, že je nevyhnutné priznavať, že ide o úmyselné poškodenie vývinu a zrenia dieťaťa v dôsledku kontaktu s dospelou osobou (opatrovateľom, rodičom, pestúnom, rodinným

príslušníkov a i.). Žiaľ, táto skutočnosť nerieši dlhodobé dôsledky prežitej traumy u dieťaťa. Pomerne väčšia časť obetí týrania, zneužívania alebo závažného zanedbávania si so sebou až do dospelosti nesie dôsledky negatívnych skúseností vo forme psychosomatických ochorení s potrebnou odbornou pomocou odborníka primárne v oblasti psychológie či psychiatrie. Aj z vyššie uvedeného dôvodu je potrebné zdôrazniť, že práca s obeťou so syn. CAN **nekončí identifikáciou obeť**, ale naopak je **začiatkom odbornej pomoci**. Konkrétne sa orientovanej na zvládanie traumy, odbornej pomoci aj v rámci sprevádzania až k možnému zaradeniu sa do bežného života. Kováčová, Hudecová, Hladush (2021) tvrdia, že v tejto skupine jednotlivcov s ohrozením, ak sa im včas neupravia podmienky, môže dôjsť k závažnému narušeniu ich psychickej, somatickej či sociálnej integrity.

Syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa

Syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa môžeme definovať ako poškodenie telesného, duševného aj spoločenského stavu a vývinu dieťaťa. Je to dôsledok nenáhodného, často úmyselného konania rodičov alebo inej dospelaj osoby s cieľom ublížiť dieťaťu. Poškodenie dieťaťa vplyvom takéhoto konania dospelého zasahuje do všetkých sfér jeho života. Je to veľmi zložitý sociálny fenomén determinovaný viacerými faktormi. Každý prípad, v ktorom ide o zlé zaobchádzanie s dieťaťom, je výsledkom komplexného pôsobenia viacerých faktorov (Dunovský et al., 1995).

K základným formám CAN patria aj ďalšie, ktoré sú označované ako:

- organizované zneužívanie detí;
- rituálne zneužívanie;
- sexuálny turizmus;
- Munchausenov syndróm¹ v zastúpení – by proxy;
- kultúrne zvyky ako forma násillia (Hudecová, et al., 2012).

Najväčšou príčinou vzniku syndrómu CAN je **nefunkčná rodina**. Treba však povedať, že príčiny vzniku CAN majú multifaktoriálny charakter, môžeme ich vnímať na úrovni celospoločenskej, kultúrnej, ekologickej, ale aj na strane individuálnych predispozícií, ktoré vytvára rizikový rodič, rizikové dieťa, alebo riziková interakcia v rodine. Poznanie týchto príčin je prvým krokom k pochopeniu súvislostí, prečo v rodine dochádza k násilliu. Je zároveň významným východiskom pre pomoc dieťaťu a nastolenie terapie a intervencií.

---

¹ Tento syndróm je spojený s patologickou predstavou rodičov o vážnej chorobe dieťaťa. Rodičia umelo vytvárajú podmienky pre jeho hospitalizáciu, zložitú a bolestivú vyšetrenia a liečenie. Je to spôsob agresie dospelého voči dieťaťu v rámci syndrómu CAN.

Medzi rizikové faktory, ktorých výsledkom môže byť ubližovanie dieťaťu, môžeme zaradiť rizikových rodičov, ale aj rizikové deti a rizikové faktory súvisiace s interakciou v rodine. Medzi rizikových rodičov patria rodičia, ktorí naplňajú charakteristiky popísané v tabuľkovom spracovaní (Tabuľka 1).

Tabuľka 1

Charakteristika rizikových rodičov	Majú sklony k násilnému správaniu, nedokážu sa ovládať.
	Sú sústredení na svoje problémy a záujmy, dieťa ich nadmerne zaťažuje.
	V hodnotovom rebríčku majú dieťa na poslednom mieste.
	Agresívnym konaním si kompenzujú svoje pocity menejcennosti a neistoty.
	Majú zvýšenú potrebu moci nad dieťaťom.
	Boli sami obeťami týrania zo strany svojich rodičov a majú negatívne skúsenosti z detstva.
	Ide o rodičov s nízkou kultúrnou a vzdelanostnou úrovňou.

Zdroj: Hudecová, et al. (2012)

Existuje aj skupina osôb (páchateľov), ktorí mali nedostatočnú rodinnú sociálnu podporu, sú nezrelými pre rodičovstvo, prežili stresujúce životné udalosti, ktoré súviseli s rodičovstvom, ale aj inými rodinnými stresmi (Mydlíková et. al., 2019). Za jedným z rizikových faktorov sú aj rodičia trpiaci psychickými poruchami, napr. depresiou, úzkostnou poruchou, so schizoidnou poruchou osobnosti atď. Duševné ochorenie rodiča, ako Kováčová (2020) tvrdí, predstavuje závažné riziko pre zdravý vývin všetkých členov rodiny – dieťaťa, partnera, ale aj ostatných jej členov. Dieťa, ktoré žije s rodičom so psychickým ochorením, je dlhodobo ohrozené prostredím, ktoré sa stáva málopodnetným a nesýtiacim potreby dieťaťa. Na konkrétnom príklade Kováčová (2020, s. 115-18) ilustruje kazuistiku rodiny, kde liečba rodiča s duševným ochorením (matka so psychickým ochorením) a poskytovanie včasnej intervencie dieťaťu v ohrození, muselo prebiehať paralelne v rámci multidisciplinárnej pomoci.

Včasná identifikácia syndrómu CAN

Včasná intervencia by mala byť zameraná na vytipovanie rizikových skupín obyvateľstva, a následne sa podieľať na cielenom pôsobení na tieto skupiny, ako aj na možné rizikové situácie. Realizuje sa to cieleným vyhľadávaním alebo hlásením jednotlivých prípadov na úrovni odborných služieb, štátnych, komunálnych alebo mimovládnych organizácií. Dôležitú súčasť prevencie podľa Hudecovej et al. (2009) tvorí depistážna činnosť. V rámci nej sa vyhľadávajú rodiny s maloletými deťmi žijúce v nepriaznivých rodinných pomeroch, deti, voči ktorým si rodičia neplnia rodičovské

povinnosti, alebo ohrozujú, či narúšajú ich výchovu. Janda (2021) tvrdí, že daná skutočnosť je ťažko uskutočniteľná v praxi, nakoľko existujú prípady, ktoré nevyhnutne potrebujú zásah tu a teraz, bez odkladu a vybavovania potrebných formalít. Podľa autora si pomerne dosť rodičov, ktorí ubližujú svojim deťom, zvyšuje svoje ego tým, že nútia deti do niečoho, čo samé nechcú (odmietajú), napriek tomu sú nútené danú činnosť spraviť (pod hrozbou násilia a zároveň sa s tou komunikáciou stretávajú bežne).

Cieľom odbornej pomoci zo strany všetkých zainteresovaných odborných pracovníkov je poznať a odhaliť týranie a zneužívanie v rodine. Na základe dôkladnej a všestrannej analýzy situácie, identifikovaní rozličných faktorov a činiteľov, ktoré nielen predchádzali vzniku násilia, ale ho zdanlivo vyvolali. Je nevyhnutné zabezpečiť účinnú pomoc dieťaťu a jeho rodine do takej miery, aby sa odstránilo násilie a minimalizovali sa nepriaznivé dôsledky na ďalší život dieťaťa a jeho zdravé fungovanie. Je to v podstate úroveň sekundárnej prevencie, ktorá je závislá na včasnej diagnostike syndrómu CAN a na efektívnej spolupráci zainteresovaných odborníkov (pediater, pedagóg, špeciálny pedagóg, sociálny pracovník, psychológ a pod). Ide o časovo a obsahovo náročný proces, súčasťou, ktorého je komplex zložitých a náročných úloh, jeho riešenie presahuje možnosti jedného pracovníka. Preto je dôležité, aby sa na riešení problémov podieľalo viacero odborníkov.

Za dôležité východisko zamedzenia vzniku týrania, zneužívania a zanedbávania považujeme **prevenciu**, ktorej cieľom je znížiť pravdepodobnosť vzniku a výskytu syndrómu CAN a rôznych poškodení. Ide o primárnu, sekundárnu a terciárnu prevenciu.

Primárna prevencia syndrómu CAN

Primárnu prevenciu možno chápať ako cieleňé pôsobenie na širokú verejnosť, aby sa stala citlivejšou a vnímavejšou k potrebám všetkých detí. Súčasťou cieleňého pôsobenia by malo byť aj pôsobenie na právne vedomie v zmysle ohlasovacej povinnosti. A práve to je spojené s informovaním verejnosti o syndróme CAN, so vzájomnou spoluprácou s jednotlivými inštitúciami, ale aj vstupovaním do prostredí, ktoré je možné označiť za potenciálne rizikové. Primárna prevencia znamená aj cieleňé zameranie na deti z rizikových rodín. Šramová (2004) poukazuje aj na to, že primárna prevencia sa má realizovať aj cez edukačné programy, masovokomunikačné prostriedky, osvetové diskusné relácie, cez angažovanosť štátnych aj mimovládnych organizácií.

Sekundárna prevencia syndrómu CAN

Zámerom sekundárnej prevencie v kontexte syndrómu CAN je identifikovanie rizikovej skupiny ľudí a možných rizikových situácií. Pri ich

identifikácii je potrebné vyvinúť konkrétne opatrenia, ktoré budú priaznivo vplývať na aktuálny stav dieťaťa s podozrením/potvrdením syndrómu CAN a budú pre neho zabezpečením a zároveň záchranou.

Terciálna prevencia syndrómu CAN

Dôležitú úlohu zohráva aj terciárna prevencia, ktorá je zameraná na resocializáciu dieťaťa so „zranením“ a jeho rodinu pomocou pomoci zo strany multidisciplinárneho tímu. V rámci nej sa využívajú rôzne terapeutické prístupy, ku ktorým sa bližšie vyjadríme v texte. Vzhľadom k obsažnosti problematiky popisujeme vybrané, ktoré sú pomerne často súčasťou intervenčného prístupu k dieťaťu s potvrdením syndrómu CAN.

ARTETERAPIA

Arteterapeutický prístup je považovaný za efektívnu nefarmakologickú liečbu (Magová et al., 2020) u jednotlivcov, u ktorých bolo potvrdené týranie, zneužívanie či zanedbávanie. Guillaume, Kováčová (2010) tvrdia, že arteterapia pomáha dieťaťu pri prekonávaní psychických problémov, podporuje sebauzdravujúce procesy, znižuje napätie, strach a úzkosť. Samotná arteterapia ponúka bohaté výrazové prostriedky a rozmanité vizuálne, hmatové, estetické a emocionálne zážitky s využitím výtvarných činností. Vodičková (2010) tvrdí, že práve tie majú pre dieťa a jeho osobnosť rozvíjajúci, psychohygienický, ale aj terapeutický potenciál. Ide o špecifický spôsob kontaktu medzi dieťaťom a odborníkom, napríklad aj prostredníctvom kresby. Najmä kresby ľudskej postavy, kde je možné pri detekcii odhaliť skutočnosť, že dieťa je týrané, sexuálne zneužívané či zanedbávané (bližšie Varma, Gupto, 2020). Samotné projektívne testy odhaľujú potlačené spomienky a zároveň pomáhajú deťom „vypovedať“ informácie, ktoré sa snažili, ale nevedeli vyjadriť.

MUZIKOTERAPIA

Prostredníctvom muzikoterapie je možné pôsobiť na fyzické, duševné, emocionálne a sociálne problémy u týraných, zneužívaných a zanedbávaných detí. Muzikoterapia je adekvátne prispôbená problému dieťaťa a možno ju realizovať bez slov, len prostredníctvom zvukov a tónov. Habalová (2020) tvrdí, že hudba priaznivo pôsobí na fyziologické pochody a napomáha k uzdravovaniu. Pomáha uvoľniť sa, saturovať emocionálne potreby, nájsť cestu k iným cez spoločné zážitky. Ponúka nové možnosti komunikácie cez zvuky, tóny a rytmus, ako súčasť multisenzorických prístupov (Habalová, 2019).

DRAMATOTERAPIA A TERAPIA S BÁBKOU

Terapia s využitím dramatického umenia pomáha rozvíjať vyjadrovacie schopnosti, tvorivosť, empatiu i fantáziu. Umožňuje lepšie si uvedomovať seba v priestore, v rôznych situáciách a vo vzťahoch a dostať svoje správanie viac pod kontrolu. Dieťaťu vytvárame možnosti najskôr pracovať s rozprávkou (Chanasová, Libertini, 2022), prehrávať situácie, v ktorých využíva zástupné predmety, až neskôr pracovať s krátkymi textami (Kaščáková, Kováčová, 2020), či reálnymi situáciami (tu je nevyhnutné zvažovať samotný výber situácie, ktorá by nepôsobila zraňujúco, pozn.). Prvým krokom rodiča k včasnej pomoci dieťaťu je spoznať dieťa, jeho reakcie a správanie sa. Rodič sa v interakcii učí: môže využiť pozorovanie dieťaťa pri hre, využiť vzájomnú hru na spoznávanie alebo pozorovanie iného člena rodiny, ako sa s dieťaťom a s bábkou hrá. V procese pomoci, ktorého súčasťou je odhalenie zneužívania dieťaťa, má terapia s bábkou svoje miesto (Kováčová, 2019). S aplikáciou hry s bábkou možno dosiahnuť situácie, kedy bábka povzbudzuje k účasti na činnosti, ktorú predtým dieťa odmietlo akceptovať, alebo o nej hovoriť. Bábka spolupôsobí pri skúmaní konkrétnej situácie, pred ktorou má dieťa obavy, zábrany, alebo ich považuje za tie, o ktorých sa jednoznačne nehovorí, lebo sú tajomstvom. Práve tu je podstatné, ako tvrdí Kováčová (2019), že dieťa má dostať priestor vystupovať s bábkou bez akéhokoľvek zranenia.

Záver

Na záver je potrebné konštatovať, že je nevyhnutné zvyšovať odbornú pripravenosť všetkých zainteresovaných strán so snahou napomôcť v rámci multidisciplinárneho prístupu k dieťaťu so syn. CAN. Snaha by zároveň mala byť aj kumulovaná do osvetovej činnosti s posolstvom nekompromisného odmietania násilia v akejkol'vek podobe.

DiLilio et al. (2006) tvrdia, že napriek známej klasifikácii zlého zaobchádzania s deťmi na rôzne podtypy (vrátane fyzického týrania, sexuálneho zneužívania, zanedbávania, psychického týrania a vystavenia domácemu násiliu) je nevyhnutné zobrať do úvahy aj tú skutočnosť, že domácnosti, v ktorých sa dané násilie objavuje, sú plné iných kombinovaných foriem (a s tým sa vo výskumoch nepočíta, lebo mnohé formy sú skúmané viac-menej izolovane). Tento fakt reálne ovplyvní a aj sťaží samotný proces identifikácie a následnej intervencie, ktoré sú poskytované tejto skupine detí.

Bibliografia

DiLILIO, D.; FORTIER, M. A.; PERRY, A. R. 2006. Child Abuse and Neglect. In K. Liller (Ed.). *Injury Prevention for Children and Adolescents: Integration of Research, Practice, and Advocacy*. Washington: American Public Health Association Press, 2006. p. 283-304.

- DUNOVSKÝ, J. et al. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa*. Praha: 1995, 196 s. ISBN 80-7169-192-5.
- GUILLAUME, M., KOVÁČOVÁ, B. 2010. *Art vo vzdelávaní. Študijný materiál pre študentov (ne)pedagogických študijných programov*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta, 2010. 160 s. ISBN 978-80-8082-401-3.
- HABALOVÁ, M. 2019. Terapeutické využitie vibrácií a zvukov v multisenzorických prístupoch. In *Multisenzorické prostredie ako priestor pre intervenciu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. ISBN 978-80-223-4865-2, s. 44-53.
- HABALOVÁ, M. 2020. Inkluzívny potenciál hudby. In *Učiace sa spoločenstvo – výzva pre inkluzívne vzdelávanie*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2020. ISBN 978-80-223-5053-2, s. 113-149.
- HUDECOVÁ, A. et al. 2012. *Vybrané cieľové skupiny sociálnej práce*. Banská Bystrica: PF UMB, 2012, 223 s. ISBN 978-80-557-0470-8.
- HUDECOVÁ, A., BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. et al. 2009. *Sociálna práca s rodinou*. Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici: Pedagóg, 2009, 250 s. ISBN 978-80-8083-845-4.
- CHANASOVÁ, Z.; LIBERTINI, R. 2022. A Fairy Tale in the Context of Early Care. In *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*, 2022, roč. 21, č. 2, s. 79-88. <https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.2.79-88>
- JANDA, L. M. 2021. *Syndrom CAN v moderním pojetí*. Tribu: EU, 2021. 66 s. ISBN 978-80-2631-681-7.
- KAŠČÁKOVÁ, S.; KOVÁČOVÁ, B. 2020. *Edukačný a terapeutický potenciál knihy vo včasnej starostlivosti o rodinu s dieťaťom s rizikovým vývinom*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, 2020. 88 s. ISBN 978-80-561-0808-6.
- KOVÁČOVÁ, B. 2019. *Diverzita špecifických ukazovateľov v terapii s bábkou*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, 2019. 172 s. ISBN 978-80-561-0731-7.
- KOVÁČOVÁ, B. 2020. Včasná starostlivosť v rodine s dieťaťom s ohrozením vo vývine s pridružením o duševné ochorenie matky. In *Rodina s dieťaťom s ohrozením vo včasnej starostlivosti*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, 2020. ISBN 978-80-561-0774-4, s. 105-128.
- KOVÁČOVÁ, B., HUDECOVÁ, A., HLADUSH, V. 2021. Včasná starostlivosť o rodiny s dieťaťom so zdravotným znevýhodnením. In: *Evalvácia e-learningových vzdelávacích modulov k problematike včasnej starostlivosti I*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, 2021. ISBN 978-80-561-0906-9.
- MAGOVÁ, M.; FÁBRY LUCKÁ, Z.; KOVÁČOVÁ, B. 2020. *Terapeutický koncept arteterapie a psychomotorickej terapie vo včasnej starostlivosti o rodinu s dieťaťom s rizikovým vývinom*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, 2020. 118 s. ISBN 978-80-561-0810-9.

- MYDLÍKOVÁ, E. et al. 2019. *A zrodilo sa zlo*. Trnava: 2019, 157 s. ISBN 978-80-568-0194-9.
- ŠRAMOVÁ, B. 2004. *Domáce násilie páchané na deťoch a mládeži : vybrané sociálno-psychologické aspekty*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2004. 153 s. ISBN 80-8050-750-3.
- VARMA, P., GUPTA, M. D. 2020. Expressive Art activities for children surviving abuse and neglect. In *Mukt Shabd Journal*, 2020, Vol. IX, pp. 373-383.
- VODIČKOVÁ, B. 2010. Vývinovo orientovaná arteterapia vo včasnej intervencii. In *Včasná intervencia orientovaná na rodinu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. ISBN 978-80-223-2915-6.
- VÁŠEK. Š. 2006. *Zarys pedagogiky specjalnej*. Katowice: Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. 227 s. ISBN 83-226-1571-X.

Prof. PaedDr. Anna Hudecová, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

anna.hudecova@ku.sk

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.21-29>

Early Identification of Dyspraxia in a Child with Anticipated Difficulties in Motor Speech

Včasnú identifikáciu dyspraxie u dieťaťa s predpokladanými ťažkosťami v pohybovom prejave

Barbora Kováčová

Abstract

This paper presents the theoretical and research background in the assessment of the child with dyspraxia before entering primary school. It presents assessment worksheets for early identification and possible professional special education intervention.

Keywords: Dyspraxia. Movement coordination. Difficulties in the movement of the child of early and preschool age.

Súčasný stav problematiky

Všeobecne je terminus technicus dyspraxia prepojený so skupinou špecifických vývinových porúch učenia. Je zložený z dvoch pojmov – dys (pochádza z latinčiny) významovo je to „neľahko, s ťažkosťami“ a praxia (pochádza z gréčtiny) významovo je to „akcia“ alebo „cvičenie“. Podľa Medzinárodnej klasifikácie chorôb (MKCH 10) možno o dyspraxii uvažovať, ak je **pohybová koordinácia** dieťaťa pri jemných alebo hrubých motorických úlohách výrazne znížená v porovnaní s vekovou normou. V súčasnosti sa konkrétne o motorickej dyspraxii (DCD, *Developmental Coordination Disorder*, Bolk et al., 2018; Caçola, Lage, 2019, a i.) venuje vyššia pozornosť pravdepodobne aj preto, že jedným z dôvodov je skutočnosť, že DCD významne ovplyvňuje učenie – najmä učenie sa v typických učebných a vzdelávacích prostrediach (Harčariková, 2010). Pomerne veľa školských aktivít si vyžaduje vysokú úroveň motorických funkcií. Preto aj pripravenosť na školské vzdelávanie zahŕňa rôzne charakteristiky a zlyhávanie jednej z nich môže byť limitným pre každé dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (MacIntyre, McVitty, 2004; Portwood, Ayers, 2005). Napríklad 42 % času počas školského dňa sa venuje úlohám (papier/ceruzá), pričom čas na spracovanie tohto typu úloh sa zvyšuje postupne z ročníka do ročníka (Cermak et al., 2003). Ide o problém, pri ktorom sa potvrdilo, že zasahuje do celkového vývinu dieťaťa, tzn. nie je len o motorickej neobratnosti.

Na základe výskumných zistení sa predpokladá, že dyspraxiou trpí 5 až 8 % detí školského veku (merania sú zvyčajne realizované hneď po vstupe do základnej školy, porov. Barnhart et al., 2003). Najčastejšie sa vyskytuje u chlapcov v porovnaní s dievčatami, v rôznych pomeroch v rozsahu 2:1 až 5:1 (záleží od záverov konkrétnych výskumov).

Každé dieťa s dyspraxiou má špecifické príznaky typické pre jeho oslabenie. Tak ako je to pri iných oslabeniach, nemusia byť prejavy porovnateľné u každého dieťaťa, ktorému bola diagnostikovaná dyspraxia ako špecifická vývinová porucha (bližšie Vodičková, 2009; Harčaríková, 2010; Magová, 2015).¹

Oblasť hrubej motoriky u dieťaťa s dyspraxiou

Počas chôdze po rovine (chodníku, ceste) sa objavujú nekoordinované pohyby rúk a dolných končatín. Špecifická chôdza je narážanie do predmetov, nábytku. Pri chôdzi do schodov a zo schodov zvyčajne nestrieda nohy. Po schodoch vystupuje systémom opakovania dvíhania jednej nohy s prikladaním druhej nohy² (pozn. vhodná aj psychomotorická intervencia od raného veku). Nedostatočne rozvinuté svalstvo a nízke svalové napätie spôsobuje to, že dieťa s dyspraxiou nie je schopné zotrvať dlhší čas v jednej polohe (zostať stáť, sedieť na stoličke/stolčeku, sedieť na lavičke). Samostatnú chôdzu po špičkách dieťa s predpokladanou dyspraxiou zvláda s ťažkosťami, rovnováhu si zabezpečuje kývavým pohybom rúk (pohybuje s obidvoma rukami do strán, drobné kmity alebo pohybuje s rukami hore-dole). Nevie odhadnúť nebezpečenstvo pri zoskoku z miesta, ktoré je vyššie položené. Aj z toho dôvodu je schopné skočiť z akejkoľvek výšky, čím sa nevedome ohrozuje. V danom prípade jednoznačne potrebuje pomerne často upozornenie aj pri situácii, ktorá sa pravidelne opakuje (neustále potrebuje zdôrazniť nebezpečenstvo, ktoré je aktuálne práve vtedy v danej situácii). Aj keby sa tá istá situácia opakovala, potrebuje opätovne upozornenie zo strany dospelého.

Tabuľka 1: *Posudzovanie oslabenia v oblasti hrubej motoriky*

Oslabenie v oblasti	Konkretizácia jednotlivých súčastí v rámci posudzovanej oblasti	Prítomnosť danej ťažkosti	
		prítomná	neprítomná
hrubej motoriky	Udržiavanie rovnováhy.		
	Postoj na jednej nohe.		
	Kotúľ.		

¹ Je potrebné, ak nie až nevyhnutné, brať do úvahy to, že u jedného dieťaťa s dyspraxiou môžu byť prítomné dva príznaky a pri druhom dieťati sú pozorovateľné viac-menej všetky v jeho konaní a správaní sa.

² V takomto prípade je vhodné zaradiť preventívne psychomotorické cvičenia alebo aj prvky psychomotorickej terapie (bližšie Fábry Lucká, 2015).

	Beh.		
	Chôdza po prekážkach.		
	Hádzanie loptou.		
vnímania vlastného tela	Narážanie do dverí.		
	Narážanie do predmetov v priestore (do stola).		
	Zakopnutie sa o podložku (menší koberec) alebo o prah dverí.		

Zdroj: Kováčová (2023)

Oblasť sebaobsluhy a starostlivosti o seba u dieťaťa s dyspraxiou

Dieťa s dyspraxiou sa oneskoruje aj v zvládnutí samostatného obliekania a obúvania. Zvyčajne na danú skutočnosť (oneskorenie v porovnaní s rovesníkmi) upozorňujú učiteľky v materskej škole. Označujú takéto dieťa za spomalené a nemotorné, s ktorým je potrebné pomerne dlho (často aj dlhodobo) nacvičovať správne obliekanie a vyzliekanie oblečenia. Rodičia zvyčajne pre zrýchlenie samostatnosti zabezpečujú oblečenie so zipsom a topánky so suchým zipsom, príp. gumáky, ktoré sa obúvajú bez viazania, či zatvárania a otvárania.

Ťažkosti sa objavujú aj v oblasti osobnej hygieny a starostlivosti o svoju osobu: v umývaní zubov, v zaväzovaní si šnúrok v topánkach, zapínaní gombíkov. Obtiažne je aj samotné orientovanie sa v priestore, napr. ísť na toaletu. Nájdenie toalety je len začiatkom. Dieťa s dyspraxiou má problém s vyzliekaním (rozopnúť a stiahnuť si nohavice, použiť toaletný papier, spláchnuť...).

V začiatkoch konzumácie preferuje kašovitú stravu, počas ktorej nepotrebuje koordinovať žuvanie, hryzenie, prehĺtanie s procesom dýchania. Celková koordinácia pohybov pri manipulácii s príborom³ je pre dieťa s dyspraxiou veľmi záťažovou činnosťou.

Pri používaní príboru (lyžica, vidlička a nôž) je dieťa s dyspraxiou celkovo pomerne neobratné. Samotnú manipuláciu s príborom si dieťa s dyspraxiou osvojuje neskôr v porovnaní s rovesníkmi.

³ Pri používaní lyžice, vidličky a nožika je dieťa s dyspraxiou celkovo pomerne neobratné. Pomerne dlho používa lyžicu, neskôr kombinuje lyžicu s vidličkou. Pri manipulácii je výrazne hlučné (v zmysle zvukov „škrípania“ o tanier, napr. pri krájaní, naberaní jedla a pod.).

Tabuľka 2: *Posudzovanie oslabenia v oblasti starostlivosti o seba*

Oslabenie v oblasti	Konkretizácia jednotlivých súčastí v rámci posudzovanej oblasti	Prítomnosť danej ťažkosti	
		prítomná	neprítomná
v oblasti stolovania	Používanie lyžice.		
	Používanie vidličky		
	Používanie nožíka.		
	Používanie hrnčeka.		
	Prestieranie (pomoc).		
	Samostatná konzumácia jedla.		
	Samostatná konzumácia pitia.		
v oblasti osobnej hygieny	Učeše sa.		
	Umyje si zuby.		
	Umyje si ruky.		
	Vie sa s pomocou osprchovať.		
v oblasti obliekania	Oblečie si samostatne spodné oblečenie.		
	Oblečie si tričko/košeľu/sveter, nohavice/sukňu/šaty.		
	Oblečie si a vyzlečie vetrovku/kabát.		
	Vyzlečie si oblečené časti.		
	Oblečie si a vyzlečie ponožky.		
	Oblečie si čiapku.		
	Oblečie si rukavice.		
	Obuje si topánky.		
	Zaviaže si šnúrky.		
	Zapne zips.		
Zapne gombík.			

Zdroj: Kováčová (2023)

Oblasť grafomotoriky u dieťaťa s dyspraxiou

Úchop ceruzy je nesprávny, často křčovitý. Samotná poloha pri kreslení, písaní, alebo pri hre je ovplyvnená nedostatočným rozvojom svalstva trupu a končatín, preto dieťa s dyspraxiou nedokáže dlho zotrvať v sede. Kresba nezodpovedá veku, často je vizuálne nečitateľná. Lateralita je častokrát označovaná ako nevyhranená. Ťažkosti sú prítomné aj vo vnímaní a reprodukování rytmu, čo nepriaznivo ovplyvňuje aj uskutočňovanie pohybov počas kreslenia, maľovania či pri iných pracovných činnostiach.

Tabuľka 3: *Posudzovanie oslabenia v oblasti grafomotoriky u dieťaťa s dyspraxiou*

Oslabenie v oblasti	Konkretizácia jednotlivých súčastí v rámci posudzovanej oblasti	Prítomnosť danej ťažkosti	
		prítomná	neprítomná
v oblasti jemnej motoriky	Sťažený úchop.		
	Slabšia manipulácia so stavebnicou.		
	Problematická hra s kockami (výrazná dyskoordinácia).		
v oblasti grafomotoriky	Sťažené kreslenie konkrétneho objektu, javu (voľné, na základe požiadavky).		
	Ťažkosti v trhaní.		
	Ťažkosti v lepení.		
	Ťažkosti v ukladaní na vopred vyznačenú plochu.		
	Ťažkosti v strihaní.		
v oblasti laterality	Ťažkosti v skladaní (prekladaní papiera).		
	Nevyhranená laterálna (realizuje činnosti obidvoma rukami, príp. ich strieda).		
v oblasti bilaterálnej integrácie	Problémy s kreslením (celková koordinovanosť).		
	Ťažkosti pri používaní vidličky a noža pri stolovaní.		
	Ťažkosti s používaním odrážadla.		
	Ťažkosti s používaním trojkolky.		
	Ťažkosti s používaním kolobežky.		
	Ťažkosti s používaním bicykla s pomocnými kolieskami.		
	Ťažkosti s používaním bicykla bez pomocných koliesok.		

Zdroj: Kováčová (2023)

Oblasť sociability a adaptability u dieťaťa s dyspraxiou

Dieťa s dyspraxiou pomerne ťažko nadväzuje kontakty s rovesníkmi, viac inklinuje k dospelým. Nezapája sa do skupinových hier, čo je spôsobené aj sťaženou komunikáciou. Dieťa s dyspraxiou obľubuje hru/hry, ktorá/ktoré zodpovedá/zodpovedajú upevneným pohybovým spôsobilostiam vekovo mladších detí. Je špecifické pomalým chápaním pravidiel, čo môže byť spôsobené nepresným vnímaním a porozumením hovorenej reči.

Celkovo je senzitivne na rôzne zvuky a hluk. Nie je ničím výnimočným, že odmieta činnosti spojené s dotykmi (pohladenie, pomaznanie alebo hry s využitím dotyku/dotykov). K tomu sa často pridruží nezávládnutá priestorová orientácia a porucha seriality.

Tabuľka 4: *Posudzovanie oslabenia v oblasti sociability a adaptability u dieťaťa s dyspraxiou*

Oslabenie v oblasti	Konkretizácia jednotlivých súčastí v rámci posudzovanej oblasti	Prítomnosť danej ťažkosti	
		áno	nie
v oblasti sociálnych schopností a komunikácie	Zapájanie sa do hry.		
	Pochopenie pravidiel.		
	Nadväzovanie priateľstiev.		
v oblasti emočného prežívania správania	Frustrácia a zlosť v správaní.		
	Napádanie okolia bez zjavnej príčiny.		
	Vyčerpanosť.		
	Záchvaty zlosti.		
	Negatívne správanie sa k rodičom.		
	Atypické správanie sa vzhľadom na mentálny vek.		
	Očakávanie častej pozornosti.		
	Pomalšie reakcie.		
Nepozornosť.			

Zdroj: Kováčová (2023)

Vybrané iné oblasti oslabenia u dieťaťa s dyspraxiou

Dieťa s dyspraxiou je limitované ešte aj v iných oblastiach vývinu (ako boli v texte spomenuté). Ich spracovanie predkladáme v rámci tabuľkového spracovania s doplnením o konkretizáciu jednotlivých oblastí.

Tabuľka 5: *Vybrané oblasti v oslabení u dieťaťa s dyspraxiou*

Oslabenie v oblasti	Konkretizácia jednotlivých súčastí v rámci posudzovanej oblasti	Prítomnosť danej položky	
		prítomná	neprítomná
zrakového vnímania	Nerozlišovanie tvarov predmetov.		
	Ťažkosti vo vizuálnom rozlišovaní predmetov na stenách triedy.		
	Ťažkosti vo vizuálnom rozlišovaní tvarov na výkrese, na pracovnej ploche.		
	Ťažkosti vo vizuálnom diferencovaní tvarov na výkrese, na pracovnej ploche.		
	Ťažkosti v postrehovaní figúry a pozadia na výkrese na pracovnej ploche.		

sluchového vnímania	Ťažkosti v diferencovaní sprievodných zvukov.		
	Výrazná precitlivosť na zvuk/zvuky.		
propriocepcie	Nekorektná spätná väzba.		
	Ťažkosti prispôbiť chyby tak, aby bola chyba či nedostatok napravený.		
poruchy spánku	Nepokojný spánok.		
	Ťažkosti v zaspávaní.		
zvýšená unaviteľnosť	Ťažkosti koncentrovať sa na úlohu.		
	Enormné úsilie opätovne sa koncentrovať.		
	Ťažkosti splniť úlohu na základe pridaného času a priestoru pre realizáciu aktivity.		
poruchy v serialite	Ťažkosti so zapamätávaním si pokynov/inštrukcie.		
	Ťažkosti pri zaraďovaní predmetov za sebou podľa deja.		
	Ťažkosti pri zaraďovaní predmetov za sebou podľa logickej postupnosti.		
	Ťažkosti pri zaraďovaní predmetov za sebou podľa počutej inštrukcie.		
odmietania špecifických javov/činností	Nechuť ku konkrétnemu jedlu.		
	Ťažkosti s česáním vlasov.		
	Ťažkosti so strihaním nechťov.		
	Ťažkosti so splnením úlohy s parciálnymi (pod)úlohami.		
odhadovania času a vzdialenosti	Ťažkosti v chápaní času, orientácie v čase.		
	Ťažkosti pochopiť systém fungovania a pravidiel triedy.		

Zdroj: Kováčová (2023)

Popisované prejavy v predložennom príspevku sú len zlomkom ťažkostí, s ktorými sa dieťa s dyspraxiou v rámci svojho života stretáva. Včasné podchytenie a následná intervencia je prospešnou a veľmi vítanou pomocou, dokonca aj vtedy ak je dieťa staršie a rodičia sa domnievajú, že celkové oslabenie môže byť príčinou kognitívneho oslabenia, čo sa vôbec nemusí zakladať na pravde.

Záver

Jedným z podporných intervenčných prístupov môže byť okrem už spomenutej psychomotorickej terapie aj ergoterapia. Hlavným znakom dyspraxie je vážne oneskorenie vývinu motorickej koordinácie, ktoré nie je

podmienené mentálnym postihnutím, pervazívnych vývinových porúch alebo celkového zdravotného stavu (v zmysle dlhodobého ochorenia).⁴

Z dôvodu oneskoreného psychomotorického vývoja môže mať dieťa problémy v smerovej a priestorovej orientácii. Porucha hrubej motoriky a nedostatočná stabilita ramien má vplyv na funkcie jemnej motoriky (manuálne zručnosti, grafický a písomný prejav).

Senzoricky orientovaná ergoterapia je jednou z možností, ako poskytnúť skupine detí s DCD (alebo deťom s rizikovým vývinom v kontexte susp. DCD) zručnosti, stratégie a prispôsobenie sa tak, aby sa deťom s DCD uľahčilo vykonávanie motorických úloh vyžadovaných v každodenných životných činnostiach a v školskom prostredí. Missiuna, Polock (1995) odporúčajú, aby sa niektoré intervencie zameriavali na úroveň populácie a vytvorili prostredie, ktoré uľahčí všetkým osvojenie motorických schopností, funkcií a účasti všetkých detí ako súčasť inkluzívneho prostredia.

Bibliografia

- BARNHART, R. C, DAVENPORT M. J., EPPS, S. B., NORDQUIST, V. M. 2003. Developmental coordination disorder. In: *Physical Therapy*, 2003, 83(8), s. 722 – 731. <https://doi.org/10.1093/ptj/83.8.722>
- BOLK, J. et al. 2018. Developmental Coordination Disorder and Its Association With Developmental Comorbidities at 6.5 Years in Apparently Healthy Children Born Extremely Preterm. In: *JAMA Pediatrics*, 2018, 172(8), s. 765 – 774. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2018.1394>
- CAÇOLA, P., Lage, G. 2019. Developmental Coordination Disorder (DCD): An overview of the condition and research evidence. In: *Mini-review*, 2019, Vol. 25, No. 2. <https://doi.org/10.1590/s1980-6574201900020001>
- CERMAK, S. et al. 2003. Fine motor activities in Head Start and kindergarten classrooms. In: *The American Journal of Occupational Therapy*, 2003, 57(5), s. 550 – 557. <https://doi.org/10.5014/ajot.57.5.550>
- FÁBRY LUCKÁ, Z. Psychomotor therapy at early age. In: *Journal of Exceptional People*, 2015, Vol. 2, No. 7, pp. 19 – 26.
- HARČARIKOVÁ, T. 2010. *Základy pedagogiky jednotlivcov so špecifickými poruchami učenia*. Bratislava: Iris, 2010. ISBN 978-80-89113-54-5.
- KOVÁČOVÁ, B. 2023. Stratégie podpory dieťaťa s dyspraxiou v predškolskom veku. In *Integrácia v škole / Deti a žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami*. Bratislava: Raabe, 2023. s. 1 – 34.

---

⁴ Je považovaná za súčasť špecifických porúch učenia sa, vo väčšine prípadov ide o zreteľnú vývinovú nezrelosť nervového systému. Najčastejšie pozorovateľné sú sekundárne príznaky zhoršenej jemnej a celkovej motorickej koordinácie, ktoré sú jednoznačne zjavne prítomné už v predškolskom veku dieťaťa.

- MACINTYRE, C., MCVITTY, K. 2004. *Movement and Learning in the Early Years: Supporting Dyspraxia (DCD) and other Difficulties*. London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446211755>
- MAGOVÁ, M. 2015. Diagnostika špecifických vývinových porúch učenia. In: *Disputationes scientificae*, 2015, roč. 15, č. 4, s. 137 – 146.
- MISSIUNA, Ch., POLOCK, N. 1995. Beyond the Norms: Need for Multiple Sources of Data in the Assessment of Children. In: *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 1995, Vol. 15, No. 4. https://doi.org/10.1080/J006v15n04_04
- PORTWOOD, S. G., AYERS, P. M. 2005. Schools. In: DuBois, D. L.; Karcher, M. J. (Eds.), *The Sage program on applied developmental science. Handbook of youth mentoring*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781412976664.n22>
- VODIČKOVÁ, B. 2009. Možnosti predikcie špecifických porúch učenia (dyslexie, dysgrafie, dysortografie). In: *Revue liečebnej pedagogiky*, 2009, roč. 3, č. 5, s. 10 – 15.

Doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
barbora.kovacova@ku.sk

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.30-34>

Early Intensive Behavioral Intervention in Children with Autism Spectrum Disorder

Včasná intenzívna behaviorálna intervencia u detí s poruchou autistického spektra

Martina Magová, Monika Pudišová

Abstract

The paper deals with the early intensive behavioral intervention in children with autism spectrum disorder. The scientific method of learning referred to is based on intensive behavioral intervention, which is carried out early in the development of a child with autism spectrum disorder. It focuses on compensatory, i.e. it develops the child with autism spectrum disorder in all necessary areas such as social interaction and communication, play, self-care, motor skills and academic skills.

Keywords: Early intensive behavioral intervention. Autism spectrum disorder. Behavior.

Spoločným pojmom *poruchy autistického spektra* definujeme celoživotné, neurovývinové poruchy, ktoré ovplyvňujú funkciu mozgu a správanie daných jednotlivcov. U týchto je prítomná vysoká diverzita symptómov, ako je napríklad miera sociálneho kontaktu a kognitívnych funkcií, či fungovanie v každodenných situáciách (Reichov, 2014). Jednotlivé prejavy porúch autistického spektra sa môžu v priebehu samotného vývinu jednotlivca meniť v pozitívnom alebo negatívnom smere, to znamená zhoršiť, prípadne zlepšiť v priebehu samotného vývinu (Magová, 2018). Sears (2010) upozorňuje na fakt, že rôznorodosť a variabilita príznakov je charakteristická tým, že sa môže meniť, čo sa týka výskytu a početností od dieťaťa k dieťaťu. Pri poruche autistického spektra sa jedná o vývinovú poruchu, ktorá nastupuje v ranom detstve a trvalo obmedzuje komunikáciu a interakciu s inými ľuďmi (Sarimski, 2017). V súčasnosti neexistuje žiadna farmakoterapia, založená na dôkazoch, na liečenie základných symptómov spojených s poruchou autistického spektra. Na druhej strane rozvoj a napredovanie behaviorálnych terapií predbehol pokrok v spomínanej farmaceutickej liečbe (Reichov, 2018).

Špecifický prístup v behaviorálnej intervencii – Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI) je jedným z osvedčených a najpoužívanejších prístupov v terapii porúch autistického spektra. Predstavuje vysoko štruktúrovaný terapeutický prístup pre deti s poruchou autistického spektra, zvyčajne mladšie

ako 5 rokov, ktorý je založený na princípoch aplikovanej behaviorálnej analýzy (ABA). Aplikovaná behaviorálna analýza je vedecký prístup k vyhodnocovaniu správania a jeho úpravám. Zameriava sa na zlepšovanie sociálne významného správania na zmysluplnú úroveň. Vychádza z princípov ovplyvňovania správania, ako je napríklad pozitívne posilňovanie a vyhasínanie, a systematicky používa stratégie zmeny správania vychádzajúce z týchto zásad. Pracuje s prejavmi správania, ktoré môžeme pozorovať a merať, zakladá sa na dátach a je zovšeobecniteľná – teda usiluje sa o výsledky, ktoré pretrvávajú aj po ukončení programu (Johnson, 2020). V posledných desaťročiach vznikali rôzne intervencie alebo programy využívajúce princípy aplikovanej behaviorálnej analýzy. Jeden z nich je práve Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI). Počiatky EIBI sú spojené s modelom Young Autism Project z University of California v Los Angeles, tiež nazývaným Lovaasov model (Reichov, 2018).

Vo všeobecnosti neexistuje štandardné odporúčanie liečby porúch autistického spektra. Do komplexných programov pre tieto osoby sa ale odporúča zahrnúť nasledovné zložky: riešenie základných deficitov autizmu (napr. sociálne a komunikačné deficity, obmedzené záujmy, zručnosti počas hry a imitácia); poskytovanie pokynov v štruktúrovanom, predvídateľnom prostredí; nízky pomer študentov a učiteľov; plánovanie generalizácie a udržiavania zručností; zapojenie rodiny; implementácia funkčného prístupu počas problémového správania a monitorovanie pokroku v priebehu intervencie. Prístup EIBI zahŕňa všetky tieto potrebné komponenty (Reichov, 2014). Ako uvádzajú Mikurčíková, Čelárová, Trellová (2022, s. 201) „*v intervencii EIBI sa pracuje pomocou dvoch hlavných metód učenia. Kombinuje sa intenzívne učenie nových zručností, ktoré sa neskôr precvičujú v prirodzenom prostredí počas bežných dennodenných situácií*“.

Hlavné znaky programu EIBI sú popísané nasledovne:

- intervencia je individuálna a komplexná, zameriava sa na všetky oblasti zručností;
- cieľom behaviorálnej analýzy je budovanie nových vzorcov správania a znižovanie nežiaduceho správania (napr. diferenciálne posilňovanie, promptovanie, rozkrokový proces učenia, náhodné učenie...);
- intervenciu riadi jeden alebo viacerí jednotlivci s pokročilým školením v aplikovanej behaviorálnej analýze a skúsenosťami s deťmi s PAS;
- výber intervenčných cieľov je podmienený míľnikmi normálneho vývinu dieťaťa;
- úlohou rodiča je byť aktívnym koterapeutom;
- intervencia prebieha iniciálne individuálnym spôsobom (jeden na jedného) a postupne prechádza do malých skupín, a keď je to vhodné, do veľkých skupín;
- intervencia sa zvyčajne začína v domácnosti a postupne po rozvinutí a osvojení schopností v danom prostredí sa prenáša do ďalších, iných

prostredí (napr. komunitné prostredie) s postupným systematickým prechodom do prostredia triedy materskej a základnej školy;

- intervencia je intenzívna a zahŕňa 20 – 30 hodín štruktúrovaných sedení týždenne a navyše zahŕňa aj neformálne inštrukcie a cvičenia počas väčšiny zvyšného času v priebehu dňa;
- vo väčšine prípadov trvá intervencia dva alebo viac rokov;
- väčšina detí začína intervenciu v predškolskom veku, keď majú 3 – 4 roky (Eldevik, 2009).

Reichov (2018) uvádza nasledovné 3 hlavné prvky EIBI:

1. v terapii sa využíva špecifický vyučovací postup označovaný ako rozkrokový proces učenia,
2. v počiatočnom štádiu je pomer dospelý a dieťa 1:1,
3. implementácia prebieha v domácom alebo školskom prostredí v rozsahu 20 – 40 hodín týždenne počas 1 – 4 rokov života dieťaťa.

Early Intensive Behavioral Intervention sa ukázala ako úspešná terapia u detí s poruchou autistického spektra. Štúdie, v ktorých bol použitý prístup EIBI, preukázali u mnohých účastníkov redukcii výskytu symptómov, ako aj zvýšenie IQ, adaptívneho správania a úrovne jazyka (Eldevik, 2009, Reichov, 2014). Zistilo sa však, že účinnosť liečby sa medzi jednotlivcami líši. Keďže porucha autistického spektra je vysoko heterogénna porucha, univerzálna liečba je vysoko nepravdepodobná. Cieľom rôznych štúdií bolo identifikovať prediktory výsledkov terapie, aby sa docielila lepšia identifikácia detí, ktoré budú z terapie profitovať najviac (Eikeseth, 2017).

Pred začatím terapie možno posúdiť nasledujúce charakteristiky dieťaťa, ktoré môžu byť užitočné pri predpokladaní výsledku terapie: úroveň intelektu, chronologický vek v čase začatia terapie, sociálna angažovanosť, záujem o hračky, hodnotenie preferencií dieťaťa, stereotypné správanie a včasná odpoveď na terapiu po jej začatí. Zo spomenutých charakteristík uvádza autor ako prediktory úspešnosti EIBI terapie nasledovné:

1. pred terapiou:
  - miera *sociálnej angažovanosti* predikuje vyššie kognitívne skóre a skóre v adaptívnom fungovaní dieťaťa po terapii,
  - miera *záujmu dieťaťa o hračky, aktivity a sociálne rutiny* predikujú zmenu kognitívnych schopností a adaptívneho správania;
2. počas terapie:
  - viaceré štúdie poukazujú na *včasnú odpoveď dieťaťa na terapiu* – deti, ktoré si najrýchlejšie osvojili hlasové imitačné schopnosti a porozumenie jazyka na začiatku terapie, dosiahli najlepšie výsledky po dvoch rokoch terapie (Eikeseth, 2017).

Ako ďalší dôkaz o úspešnosti EIBI prístupu svedčí aj štúdia o jeho efektívnosti z dlhodobého hľadiska, ktorá uvádza výsledky adolescentov s poruchou

autistického spektra, ktorí počas detstva absolvovali 2 roky tejto terapie. Výsledky ukázali, že u účastníkov sa signifikantne zlepšilo skóre v oblasti kognície a adaptability, a to pri porovnaní vstupného testovania, testovania po 2 rokoch terapie a následne bolo toto skóre zachované aj pri nasledujúcom hodnotení 10 rokov po skončení EIBI terapie. Počas dlhodobého sledovania neboli u účastníkov zaznamenané žiadne ďalšie psychiatrické diagnózy a nikto neužíval psychotropné lieky. Výsledky štúdie teda naznačujú, že výsledky dosiahnuté EIBI prístupom sú zachované až do dospelosti (Smith, et al., 2021).

Záver

U jednotlivcov s poruchou autistického spektra je veľmi dôležitá včasná a cielená intervencia zameraná na odstraňovanie problémového správania. Early Intensive Behavioral Intervention sa ukázala ako úspešná terapia u detí s poruchou autistického spektra. Vždy však musíme brať do úvahy individuálny prístup a špecifiká osobnosti každého jednotlivca s poruchou autistického spektra. Taktiež je potrebné pamätať aj na systematickosť a pravidelnosť intervencií, pretože len vtedy bude práca s deťmi efektívna.

Bibliografia

- EIKESETH, S. 2017. Additional Treatment Parameters and Issues Requiring Study: Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI). In MATSON, J. (eds). *Handbook of Treatments for Autism Spectrum Disorder*. Springer, Cham, 2017, p. 209 – 230. [cit. 2022-05-16]. Dostupné na: https://doi.org/10.1007/978-3-319-61738-1_13
- ELDEVİK, S. et al. 2009. Meta-Analysis of Early Intensive Behavioral Intervention for Children With Autism. In *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, vol. 38, 2009, no. 3, p. 439 – 450. [cit. 2022-05-16]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/15374410902851739>
- JOHNSON, E. O. 2020. *ABA pro děti s autismem: otázky a odpovědi*. Praha: Portál, 2020. 96 s. ISBN 978-80-262-1628-5.
- MAGOVÁ, M. 2018. Asistent učiteľa v procese vzdelávania žiakov s pervazívnymi vývinovými poruchami v špeciálnej základnej škole. In KOVÁČOVÁ, B. *Asistent učiteľa v škole*. Ružomberok: Verbum, 2018, s. 79 – 99. ISBN 978-80-561-0578-8.
- MIKURČÍKOVÁ, L., ČELÁROVÁ, D., TRELLOVÁ, I. 2022. Efektívne intervencie pri poruchách autistického spektra – ako sa dá deťom s autizmom pomôcť. In OSTATNÍKOVÁ, D. a kol. *Autizmus od A po S*. Bratislava: Ikar, 2022, s. 196 – 237. ISBN 978-80-551-8129-5.

- REICHOW, B. et al. 2014. Early intensive behavioral intervention (EIBI) for young children with autism spectrum disorders (ASD): A Systematic Review. In *Campbell Systematic Reviews*, vol. 10, 2014, no. 1, p. 1 – 116. [cit. 2022-05-16]. Dostupné na: <https://doi.org/10.4073/csr.2014.9>
- REICHOW, B. et al. 2018. Early intensive behavioral intervention (EIBI) for young children with autism spectrum disorders (ASD). In *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2018, no. 5, p. 1 – 50. [cit. 2022-05-16]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD009260.pub3>
- SARIMSKI, K. 2017. *Handbuch interdisziplinäre Frühförderung*. München: Ernst Reinhardt Verlag, 2017. ISBN 978-3-497-02691-3.
- SEARS, R. 2010. *The Autism Book: What Every Parent Needs to Know About Early Detection, Treatment, Recovery, and Prevention*. New York: Little, Brown and Company, 2010, 416 p. ISBN 978-0-316-04280-2.
- SMITH, D. et al. 2021. Treatment Gains from Early and Intensive Behavioral Intervention (EIBI) are Maintained 10 Years Later. In *Behavior Modification*, vol. 45, 2021, no. 4, p. 581 – 601. [cit. 2022-05-16]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0145445519882895>

PaedDr. Martina Magová, Ph.D.

Katedra špeciálnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
martina.magova@ku.sk

Monika Pudišová

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta
Račianska 59, 813 34 Bratislava
monika.pudisova@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.35-42>

Application of Selected Aspect of Pastoral Culture in Art Education

Aplikácia vybraných aspektov pastierskej kultúry do výtvarnej edukácie

Jozef Zentko

Abstract

This paper focuses on the characteristics of incorporating pastoral culture and art into pre-primary education. It presents the potential of applying various experiential creative practices in the educational process, which serve as supporting elements in the development of artistic creativity. The paper addresses important aspects related to interdisciplinary overlaps and cross-curricular connections, emphasizing the convergence of different artistic and aesthetic activities and their potential in the modern pedagogical space, which prioritizes creativity and effectiveness.

Keywords: Pastoral Art. Folk Art. Art. Culture. Artistic Creativity. Creativity.

Úvod

V priestore zameranom na prezentáciu regionálnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní sa ponúka významná základňa práve v materiálnej a duchovnej ľudovej kultúre Slovenska. Presahy oboch nachádzame výrazne v pastierskej kultúre, ktorej aspekty vstupujú rovnako do hmotnej, ako aj nehmotnej základne. Pestrosť jednotlivých príkladov v tejto národopisnej základni je využiteľná v rôznych stupňoch vzdelávania, no nosná základňa sa ponúka už v predškolskej edukácii v materských školách.

Medzi vybrané aspekty pastierskej kultúry môžeme zaradiť tradičné spôsoby ovčiarstva, organizačné formy pasenia, stavebné objekty na salašoch, spoločenský a duchovný život na salašoch, tradičný odev a úžitkové predmety¹. Špecifickou súčasťou pastierskej kultúry je pastierske umenie a môžeme doň zaradiť umelecké prejavy slovesné, hudobné, výtvarné, súvisiace s pastierskou

---

¹ PODOLÁK, J.: *Tradične ovčiarstvo na Slovensku*. Bratislava: Veda, 1982.

témou. Reprezentujú ho teda pastierske obyčaje, piesne, tance², artefakty súvisiace s pastierskym zamestnaním, spojeným s pasením dobytka a spracúvaním živočíšnych produktov (palice³, valaška, bačovský riad, odlievák, črpák, formy na syry a maslo), špeciálne signálne hudobné nástroje (zvonce, bič⁴, roh, trúba, píšťaly, fujara, gajdy) aj rôzne odevné formy a súčiastky, ktoré pastieri skôr konzervovali, než aktívne rozvíjali.⁵ Práve tieto predmety každodennej potreby, ktoré boli výbavou každého salaša, sú vhodnou inšpiráciou pre ďalšie výtvarné spracovanie v edukačnom prostredí.

Pastierske umelecké dielo je výrazným obrazom pastierskeho života. Autor v ňom zdôrazňuje predovšetkým svoju prácu, dynamiku života a okolitú prírodu. Pri samotnej práci na jednotlivých výrobkoch išlo pastierom najmä o cieľavedomosť a úžitkovosť, nie o dekorativizmus, pričom samotné umelecké stvárnenie vychádzalo aj z dočasného materiálneho, duchovného a sociálneho odlúčenia.⁶ Práve jednoduchosť, čistota, originálna symbolika, lineárnosť a jedinečný výraz sú charakteristickou výpoveďou pastierskeho umenia. V plošnom umení ide o výraznú štylizáciu, ktorá v sebe nesie zaujímavý umelecký odkaz uplatniteľný v edukačných aktivitách zameraných na výtvarnú tvorivosť či technickú zručnosť.

Priestor pre implementáciu pastierskeho umenia v predprimárnej edukácii

V predškolskej edukácii sa ponúka množstvo príležitostí, kedy môžeme deťom sprístupňovať cennosť slovenského kultúrneho dedičstva. Ideálny priestor nachádzame vo výtvarnej a hudobnej výchove, ktoré podporujú umelecký rozvoj a kreativitu detí. Hudobná a výtvarná estetika vytvárajú početné interdisciplinárne presahy a súvislosti, ktoré pedagogický proces zatriktívnia a zefektívnia. Ide napríklad o synestéziu či súvzťažnosť. Tvorivú spoluprácu pre poznanie pastierskej kultúry ponúka výtvarná výchova a svet práce.

Vo výtvarnej výchove deti prostredníctvom hravých výtvarných činností s materiálmi a nástrojmi pomocou jednoduchých výtvarných prostriedkov vyjadrujú svoje predstavy, rozvíjajú si svoju fantáziu a tvorivosť. Prostredníctvom týchto aktivít tak získavajú a rozvíjajú si elementárne výtvarné schopnosti,

---

² ŠÚTOROVÁ-KONEČNÁ, L.: *Hrou k tancu – úvod do konštruktívnej pedagogiky ľudového tanca*. Metodické listy. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2021.

³ ZUSKINOVÁ, I.: Pastierske rezbárske umenie v Liptove. In: ZUSKINOVÁ, I. a kol. *Pastierska kultúra a ľudové umenie*. Liptovský Hrádok: Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku, 2010.

⁴ BEDNÁRIK, R.: *Pastierske rezbárske umenie*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956.

⁵ DANGLOVÁ, O.: Pastierske umenie. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry*. Dostupné na: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/pastierske-umenie/>

⁶ BEDNÁRIK, R.: *Pastierske rezbárske umenie*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956.

zručnosti a potrebné návyky.⁷ Výtvarná výchova oboznamuje dieťa s prostredím výtvarnej tvorby a umenia, predstavujúcej komplexný spôsob poznávania okolitého sveta, na ktorom sa vyvážené podieľajú všetky zložky osobnosti: senzibilita, racionalita, intelekt, intuícia, temperament, fantázia, vedomé i nevedomé duševné aktivity. Obsah vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra v predškolskej edukácii sa člení na šesť podoblastí: Výtvarné činnosti s tvarom na ploche, Výtvarné činnosti s tvarom v priestore, Výtvarné činnosti s farbou, Spontánny výtvarný prejav, Synestézia (medzizmyslové vnímanie), Vnímanie umeleckých diel.⁸

Možnosti pre receptívnu zložku výtvarnej výchovy sa ponúkajú práve v poslednej šiestej podoblasti – Vnímanie umeleckých diel. V tomto kontexte môžeme pracovať s artefaktom priamo v národopisnom múzeu,⁹ resp. s autentickým predmetom v priestore školy. Viaceré podnety v podobe artefaktov sú vhodnou inšpiráciou a motiváciou pre vizuálne spracovanie.¹⁰ Dieťa sa v úvodnej časti stretáva s umeleckým dielom, či úžitkovým predmetom každodennej potreby, ktoré pozoruje, analyzuje a postupne spracováva doplnkovú informačnú základňu. Následne reaguje rôznymi výtvarnými prostriedkami na artefakty, resp. utenzílie.

Dieťa môže spontánne reagovať na jednotlivé podnety z pastierskeho prostredia, či už ide o predmety plošného, resp. priestorového charakteru. Pre plošné spracovanie je vhodným príkladom pôvodná výtvarná bukolická tvorba v podobe maľovaných salašov, ktoré sú tvorivým odkazom baníckej kultúry.

---

⁷ *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.

⁸ *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.

⁹ Múzejno-pedagogický priestor ponúka viaceré možnosti, ktoré sú efektívne využiteľné vo výchovno-vzdelávacom procese predprimárneho vzdelávania. Edukačný potenciál múzea je tvorený viacerými predmetmi, artefaktmi a didaktickým materiálom, ktoré napomáhajú uľahčovať proces neformálneho vzdelávania. Nosnú skupinu predstavujú múzejné substitúty, ktoré spolu s didaktickými exponátmi či zábavnými exponátmi patria do skupiny objektov nemúzejnej hodnoty. Tieto predmety vytvárajú efektívny priestor pre experimentovanie a ponúkajú nový zážitok a skúsenosť. Funkciou týchto predmetov je nahradiť, resp. zastúpiť, pripomenúť, doplniť, použiť a tiež rozšíriť expozíciu. LAJZOVÁ, D. – ŠKODOVÁ, M. 2019. Vitajte: Family Friendly. Gamifikácia v múzejnej praxi. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 7/2019, No: 1. ZENTKO, J.: Substitúty v múzejno-pedagogickom priestore a ich uplatnenie v kontexte primárneho vzdelávania. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, Roč. 19, č. 1, 2020.

¹⁰ Pre prácu s artefaktom je možné využívať rôzne súkromné či školské zbierky, alebo inštitúcie s celonárodnou pôsobnosťou. V našich podmienkach napr. Centrum etnografie a umenia (C-ET-ART). Na Slovensku je to jedinečné akademické pracovisko, ktoré vzniklo na základe spolupráce Katedry výtvarného umenia a Katedry hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ide o artefakty a predmety rôznych remesiel etnografického charakteru regiónov Liptova a Oravy, ktoré sú k dispozícii prezenčne alebo formou multimediálneho archívu. Podporujú pedagogickú, umeleckú a vedeckú činnosť. Dostupné na: <http://cetart.ku.sk/>

Dieťa sa spoznávaním tohto výtvarného fenoménu postupne oboznamuje so životom a kultúrou baníkov a pastierov.

Vizuálne artefakty na papieri

Jednou z výrazných možností, ktoré prispievajú k rozvoju výtvarnej tvorivosti a technickej zručnosti je už spomínaný umelecký artefakt s názvom Maľovaný salaš. Ide o jedinečný príklad umeleckého diela s pastierskou témou zobrazujúcou svojský obraz pastierskeho života, ktorý vytvorili baníci, obdivujúci život pastierov a bačov. Toto umelecké stvárnenie nám predstavuje papierový, zriedka plátenný pás s maľbou pastierskych výjavov. V našom kultúrnom priestore ide o artefakt, ktorý bol dlhý 1 – 3 metre a vysoký 10 – 20 cm.¹¹ Zakrýval čelo dosky, kde bol rozložený betlehem. Počas vianočných sviatkov sa v baníckych domácnostiach kládol do rohu izby, ale mohol byť umiestnený aj v ciachovni, kde sa baníci zhromažďovali pred faraním. V našom geografickom priestore sa s maľovanými salašmi stretávame v okolí Banskej Štiavnice a Banskej Bystrice. V historických súvislostiach ich vznik siaha do 2. polovice 19. storočia a rozvoj vrcholí v 1. pol. 20. storočia.¹² Maľované salaše sú charakteristické svojou obsahovou a obrazovou pestrosťou, celistvosťou, výraznou farebnou skladbou a silným výtvarným vyznením.¹³ Obsahovú skladbu maľovaných salašov tvoria viaceré motivické elementy:

- Krajinárske
- Architektonické
- Antropomorfné
- Zoomorfné
- Duchovné (zobrazenie Narodenia Ježiša Krista)
- Rozličné potrebné náradia

Každá téma motivických elementov sa dá výtvarne spracovať samostatne alebo interdisciplinárne, teda celostne. Pri tvorbe maľovaných salašov sa dieťa postupne zoznamuje so životom pastierov vo voľnej prírode, spoznáva ich obydliá, idylický pohľad na pasúce sa zvieratka. Postupne sa oboznamuje aj so všetkými potrebnými predmetmi a náradiami, ktoré sú nevyhnutné pre prácu v salaši. Učiteľ dokáže tvorivým spôsobom postupne prechádzať rôznymi plošnými výtvarnými technikami – od suchej stopy k mokrej a od lineárnej kresby cez tieňovanie, šrafovanie až k maľbe.

---

¹¹ PLICKOVÁ, E.: *Maľované salaše*. Bratislava: Tatran, 1982. PLICKOVÁ, E.: *Maľované salaše – špecifický prejav ľudovej maliarskej tvorby v severnom Hontě*. Slovenský národopis, 26, 1978, č. 3, s. 452-470.

¹² DANGLOVÁ, O.: Maľovaný salaš. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry*. Dostupné na: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/malovany-salas/>

¹³ PLICKOVÁ, E.: *Maľované salaše*. Bratislava: Tatran, 1982.

Vizuálne artefakty v dreve

Drevo môžeme považovať za najdôležitejší a najčastejšie využívaný materiál v pastierskej kultúre. Nosnú základňu malo práve rezbárske umenie. A to predovšetkým tzv. bačovský riad. K typickým predmetom tohto riadu patrili zdobené črπάky, varechy, gelety, zdobené valašky a formy na syr a oštiepky. Medzi charakteristické drevené výrobky valachov patrili hudobné nástroje – rôzne píšťaly, gajdy a jedinečná svetovo uznávaná fujara. Do rovnakej kategórie môžeme zaradiť i drevené sošky a dekoratívne piesty s reliéfnou rezbou. Výraznú skupinu predmetov predstavujú aj dlabané výrobky, ktorých tvar a charakter dosahuje výrobca jedinečným ovládaním sekery. Takto sú zhotovené rôzne drevené misy či vahany. V drevárskej ľudovej výrobe majú zastúpenie aj debnárske výrobky – tradičné gelety, džbery, mútelnice, súdky.¹⁴

Práca s drevom je v materskej škole najčastejšie zabezpečovaná prostredníctvom vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. V nej si deti rozvíjajú základné technické zručnosti, zvládanie úkonov bežného dňa a zručnosti pri používaní nástrojov potrebných v bežnom živote. Učiteľova úloha spočíva vo vytváraní dostatočného priestoru s postačujúcim materiálным zabezpečením na to, aby každé dieťa malo rovnakú možnosť prakticky si rozvíjať manuálne a technické zručnosti, ktoré sú špecifikované vzdelávacími štandardmi. Práve táto oblasť slúži tiež k poznávaniu rôznych remesiel a postupov spracovania materiálov. Učiteľ sa venuje diskusii o rôznych tradičných remeslách, pričom sa sústreďuje na aktuálnu skúsenosť detí. Zameriava sa na opis postupu prípravy vybraných produktov tradičných remesiel. Vybrané jednoduché postupy s deťmi realizuje. Aktivity realizujeme s deťmi tak, aby sa nad nimi zamýšľali a uvažovali nad tým, ako by mohli byť jednotlivé produkty tradičných remesiel vytvorené a ktoré materiály je potrebné používať.¹⁵

V kontexte týchto umeleckých predmetov a technologických postupov môžeme do predškolskej edukácie prenášať techniky zdobenia dreva prostredníctvom lineárnej kresby. Samotnú realizáciu v dreve je náročne uskutočniť v ranej edukácii s deťmi. Preto najčastejšie siahneme po veku primeraných realizáciách a technikách. Ide napríklad o využívanie techniky frotáže či reliéfnej rytej kresby v hline alebo sadre. Dôležitou súčasťou v tomto prípade zostáva pozorovanie pastierskych motívov na jednotlivých utenzáliách a ich následná interpretácia, voľné spracovanie v ploche či priestore.

---

¹⁴ VEREŠOVÁ, J. – JURÁKOVÁ, B.: *Ľudové zvyky, tradície a remeslá vo výchove mimo vyučovania*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2014.

¹⁵ *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.

Pastierske umenie na príklade presahu technického a vizuálneho

K rozvoju technickej zručnosti a umeleckého cítenia prispieva súvzťažnosť pracovného a vizuálneho. V jednotlivých interdisciplinárnych presahoch nachádzame množstvo efektívnych možností. Dieťa sa stretáva s remeslom spolu s potrebnou teoretickou základňou, ktorú vie následne uplatniť pri vlastnej pracovnej aktivite, či tvorivom obrazovom prevedení, alebo vizuálnom spracovaní. Dôležitou súčasťou je teda transfer vedomostí do novej situácie a ich využitie v bežnom živote¹⁶ či v tvorivých zamestnaniach.¹⁷ Dieťa tvorivým spôsobom spoznáva materiál, experimentuje s materiálom a následne dokáže zrealizovať svoj výrobok, ktorý má charakter technický alebo umelecký.¹⁸ Pri pastierskych utenziliách dokáže rozlišovať prácu v priestore a v ploche. Dokáže rozlišovať rytú kresbu a nízky reliéf. Dokáže vnímať krásu jednoduchej ornamentálnej výzdoby na jednotlivých predmetoch každodennej potreby. Vníma drobné ľudové sochárstvo v službách úžitkových predmetov – nádob, ako napr. črpákov a pod. Dokáže prostredníctvom vlastnej kresby motivovanej skutočnosťou, výtvarne spracovať jednotlivé ponúknuté inšpirácie. Vhodnou metódou je práca v ploche prostredníctvom aktivít s vopred pripravenou papierovou šablónou kopírujúcou obrys jednotlivých predmetov.

Záver

V edukačnom procese materskej školy je dôležité ponúknuť dostatočné množstvo podnetov, ktoré deti vychovávajú k úcte a k poznaniu kultúrneho dedičstva. V predškolskom a ranom školskom období poznanie týchto aspektov zabezpečuje učiteľ prostredníctvom regionálnej výchovy, ktorá posilňuje aj národné povedomie detí. Jednotlivé aktivity zamerané na prezentáciu kultúry a umenia z pastierskeho prostredia prispievajú teda k poznaniu ľudovej kultúry a podporujú efektivitu celého edukačného procesu v modernej pedagogickej realite. Je na tvorivosti každého učiteľa, ktoré možnosti prezentácie, či už v receptívnej alebo aktívnej rovine výtvarnej výchovy s deťmi, využije. Každá takáto snaha pôsobí v edukačnom procese prítlačivo a zaujímavo.

---

¹⁶ KOŽUCHOVÁ, M.: Retrospektívy a perspektívy koncepcií technického vzdelávania. In: *Trendy ve vzdělávání, 2014* (roč. 7), číslo 1, Olomouc.

¹⁷ KOVÁČOVÁ, B.: Zamestnávania v ranej ergoterapii. In: LIŠTIAKOVÁ, I. – KOVÁČOVÁ, B. (Eds.) *Expresívne terapie vo vedách o človeku 2015*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2015.

¹⁸ ZENTKO, J.: Interdisciplinárne presahy scénického výtvarníctva v technickej edukácii. In: *Zagadnienia społeczne*. Białystok: Niepanstwowa Wyzsza Szkoła Pedagogiczna, 2020, č. 1 (13).

Bibliografia

- DANGLOVÁ, O.: Maľovaný salaš. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry*.
Dostupné na: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/malovany-salas/>.
- DANGLOVÁ, O.: Pastierske umenie. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry*.
Dostupné na: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/pastierske-umenie/>
- KOVÁČOVÁ, B.: Zamestnávania v ranej ergoterapii. In: LIŠTIAKOVÁ, I. – KOVÁČOVÁ, B. (Eds.) *Expresívne terapie vo vedách o človeku 2015*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-223-3914-8.
- KOŽUCHOVÁ, M.: Retrospektívy a perspektívy koncepcií technického vzdelávania. In: *Trendy ve vzdelávání, 2014* (roč. 7), číslo 1, Olomouc. ISSN 1805-8949.
- LAJZOVÁ, D. – ŠKODOVÁ, M. 2019. Vitajte: Family Friendly. Gamifikácia v múzejnej praxi. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 7/2019*, No: 1, ISSN 1339-2204.
- PLICKOVÁ, E.: *Maľované salaše*. Bratislava: Tatran, 1982.
- PLICKOVÁ, E.: *Maľované salaše – špecifický prejav ľudovej maliarskej tvorby v severnom Honte*. Slovenský národopis, 26, 1978, č. 3, s. 452-470.
- PODOLÁK, J.: *Tradične ovčiarstvo na Slovensku*. Bratislava: Veda, 1982.
- Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.
- ŠÚTOROVÁ-KONEČNÁ, L.: *Hrou k tancu – úvod do konštruktívnej pedagogiky ľudového tanca*. Metodické listy. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2021.
- VEREŠOVÁ, J. – JURÁKOVÁ, B.: *Ľudové zvyky, tradície a remeslá vo výchove mimo vyučovania*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2014. ISBN 74 978-80-8052-673-3.
- ZENTKO, J.: Substitúty v múzejno-pedagogickom priestore a ich uplatnenie v kontexte primárneho vzdelávania. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo KU, roč. 19, č. 1, 2020. ISSN 1336-2232.
- ZENTKO, J.: Interdisciplinárne presahy scénického výtvarníctva v technickej edukácii. In: *Zagadnienia społeczne*. Białystok: Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 2020, č. 1 (13). ISSN 2353-7426.
- ZUSKINOVÁ, I. a kol. *Pastierska kultúra a ľudové umenie*. Liptovský Hrádok: Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku, 2010. ISBN 978-80-970094-1-0.
- ZUSKINOVÁ, I. a kol. *Výrobné postupy a výzdobné techniky v umeleckom prejave pastierskej kultúry*. Liptovský Hrádok: Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku, 2010. ISBN 978-80-970094-4-1.

Zentko, J.:

Aplikácia vybraných aspektov pastierskej kultúry do výtvarnej edukácie

---

ZUSKINOVÁ, I.: Pastierske rezbárske umenie v Liptove. In: ZUSKINOVÁ, I. a kol. *Pastierska kultúra a ľudové umenie*. Liptovský Hrádok: Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku, 2010. ISBN 978-80-970094-1-0.

Príspevok vznikol v rámci grantovej úlohy VEGA č. 1/0550/22 Súčasný stav, trendy a problémy v technickom vzdelávaní na nižšom a vyššom sekundárnom stupni školy v kontexte dištančného vzdelávania, ktorého zodpovedná riešiteľka je doc. PaedDr. Zlatica Hul'ová, PhD., (2022 – 2024).

PaedDr. Jozef Zentko, PhD.

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
jozef.zentko@ku.sk

Social, Economic and Legal Sciences

Sociálne, ekonomické a právne vedy

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.45-59>

E-learning as Communication Situation with Potentiality and Limits: Opinions and Experiences of University Students

E-learning ako komunikačná situácia s potenciálom a limitmi: názory a skúsenosti vysokoškolákov

Pavol Rankov

Abstract

Student discourse on e-learning was investigated in six separate research studies from autumn 2020 to summer 2022. Udes qualitative methods were autobiographical retrospective essay, structured interview and questionnaire with open questions. The respondents were Slovak and Czech university students. The corpus of text data was evaluated by discourse analysis. Most students find e-learning more demanding than face-to-face education in terms of concentration and fatigue. The home environment gives students distraction and the computer is a multitasking medium. E-learning does not sufficiently support interactive communication with feedback between teachers and students, but it is also not a sufficient platform for effective communication between students. Direct interpersonal communication is important for building informal student relationships that support a creative atmosphere in the student group. Most respondents prefer face-to-face education, but with the advantages of online technologies, e.g. in case of illness or for dissemination of study materials.

Keywords: E-learning. Student discourse. Interpersonal communication. Qualitative research. University students.

Úvod

Nástup pandémie covid-19 koncom zimy 2020 priniesol núdzový prechod na e-learning na všetkých stupňoch slovenských škôl. Táto disruptívna zmena sa nepochybne dostala aj do epicentra rozhovorov a debát vysokoškolákov (vrátane ich online komunikácie). Nová realita viedla k zmenám študentského diskurzu. Od jesene 2020 do leta 2022 sme tento diskurz postupne skúmali sériou 6 štetení. Komplexne sme sledovali informačné správanie študentov počas pandémie; v tomto príspevku sa zameriavame iba na zistenia, ktoré sa týkajú e-learningu.

1 Pojmy e-learning a on-line vzdelávanie

V príspevku sa prikláňame k udomácnenenému, široko používanému a všeobecne zrozumiteľnému pojmu e-learning. Kapitola venovaná základným pojmom v učebnici o IKT vo vzdelávaní (Mišút, 2013) uvádza jeho 5 rovnocenných definícií, pre tento príspevok relevantná je: „e-learning je výučba alebo vzdelávanie poskytované s využitím elektronických prostriedkov. Základom pre rozvoj eL je dištančné vzdelávanie“ (Mišút, 2013). Na menšej ploche autor definuje aj pojmy on-line vzdelávanie, internetové vzdelávanie, Web vzdelávanie a dištančné vzdelávanie, ale nerieši ich vzťahy (napr. nadradenosť či synonymitu).

Vyhovujú nám aj definície z terminologického výkladového slovníka, podľa ktorých e-learning je „nástroj využívajúci sieťové technológie na vytváranie, distribúciu, administráciu a neustálu aktualizáciu vzdelávacích materiálov“, resp. je to „elektronické vzdelávanie, ktoré využíva počítačovú sieť na realizáciu, interakciu a podporu výučby (Kučírková, 2013, s. 100). Tento slovník pojmy dištančné a online vzdelávanie neuvádza.

Prijímame aj definíciu z výkladového slovníka: „Elektronické vzdelávanie (e-learning) je forma výučby, ktorá nevyžaduje fyzickú prítomnosť študenta a učiteľa na rovnakom mieste, využívajúca najnovšie technológie a vyžadujúca interakciu študenta aj učiteľa s virtuálnym prostredím“ (Hrdinákova, 2020, s. 83). Autorka uvádza, že „e-learning zahŕňa celú škálu aplikácií a procesov“, kam radí aj online vzdelávanie či dištančné vzdelávanie, tie však nemajú v tomto slovníku samostatné heslá.

V príspevku citujeme mnoho výrokov respondentov, v ktorých je najfrekvencovanejší pojem online vzdelávanie. Študenti ho chápu v totožnom význame ako e-learning vo vyššie uvedených definíciách.

2 Metodológia výskumu

2.1 Ciele výskumu

Komplexným cieľom nášho výskumu bolo sledovať študentský diskurz o zmenách v informačnom správaní v kontexte pandemickej situácie (využívanie informačných technológií, médií a sociálnych sietí, získavanie aktuálnych informácií, vzťah k dezinformáciám). Súčasťou zmien bol aj masívny nástup e-learningu, ktorému sa venujeme v tejto štúdií. Naším zámerom je analyzovať, ktoré kontexty e-learningu do študentského diskurzu vstúpili a aké sú názory vysokoškolákov na e-learning z hľadiska jeho výhod a obmedzení.

2.2 Zber dát

V septembri až októbri 2020 sme realizovali šetrenie kvalitatívnou metódou autobiograficko-reflexívnej retrospektívnej eseje. Respondenti odpovedali na otázku *Ako sa zmenila úloha sociálnych sietí a všeobecne internetu v mojom živote počas prvej vlny pandémie na jar 2020 (obdobie prísnej karantény)*. Pri písaní sa mohli oprieť o pomocné okruhy (*škola, práca, záujmy, vzťahy*). Skúmaný súbor tvorilo 55 bakalárskych študentov z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského (19 – 26 r., 36 žien a 19 mužov).

V apríli až máji 2021 sme realizovali šetrenie metódou štruktúrovaného online rozhovoru. Otázky zisťovali názory na e-learning, využívanie informačných technológií, získavanie aktuálnych informácií, vzťah k dezinformáciám v pandemickom období. Respondentmi bolo 8 študentov (zámerne) mimo Filozofickej fakulty UK, z toho 4 magisterského stupňa, 3 inžinierskeho a 1 bakalárskeho vo 4. ročníku, z odborov architektúra, manažment, manažérska matematika, počítačová podpora výroby, biotechnológie, ochrana prírody, kartografia, učiteľstvo (22 – 27 r., 4 ženy a 4 muži). Výsledky oboch výskumov sú publikované (Rankov, 2021).

S cieľom komparovať predchádzajúce zistenia sme v juni až júli 2021 v spolupráci s Filozoficko-prírodovedeckou fakultou Slezskej univerzity v Opave realizovali dotazníkové šetrenie s tamojšími študentmi. Dotazník pozostával z otvorených otázok formulovaných ako tematické okruhy opakujúce zameranie „slovenských“ výskumov. Získali sme rozsiahle sebareflexívne vyjadrenia na báze voľného toku názorov (napr. jedna z otázok znela: *Jak jste se vy osobně vyrovnal/a s distančním studiem? Jak se s ním vyrovnali vaši spolužáci a vaši pedagogové? Je nějaký rozdíl mezi distančním studiem během první vlny pandemie a současností? Jaké studium vám více vyhovuje – prezenční nebo online?*). Z respondentov 21 bolo na bakalárskom stupni a 5 na magisterskom (22 žien a 4 muži). Výsledky výskumu sú publikované (Dombrovská – Rankov, 2021).

V októbri 2021 sme znovu realizovali šetrenie metódou písomnej eseje. Respondenti odpovedali na sumarizujúcu otázku *Ako sa postupne menila úloha sociálnych sietí, internetu a všeobecne informačných technológií v mojom živote v dôsledku pandémie a lockdownov*. Boli usmernení pomocnými okruhmi (*škola, práca, záujmy, priatelia, rodina atď.*) a požiadavkou porovnať vývoj od obdobia pred pandemiou až po jeseň 2021. Skúmaný súbor pozostával z 32 študentov bakalárskeho stupňa na Filozofickej fakulte UK (19 – 24 r., 21 žien a 11 mužov).

V apríli 2022 sme zopakovali výskum metódou štruktúrovaného online rozhovoru. Otázky bilancovali informačné správanie počas pandémie. Respondentmi bolo 20 študentov (22 – 25 r., 10 mužov a 10 žien). Ich zloženie z hľadiska odborov a stupňa štúdia bolo opäť zamerané na „nefilozofické“ magisterské a inžinierske odbory, napr. tvorba a konštrukcia nábytku,

automobily a mobilné pracovné stroje, manažérska matematika, právo, učiteľstvo matematiky a chémie.

Napokon sme v júni až júli 2022 s opavskou Filozoficko-prírodovedeckou fakultou realizovali šetrenie metódou štruktúrovaného online rozhovoru so 6 tamojšími študentmi (5 žien a 1 muž). Tematicky opäť išlo o bilancovanie informačného správania vysokoškolákov počas pandémie. Pri „českých“ výskumoch sme vek respondentov nezisťovali.

Metodológia zberu dát bola triangulačná z hľadiska metód (štruktúrovaný rozhovor, autobiografická esej, dotazník s otvorenými otázkami), času realizácie (jeseň 2020; jar, leto a jeseň 2021; jar a leto 2022) aj demografie respondentov (poslucháči bakalárskeho a magisterského štúdia z 19 slovenských a 1 českej fakulty). Získali sme korpus 147 rozsiahlych textových vyjadrení. Neobjavili sa žiadne zásadné rozdiely vo vyjadreniach žien a mužov, bakalárskych a magisterských poslucháčov, ani slovenských a českých študentov.

2.3 Spracovanie dát

Diskurz je sieť výrokov o výseku reality, ale aj mentálna reprezentácia tejto reality v prostredí komunikujúcej sociálnej skupiny. Výroky vytvárajú „relatívne súdržný systém“ (Bočák, 2009, s. 123), no diskurz môže byť „nelineárny, multipolárny a nie nevyhnutne konzistentný“ (Hilhorst, 1997, s. 129). Obsahuje teda výroky a postoje jednotlivcov, ktoré si môžu odporovať. Takáto multidimenzionalita charakterizuje aj študentský diskurz o e-learningu.

Prostredníctvom textovej a diskurznej analýzy sme vyhodnocovali korpus textov obsahujúci semiotické dáta z písomných a verbálnych (dodatočne prepísaných) vyjadrení respondentov. Výpovede jednotlivcov sme sledovali v kontexte ostatných (všetkých) výpovedí. Náš induktívny postup vychádza z metodiky otvoreného kódovania (porovnaj Elo, Kyngäs, 2008). Najprv sme významy výpovedí interpretovali pomocou poznámok. Obsahovo príbuzné poznámky a neskôr aj príbuzné dáta (slovné spojenia, vety, zoskupenia viet) sme združovali do skupín. Následne sme tieto skupiny grupovali do konzistentných kategórií, prípadne podkategórií s priradenými kódmi.

Pri interpretácii využívame naratívny respondentov. Citujeme ich s prípadnými chybami v gramatike a štylistike. Ak je to nutné, v hranatých zátvorkách objasňujeme kontext. Vyjadrenia sú identifikované pohlavím a vekom respondenta, použitou metódou a obdobím vzniku výpovede. Citácie spravidla reprezentujú skupinu podobných výrokov, osobitne upozorňujeme, ak citácia zachytáva výnimočný názor.

3 Výsledky

3.1 E-learning ako komunikačná situácia

Vzdelávanie sa uskutočňuje v špecifických komunikačných situáciách, ktoré účastníkom poskytujú rozdielne možnosti zapojenia. Vo vzdelávaní však participácia študentov má zásadný vplyv na efektívnosť celého procesu. Každý študent má inú schopnosť sústrediť sa na jednotlivé typy vzdelávacích aktivít (prednášku, diskusiu, laboratórne cvičenie, samoštúdium a pod.). Navyše, pri koncentrácii na činnosti vykonávané prostredníctvom online médiá sa prelínajú vnútorné psychické danosti s vonkajšími podmienkami prostredia (počas pandémie to pre študenta bola spravidla rodinná domácnosť). Pri bilancovaní prvej vlny pandémie mnoho respondentov konštatovalo, že koncentrovať sa na e-learning doma je problém.

Nebolo jednoduché si v prostredí domova zabezpečiť vhodné podmienky pre online prednášky, či testovanie. (žena 22, esej, jeseň 2020)

Je ťažké sústrediť sa na prednášku v domácom prostredí. (žena 22, esej, jeseň 2020)

Online prednášky jednoducho nie sú to, čo mi vyhovuje. Je pre mňa ťažké sústrediť sa na niečo v pohodlí domova. (žena 22, esej, jeseň 2020)

Táto forma vyučovania mne osobne nevyhovuje... mám problém s koncentráciou a udržiavaním pozornosti. (žena 22, esej, jeseň 2020)

... vyučovanie cez internet nie je veľmi efektívne, nie je ani praktické a ťažko sa naň sústrediť. (žena 21, esej, jeseň 2020)

Takéto problémy s koncentráciou v domácnosti sa však objavovali v priebehu celej pandémie.

Nie som taký skoncentrovaný na tom, čo hovorí učiteľ, ako keby som bol prezenčne. (muž 22, rozhovor, jar 2022)

Postupne jsem si začala uvědomovat, že je studium takto [online] těžší, je těžší se soustředit ... Mí spolužáci to myslím měli podobně. (žena, dotazník, jar 2021)

...od kamarádů vím, že se při distanční výuce nedokáží soustředit. (žena, dotazník, jar 2021)

...jsem se neuměla až tak soustředit na tu online výuku, jak bych se na ni soustředila, kdybych byla ve škole. Jako s tímhle jsem bojovala asi nejvíc, že jsem se na to neuměla soustředit... (žena, rozhovor leto 2022)

E-learning sa realizuje prostredníctvom počítača, no ten ako médium je nástrojom multitaskingu. Multitasking chápeme ako participáciu na dvoch či viacerých činnostiach naraz (porovnaj Wang, Tchernev, 2012, s. 493). Viacerí respondenti upozornili, že potenciál počítača ich viedol k mediálnemu multitaskingu pri e-learningu.

Popri tom, ako som sledoval školskú prednášku online som na vedľajšom monitore pracoval na pracovnom zadaní. Z čoho následne vyšlo to, že som ani v jednej veci nebol poriadne. (muž 26, esej, jeseň 2020)

Počas online prednášok som bola neraz vyrušovaná upozoreniami zo sociálnych sietí... nutkanie venovať sa na internete, alebo celkovo počítači niečomu inému. (žena 22, esej, jeseň 2020)

Mě občas dělá problém se soustředit ve třídě, ale u toho počítače to je ještě horší. Protože tam... mi jako nedělalo problém si prostě třeba překliknout někam jinam – na Facebook, nebo kamkoli jinam. Vím, že někteří spolužáci se třeba u toho dívali i na televizi, na seriál, nebo prostě hráli u toho. (žena, rozhovor, leto 2022)

Keď sme mali cviko alebo prednášku, tak... buď sa váľalo na posteli alebo na gauči, alebo sa proste robilo za stolom popri tom nejaké cvičenie. (muž 25, rozhovor, jar 2022)

...za počítačom človek sa nevie dlho sústrediť na jednu vec. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Aj samotné domáce prostredie ponúka študentom rozptylenie odvádzajúce od vzdelávacích aktivít.

Doma je veľa rozptylov... doma ma to netiahne sa ísť učiť... Radšej by som robil niečo iné, ako sa dokopal k učeniu. (muž 22, rozhovor, leto 2021)

Nie si reálne na tej hodine. Teda ten človek môže robiť čokoľvek iné. Ak vyučujúci nevidí, že študent má zapnutú kameru a mikrofón, tak reálne ty môžeš spať, cvičiť a nemusíš tam reálne ani byť, ak má niekto od teba prihlasovacie údaje. (muž 22, rozhovor, leto 2021)

I na ty [online] hodiny se mi občas špatně soustředilo... jsem se hodně třeba odnaučila učit se v takové míře jako předtím... Radši dám přednost nějakému rozptýlení, než tomu učení. (žena, rozhovor, leto 2022)

Mně nevyhovuje to, že... jak jsem doma ve svém prostředí, tak se na to mnohem hůře soustředím a udělám toho mnohem méně, než toho udělám normálně ve škole... Když jsem doma, tak vidím ještě spoustu jiných věcí, které by se daly dělat. (žena, rozhovor, leto 2022)

Predsa len dá sa to aj v robote počúvať, netreba tam byť prítomný, nemusí si človek rozhrabať celý deň. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Posledný výrok sa netýka domácnosti, ale zamestnania, no dôsledky rozptýlenej pozornosti sú rovnaké.

3.2 Psychická a fyzická únava pri e-learningu

Bezprostrednou príčinou zníženej koncentrácie študenta býva aj psychická či fyzická únava. Elektronický spôsob výučby respondenti často považovali za vyčerpávajúcejší.

...tej únavy určité áno, pretože naše prednášky trvajú aj 6 hodín, po troch hodinách sme už boli mimo... Nevedeli sme sa sústrediť na to. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

...keď sme mali dlhšie vyučovanie či úlohy, ktoré som si musela splniť, mala som pocit, že zo mňa notebook vysáva energiu. (žena, 22, esej, jeseň 2020)

...sa cítim veľmi unavený a po každej prednáške alebo prípadne nejakej výučbe, dávam prednosť aspoň prechádzke okolo domu... sa potrebujem trochu vyvetrať. (muž, 27, rozhovor, leto 2021)

Viem o veľa ľuďoch, čo mali problém psychickej únavy. (muž 23, rozhovor, jar 2022)

...fyzickú únavu som necítil, ale psychickú určite áno. (muž 24, rozhovor, jar 2022)

Objavili sa aj respondentky, u ktorých sa prejavila fyzická únava a problémy.

Čo sa týka psychiky, tak práveže táto online výučba bola pre mňa lepšia. No ale, samozrejme, vznikli fyzické problémy, čo sa týka dlhej koncentrácie a pozerania do monitoru. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Aj veľa času som trávila pred počítačom a bolo to také ťažké obdobie, či už pre chrbticu alebo pre psychiku. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

[O vyčerpaní pri online štúdiu] ...psychicky určite, ale i fyzicky, pretože mňa častejšie bolela hlava... (žena, rozhovor, leto 2022)

Hoci vo všeobecnosti študenti hodnotia e-learning ako namáhavejší v porovnaní s prezenčným vzdelávaním z hľadiska udržania pozornosti či únavy. Toto konštatovanie doplníme o detailnejší pohľad, ktorý rozkrýva názory na limity a potenciál elektronickej (resp. prezenčnej) výučby.

3.3 Limity e-learningu

Vysokoškolská výučba sa uskutočňuje prostredníctvom rôznych metód, foriem a nástrojov. V tom sa odlišujú nielen jednotlivé odbory, ale aj predmety v rámci toho istého odboru. Aj respondenti poukazovali, že nemá význam plošne uvažovať o výhodách a nevýhodách e-learningu, určitý typ vzdelávacieho obsahu pri určitom spôsobe jeho prezentácie (napr. prednáška, laboratorné cvičenia, prax, projektová výučba) je výhodnejšie vyučovať absenčne, resp. prezenčne.

Dajú sa robiť laboratorné práce a dištančná výučba toto všetko ťažko pokryje. (žena 22, rozhovor, jar 2022)

Keď my budeme mať webinár, tak je to úplne niečo iné, ako keď to vidíme pri praxi a priamo manipulujeme s tým... (muž 27, rozhovor, leto 2021)

Bolo to [online štúdium] náročné kvôli tomu, že máme veľa praxe. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Rôzne tvorivé predmety nie sú úplne ono online. (muž 23, rozhovor, leto 2021)

...když si to člověk osahá na místě a hned se zeptá když něčemu nerozumí, tím nemyslím, že přes email by to nešlo, ale „naživo“ to je jedno-dušší a přímější. (žena, dotazník, jar 2021)

Íní študenti vidia potenciál elektronickej či prezenčnej výučby v zjednodušujúcom delení na prednášky a cvičenia, čo je de facto dichotómia z hľadiska možností dialogickej komunikácie.

...pretože keď príde a pozrie sa počas [prezenčnej] hodiny, tak hned odhalí, čo mám zle. Ale teraz [pri online výučbe] nakoniec aj tak mu musím poslať celý svoj súbor. (žena 22, rozhovor, leto 2021)

...cvičenia a semináre asi lepšie osobne a prednášky kľudne môžu byť online. (muž 23, rozhovor, leto 2021)

Niektorá prednáška je úplne zbytočné, aby sme tam boli prezenčné... Cvičenia a semináre sú fajn prezenčne. (žena 22, rozhovor, jar 2022)

Online výučba je super, ale môže sa využívať iba na tie veľké prednášky, kde nie je až tak potrebná komunikácia so študentmi... A tá v škole výučba je skôr pre cviká, semináre, kde sa ľudia členia do skupinky. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Zopár respondentov spomenulo kontrolu vedomostí ako špecifický problém e-learningu. Niektorí vyučujúci zrejme v obave z opisovania zvýšili záťaž a skrátili čas.

Skúšky online, ktoré boli omnoho mäťúcejšie a stresujúcejšie ako písomný test v priestoroch katedry... boli sme pod veľkým časovým tlakom a mnohým z nás sa ani testy nepodarilo odovzdať úplne vyplnené. (žena 21, esej, jeseň 2021).

Počas online výučby som zažíval najviac stres, keď išlo o skúšky... Snažili sa pedagógovia predísť odpisovaniu a podvádžaniu. Bolo náročné splniť ich požiadavky, bolo málo času na premýšľanie. (muž 20, rozhovor, jar 2022)

Pri dištančnej kontrole vedomostí stojí vyučujúci pred výzvou neponižovať študenta a nezosmiešňovať sa apriórnu nedôverou a prehnanou kontrolou, čo narúša aj medziľudské vzťahy.

3.4 Vzdelávanie ako interpersonálna interakcia

Spomínaná problematika medziľudských vzťahov a pedagogickej komunikácie so spätnou väzbou sa objavovala opakovane v rôznych súvislostiach. Celý diskurz e-learningu nedostatočne podporuje interaktívnu komunikáciu so spätnou väzbou. Prvým aspektom sú komunikačno-psychologické bariéry (jeden respondent vnímal problém aj na strane vyučujúcich).

Online studium bylo neosobní a informace zde podávány byly někdy až strojově podávány. (muž, dotazník, jar 2021)

...ľudia sa oveľa radšej zdvihnú ruku, ako sa prihlásia v Teamse. Tam si povedia, kašlem na to. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Jak by sme se normálne učitele na něco zeptali, něco co třeba nechápeme, tak jako kdyby během toho onlinu jsme to úplně vypustili... (žena, rozhovor, leto 2022)

Akonáhle je nás viacej na [online] hodine, tak tým pádom nemôžeme efektívne diskutovať a pýtať sa otázky. (muž 27, rozhovor, leto 2021)

[O online štúdiu] je to vlastne vzhľadom k té odezve takevé, než se domluví, kdo chce mluvit a na co se chce vlastně zeptat. Nejde to úplně třeba ukázat, nejde prostě přesně rozvinout tu myšlenku kolikrát... věci, které bylo lepší prostě fyzicky vysvětlit, prostě rovnou se na to zeptat. (muž, rozhovor, leto 2022)

Súvisiace výroky poukazujú na obmedzený potenciál e-learningu z hľadiska motivácie študentov. Niektorí vysokoškooláci potrebujú, aby ich vyučujúci „nútili“ do aktivity, a to prebieha prirodzenejšie pri prezenčnej výučbe.

Na online to bola iba forma prednášky, málo učiteľov nás donútilo interagovať... Výhoda prezenčnej výučby je rozhodne v tom, že viacej interagujeme na hodinách. (žena 24, rozhovor, jar 2022)

Určite to ty studenty v těch fyzických hodinách... donutí více dávat pozor, více se soustředit na to než v onlinu... protože je tam možnost více interagovat mezi pedagogem a studentem. (žena, rozhovor, leto 2022)

Výhodou prezenčného vyučovania je verbálna a neverbálna komunikácia s vyučujúcim, kedy pedagóg vidí, či nás tá hodina zaujíma, alebo máme záujem zostať po prednáške a diskutovať na dané témy. (muž 20, rozhovor, jar 2022)

...pro mě je to důležitější, takový ten přímý kontakt, že se můžu líp doptávat, když něco nevím a zjistila jsem, že mě to i mnohem více baví, dávám víc pozor. (žena, rozhovor, leto 2022)

3.5 Význam komunikácie medzi študentmi navzájom

Vysokoškooláci nepristupujú k vzdelávacím aktivitám iba ako jednotlivci, ale často chcú a musia spolupracovať. Pre vzájomnú interakciu v laboratóriu, pri príprave referátu či projektu je dôležité, aby medziľudské vzťahy v študentskom kolektíve boli čo najlepšie. Čím prirodzenejšia je komunikácia, tým kvalitnejšia je produkt spolupráce. Respondenti však pociťovali, že e-learning nie je dostatočnou platformou pre efektívnu vzájomnú komunikáciu.

Nakoľko sa momentálne nemôžeme stretávať a vo veľa prípadoch si nevieme veci priamo rozdiskutovať, či poprípade spolupracovať efektívnejšie na niektorých projektoch alebo prácach, tak veľakrát sa nám stáva, že na

výskumoch momentálne pracujeme dlhšie, než je obvyklé. (muž 27, rozhovor, leto 2021)

[Pri online štúdiu] zadania, kde sme mali pracovať v skupinách, predstavovali pre mňa ďaleko väčší stres ako tie, na ktoré sa vyžadovala samostatná práca... komunikácia s nimi bola často zdĺhavá. (žena 21, esej, jeseň 2020).

...chýbal nám kontakt so spolužiakmi pri vypracovávaní spoločných zadaní. (žena 21, esej, jeseň 2020)

... prezentovať pred niekým, koho človek vôbec nevidí a ani nevie, či ho počúva, alebo na tej druhej strane počítača možno ani nie je alebo spí, bolo divné. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Sice jsme museli mít zapnuté kamery... Ale to není jenom o tom, že se vidíme [na obrazovce], ale že je tam toho mnohem více... V tom osobním, v tom fyzickém světě jde mnohem lépe poznat. (žena, rozhovor, leto 2022)

Bezprostredná komunikácia je nevyhnutná aj pre vznik študentských kamarátstiev, ktoré podporujú tvorivú atmosféru v krúžku či inom študentskom kolektíve.

[O online štúdiu] Zo začiatku sa to dalo... Ale koncom letného semestra [2021] už som cítil, že potrebujem poznať mojich spolužiakov, ktorých som poznal iba z kamier, keďže som študoval v prvom ročníku. (muž 20, rozhovor, jar 2022)

Na začiatku sme to všetci aj ja privítali... Po takom roku to ale začalo byť dosť otravné...berie nám to aj študentský život. (muž 23, rozhovor, jar 2022)

Myslel som si, že online vyučovanie bude dobré... ale po krátkom čase som názor zmenil. Osobný kontakt chýba... (muž, 22, rozhovor, leto 2021)

...chýbala tá interakcia s vyučujúcim a aj sociálny aspekt, čiže interakcia so spolužiakmi. (žena 22, rozhovor, jar 2022)

Prvé týždne pre mňa neboli vôbec ťažké, keďže som introvert a mám rada pohodlie domova. Ale po čase mi začal chýbať kontakt s ľuďmi...Neviem úplne dobre komunikovať [v škole po 2 rokoch online], keď sa mi aj niekto prihovori, tak som celá nesvoja. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Posledný výrok naznačuje, že jedným zo sekundárnych efektov prezenčnej výučby v akomkoľvek študijnom programe má byť aj tréning poslucháčov v medziľudskej komunikácii.

3.6 Výhody kombinovaného vzdelávania

Informačno-komunikačné technológie môžu mať vo vzdelávacom procese viacero funkcií – nástroj výučby, nástroj hodnotenia, prostriedok získavania informácií a komunikačný kanál (Mišút, 2013). Po príchode pandémie na jar 2020 sa začali využívať vo všetkých týchto funkciách. Hoci väčšinou sa respondenti vyjadrili, že uprednostňujú prezenčné vzdelávanie

pred e-learningom, mnohí zároveň poukazyvali na výhody online technológií, čo by podľa nich malo vyústiť do hybridného (kombinovaného) vzdelávania. Najelementárnejšia situácia pre použitie vzdialeného pripojenia ako doplnku prezenčnej výučby vzniká, ak prítomnosť študenta či vyučujúceho objektívne nie je možná.

Ta online výuka není úplně ideální, ale když je to napůl, že člověk prostě v nějakém případě nouze... se to dá prostě takhle využívat. (muž, rozhovor, leto 2022)

A ešte mať možnosť pripojenia pre ľudí, čo sú chorí a nemôžu ísť do školy. (muž 23, rozhovor, jar 2022)

Výhoda je pravé to, že keď nemôžem chodiť a nechcem si brať absenciu a chcem byť na tej hodine, tak keď nám učitelia to umožnia, tak sa môžeme pripojiť online. (muž 24, rozhovor, jar 2022)

Mě osobně to vyhovuje tak půl na půl. A s tím, že třeba potřebuju nutně zůstat doma, nebo právě jsem nemocná, nebo prostě ten učitel to potřebuje. (žena, rozhovor, leto 2022)

Určitě je to fajn jako doplněk, když třeba ten vyučující onemocní. (žena, rozhovor, leto 2022)

Dve respondentky v tomto kontexte upozornili na online pripojenie ako možnosť skvalitniť štúdium.

Som sa mohla prihlásiť na jeden predmet z Ekonomickej fakulty, pretože prebieha online a nie je obmedzené, koľko študentov sa zmestí do jednej posluchárne. (žena 22, rozhovor, leto 2021)

[Online predmet] ...keď napríklad by chceli zamestnať niekoho, kto by nemal čas dochádzať do Trnavy. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Počas pandémie prešli vysoké školy na online výučbu prostredníctvom špecifických softvérových riešení (napr. MS Teams), ktoré umožňujú nahrávanie hodín. Študenti si ich mohli pozrieť aj v prípade neprítomnosti na hodine alebo sa k nim vedeli opätovne vrátiť. Veľká väčšina respondentov oceňuje, že je k dispozícii databáza prednášok a ďalších materiálov priamo od pedagóga.

Rozhodne oceňujem, že sme mali v niektorých predmetoch možnosť videí, čiže, tie prednášky boli nahrávané a keď som niečo nezachytila, mohla som sa k tomu vrátiť... aj prezentácie, že sú k dispozícii. (žena 24, rozhovor, jar 2022)

Velmi nám pomáha, že nám natáčajú prednášky do Teamsu, z toho sa ľahšie učí na skúšky... sme mali materiál rovno pod rukou. (žena 23, rozhovor, jar 2022)

Tady vím, že když náhodou mi něco unikne, tak si to prostě znovu potom přehraju a mám tu jistotu, že prostě budu mít ty materiály... Může se na to podívat zpětně. (muž, rozhovor, leto 2022)

Tato forma distančního studia mi vyhovovala, přednášky jsme si mohli nahrávat, takže jsem se k nim mohl kdykoliv vrátit. (muž, dotazník, jar 2021)

Výhody boli, že prednášky sa dali nahrat' a pretočiť späť... sprístupnenie nahrávok aj širokej verejnosti kvôli propagácii školy. (muž 23, rozhovor, jar 2022).

4 Diskusia

Od jesene 2020 do leta 2022 sme v 6 kvalitatívnych výskumných šetreniach sledovali študentský diskurz, vrátane názorov na e-learning.

Výroky respondentov ukazujú, že z ich strany jedným z problémov e-learningu je koncentrácia. Rozptyľujú jednak podnety k aktivitám v domácom prostredí, ale aj samotné médium počítača podnecuje multitasking. Výkon pri multitaskingu determinujú schopnosti ľudskej mysle, tá nie je schopná paralelne prijímať viacero podnetov na vstupoch, ani simultánne vykonávať viacero úloh (Ophir – Nass – Wagner, 2009). Mozog iba prepína medzi úlohami, čo vyžaduje určitú kapacitu a čas (Škoda – Dulík, 2011, s. 175-176). Výkon študenta pri multitaskingu je neefektívny minimálne z hľadiska času, ale dôsledky sú spravidla horšie, napr. kognitívny stres a únava (Wallis, 2010, s. 7). To si uvedomili aj respondenti. Aj psychická (a fyzická) únavu pociťujú študenti pri e-learningu viac a skôr než pri prezenčnom štúdiu, preto online prednáška má obsahovať viac prestávok.

Na príklade e-learningu študenti ako digitálni domorodci pochopili technologické limity online komunikácie. Hoci respondenti zdanlivo zjednodušene rozdeľujú predmety na teoretické, ktoré sú vhodné pre e-learning, a praktické, kde je lepšia prezenčná výučba, je zrejmé, že v skutočnosti pochopili, ako je bezprostredná prítomnosť na výučbe vhodnejšia pre rôzne vzdelávacie aktivity (laboratórne cvičenia, prax, seminárne diskusie a pod.). Prezenčná výučba je pre študentov motivujúcejšia a sú pri nej aktívnejší.

Študenti zažili psycho-sociálnu potrebu komunikácie tvárou v tvár pre formovanie pozitívnej atmosféry v študentskom kolektíve. Uvedomili si, že neformálne priateľské vzťahy zefektívňujú spoluprácu na spoločných úlohách. V súčasnej znalostnej ekonomike založenej na personalizovaných výrobkoch a službách, ktoré sa rodia v interakcii zákazníka s dodávateľom, sú výhodou absolventa na trhu práce aj mäkké zručnosti v interpersonálnej komunikácii (Rankov, 2014, s. 115-119). Viaceré je možné rozvíjať iba pri prezenčnej forme výučby, hoci niektoré aj pri e-learningu.

Podstatné je zistenie, že študenti na základe relatívne dlhodobej skúsenosti preferujú prezenčnú výučbu a e-learning považujú za jej doplnok. Pritom ale očakávajú, že vyučujúci budú efektívne využívať technológie, najmä ako dostupnú databázu študijných materiálov. Nahrávky e-learningových hodín (prednášok, seminárov) môžu univerzity využiť aj ako propagačné materiály pre uchádzačov o štúdium, širokú verejnosť či spolupracujúce inštitúcie.

Užitočné by bolo „osvetliť“ skúmanú problematiku aj z opačnej strany a konfrontovať diskurzy študentov a vysokoškolských pedagógov, tí by vedeli zhodnotiť kvalitu vedomosti, ktoré si „kovidové“ ročníky osvojili. Predovšetkým by sa vyjadrili k svojim vlastným reakciám a didaktickým riešeniam počas núdzového e-learningu (pojem porovnaj Sumardi – Nugrahani, 2021). Aj zdanlivo absurdné zistenie, že niektorí vysokoškoláci vyžadujú, aby ich učители „nútili“ do aktivity, by (hypoteticky) mohlo mať súvislosť s nevhodnými didaktickými postupmi a technikami. Každopádne, ak študenti cítia, že pri e-learningu sú menej aktívni, od pedagógov to vyžaduje aplikáciu vhodných metódik.

Záver

Analyzovaný diskurz je jednoznačne viazaný na konkrétnu skupinu mladých ľudí. Predpokladáme, že výskum zachytil ich autobiografické reflexie, ktoré prejdú do „všeobecnejšieho, sociálne zdieľaného poznania, postojov a ideológií v sémantickej pamäti“ (van Dijk, 2010, s. 66). Viaceré skúsenosti, ktoré študenti nadobudli počas pandemického e-learningu, vstúpia do ich kolektívnej pamäti a budú mať vplyv na postoje v budúcnosti. Spoznanie limitov a potenciálu dištančného vzdelávania môže tejto generácii v budúcnosti pomôcť pri kritickom uvažovaní o teleworkingu a home office.

Tento príspevok sme písali v lete 2022, keď dramaticky rástli ceny energií, takže slovenské univerzity i celý rezort školstva zvažovali, či vo vykurovacom období nebude nutný opätovný prechod na e-learning. Jeho potenciál je obrovský a treba sa mu systematicky venovať nielen z hľadiska technológií, ale aj na úrovni vzdelávania študentov učiteľstva či doškolovania pedagógov.

Bibliografia

- BOČÁK, M.: Diskurz: neurčitá cesta kultúrnych, mediálnych a komunikačných štúdií do centra svojho záujmu. In *Kultura – Média – Komunikace*, 2009, roč. 1, č. 1, s. 117-146.
- van DIJK, T. A.: Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach. In Wodak, R., Meyer, M. (Eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis*. Los Angeles: Sage, 2010, s. 62-85.
- DOMBROVSKÁ, M. – RANKOV, P.: Informační chování českých a slovenských studentů v období pandemie COVID-19. In *ITlib* [online], 2021, č. 3 – 4, s. 5-14. Dostupné na <https://doi.org/10.52036/1335793X.2021.3-4.7-14> (cit. 9.4.2022).
- ELO, S. – KYNGÄS, H.: The qualitative content analysis process. In *Journal of Advanced Nursing* [online], 2008, roč. 62, č. 1, s. 107-115. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x> (cit. 12.1.2022).

- HILHORST, D.: Discourse Formation in Social Movements. Issues of Collective Action. In Haan, H., Long H. (Eds.), *Images and Realities of Rural Life*. Long Assen: Van Gorcum, 1997, s. 121-149.
- HRDINÁKOVÁ, L.: Elektronické vzdelávanie. In Steinerová, J., Ondrišová, M. (Eds.), *Informačná veda. Výkladový slovník*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2020, s. 83.
- KUČÍRKOVÁ, D.: E-learning. In Z. Bakošová (Ed.), *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogik*. [online]. Trnava: Fakulta sociálnych vied UCM, 2013. Dostupné na https://encyklopediapoznania.sk/data/eknihy/pedagogika/socialno_pedagogicky_slovník.pdf (cit. 22.8.2022).
- MIŠÚT, M.: *IKT vo vzdelávaní* [online]. Trnava: Pedagogická fakulta TU, 2013. Dostupné na <https://pdf.truni.sk/e-ucebnice/iktv/data/43471269-59a3-4871-9c38-754957a4150b.html?ownapi=1> (cit. 9.8.2022).
- OPHIR, E. – NASS, C. – WAGNER, A. D.: Cognitive Control in Media Multitaskers. In *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* [online], 2009, roč. 106, č. 37, s. 15583-15587. Dostupné na <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2747164/> (cit. 18.4.2022).
<https://doi.org/10.1073/pnas.0903620106>
- RANKOV, P.: Výskum informačno-mediálneho správania vysokoškolákov počas pandémie a lockdownu. In A. Sámelová, M. Stanková, J. Hacek (Eds.) *FENOMÉN 2021: Pandémia covidu-19 a médiá* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2021, s. 196-208. Dostupné na https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/kzur/Publikacie_pdf/fenomen_2021.pdf (cit. 23.4.2022).
- RANKOV, P.: *Znalostní pracovník v informační společnosti*. Opava: Slezská univerzita, 2014. 152 s.
- SUMARDI, S. – NUGRAHANI, D.: Adaptation to Emergency Remote Teaching: Pedagogical Strategies for Pre-Service Language Teachers Amid COVID-19 Pandemic. In *Turkish Online Journal of Distance Education – TOJDE* [online], 2021, roč. 22, č. 2. Dostupné na <https://dergipark.org.tr/en/pub/tojde/issue/61115/906553> (cit. 12.9.2022).
- ŠKODA, J. – DOULÍK, P.: *Psychodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s.
- WALLIS, C.: *The impacts of media multitasking on children's learning and development: Report from a research seminar* [online]. New York: J. Ganz Cooney Center, 2010. Dostupné na http://multitasking.stanford.edu/MM_FinalReport_030510.pdf (cit. 22.4.2022).
- WANG, Z. – TCHERNEV, J. M.: The “Myth” of Media Multitasking: Reciprocal Dynamics of Media Multitasking, Personal Needs, and Gratifications. In *Journal of Communication* [online], 2012, roč. 62, č. 3, s. 493-513. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01641.x> (cit. 19.8.2022).

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-19-0074. Výskumné šetrenia na Filozoficko-prírodovedeckej fakulte Slezskej Univerzity v Opave boli dizajnované spolu s Mgr. Michaelou Dombrovskou, Ph.D, ktorá ich viedla v rámci grantov SGS/2/2021 a SGS/2/2022.

Doc. PhDr. Pavol Rankov, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta

Gondova ulica 2, 811 02 Bratislava 1

pavel.rankov@uniba.sk

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.60-67>

The Young Municipal School Teachers' Job Satisfaction in Bishkek (Kyrgyzstan)

Pracovní spokojnost mladých učitelův městských škol v Bishkeku (Kyrgyzsko)

Ainuru Zholchieva, Aelita Zholchieva, Özden Özlü

Abstract

It is known that there is a significant positive relationship between the school's organizational climate and the teachers' job satisfaction. The school climate is a feeling of job practice towards visible characteristics of the organization. It can influence work practitioners' behavior and attitude. It is important to cause one's affect working efficiency as well. That is why the teachers' job satisfaction is an integral indicator leading to effectiveness at schools. If the teachers are satisfied with job practice at schools, they would be easily successful. The study deals with a few key factors of young Kyrgyzstan municipal teachers' job satisfaction, including teaching hours, leadership, autonomy, and decision-making principles. These factors can affect the teachers' job performance specifically. The results of the study demonstrate that professional cooperation and a supportive working environment at schools are important variables explaining young teachers' professionalism.

Keywords: Job satisfaction. Education. Language teachers. Motivation. Well-being. Cooperation.

Contextual background

Kyrgyzstan is a tiny and mountainous independent country in Central Asia. Its territory is about 200,000 kilometers, bordering China, Tajikistan, Uzbekistan, and Kazakhstan.

It is landlocked and one of the poorest countries in the Europe and Central Asia region. Kyrgyzstan was previously one of the 15 republics of the former Soviet Union of Socialist Republics (The USSR).

In Soviet times the work of a teacher was not considered prestigious but was sufficiently respected in society (Belova, 2015). Despite the respect for the teaching profession, the standard of living of teachers throughout the Soviet period was low; the period that began with the collectivization and industrialization of the country was particularly difficult, teachers had to

combine two or three positions, they had to do public work at the same time. The teachers were under constant stress during the "checks and cleansing" organized by the Communist Party organs (Belova, 2015). Relying on survey materials about the situation of teachers in the Soviet time, which showed that there was a fear of the Party and its policies among teachers, Belova (2015) argues that the accusations of anti-Soviet orientation were not always baseless.

Teacher education in Kyrgyzstan is funded by public budgets. The annual public spending on educating future teachers amounts to at least 100 million soms. Every year, more than 2000 students fill budget-funded places in pedagogical institutes with the annual tuition fee ranging from 25 000 to 45 000 soms. During the study, a number of students of pedagogical faculties change their specialty. After graduation, about 25 percent of graduates do not pursue a teaching career. Within three years of being hired, about 60 percent of young teachers leave their jobs. As a result, only 20 percent of graduates of pedagogical institutes stay working as teachers.

The new project called "Deposit for Young Teachers" was introduced in 2004 by the Government of Kyrgyzstan to keep young teaching graduates working at rural public schools. To initiate the project, the Ministry of Education of the Kyrgyz Republic organized a competitive recruiting campaign to select young teachers.

Bishkek is the only city where a deposit of a young teacher program works. According to the project a teacher should work under this program for three years, and after it, he or she is paid 90,000 soms. The selected teachers were trained and were under contract to work for three years at the assigned schools. The Government officials hoped that these young teachers at village schools will be adapted and will continue their commitment to teaching at the same schools. In 2021 1,606 teachers received a specific distribution and 454 of them received the right to free distribution (for example, pregnant women, persons with children under 3 years old, etc.) among public sector graduates. The press service of the Ministry of Education of the Kyrgyz Republic reports that every year the number of young teachers in schools increases by more than 1000 young professionals.

Statement of problem

With the typical personal and institutional adjustments to the culture, rules, and regulations of the school, children with different needs, and school management problems, the young teachers face challenges that are specific to the emerging realities in society.

Any research on job satisfaction is usually carried out according to the requests of employers to discover the level of job satisfaction of the staff. The satisfaction of teachers can be investigated from different points of view and

using different variables, such as the degree of teacher motivation, and satisfaction with the created conditions.

Every educational organization has a unique climate influencing the behavior and feelings of its teachers. It seems that there is a linkage between school organizational climate and teacher job satisfaction (Afshin, 2019). Further, Afshin understood that teachers' job satisfaction is mostly affected by a few key factors, including teaching load, principal leadership, autonomy, decision-making, and intimacy and warmth. It appears that school organizational climate may be one of the key factors in making the teachers feel satisfied and, accordingly, making their job performance more productive, functional, and desirable. The researcher suggests taking steps to assess the climate of schools and identify the dimensions which are critical for the health of schools, proving the findings of Zahoor (2011) where it was stated that to help teachers feel satisfied with their job it should be constructed in a favorable organizational climate at schools. Parlar et al. (2017) indicated in their research that professional cooperation, school administrator's support, and the level of a supportive working environment at schools and teacher leadership give positive and significant relationships. Professional cooperation and supportive working environments at schools are important variables explaining teacher professionalism.

The study deals with the category of teachers who are young (21-35 years old) and less experienced. They emerge as caring and considerate people who adopted a variety of responses, including values and performance, while at the same time coping to influence others as they protect themselves from critics. The social strategies and political tactics proved useful in examining the young teachers' positions and specific strategies of addressing the crucial challenges.

Khora (2008) examined the role of social support in teachers' careers, and it was found that motivated teachers differ from unmotivated teachers in two respects - their value orientation - educational beliefs, or curricular ideologies that appear to influence programmatic decisions (Ennis, C. D., & Chen, A. 1995) and the social support they receive. Research by Bentea et.al. (2012) recommends that young school leaders focus on the social environment of their organization and encourage teamwork and positive interpersonal relationships, explaining that a teaching degree should become a professional position that teachers in the education system can pursue as their teaching career progresses.

The factors that influence a teacher's motivation are focused on personal expectations satisfaction, and work climate (Budi Utomo, 2000) to explore the role of personal expectations, satisfaction, and work climate that affect teacher motivation to learn, the researcher argues that teachers are to be adapted to the conditions of the school where they teach. In Budi's opinion, teachers should have this ability, because when they can adapt to the school climate, they can fulfill personal expectations by their needs and, thus, feel

psychologically satisfied, which has a corresponding additional influence on their motivation to teach. In the research by Balogun (2016), it was discovered from his hypothesis that there is a positively strong relationship between motivation and job satisfaction as the result of his analysis showed a strong positive efficiency. Some theorists argue that 50% of motivation comes from within the person and 50% from their environment (J.D. Singh, 2015).

Although the study focuses on job satisfaction with young teachers, it also analyzed the literature on closely related factors such as employee turnover and teacher retention. Given the fact that there are very few articles by Kyrgyz researchers that determine the factors influencing the well-being or job satisfaction of young teachers, this study contains references to foreign literature, and local articles and publications relating to the performance of young teachers.

Data analyses

85 young teachers from 100 population could fill out the questionnaire, most of the respondents were primary school teachers and young language teachers with less than 5 years of experience.

The collection of data was analyzed by using standard deviation, and *p*-value for interpretation of the data. *P*-value was used for the responses' comparison according to language instruction at schools (Kyrgyz or Russian) and respondents' years of experience. The respondents were grouped according to their *P*-value. We analyzed responses to the specific questions and compared their answers. We also used histograms and tables to show the distribution responses' ratio. The respondents were not different in their answers to many statements, and the *p*-value of most of their responses was statistically insignificant. We divided the data analysis' part into three sections: distribution of responses based on school language (Kyrgyz or Russian), distribution of responses according to years of experience, the overall job satisfaction analyses.

The range of responses to the statement "My workload is comfortable" for the young teachers from Russian schools is 0.8, and for the teachers from schools with Kyrgyz - 0.7916, and their difference is 0.00833, the standard error is 0.3447. We find out that the *p*-value of the difference in the average responses of teachers answering the question is 0.98, and this difference is statistically not meaningful. This result was expected because the Ministry of Education KG does not give teachers different workloads depending on the language of instruction. The weekly teaching load, as a rule, cannot exceed 31 hours per week per teacher, which is equivalent to the official salary rate. Young teachers for both Kyrgyz and Russian language instruction schools are satisfied with their teaching loads.

Table 1. Distribution of teachers based on language instruction

Question code	Average value for Russian speaking schools	Average value for Kyrgyz lang schools	Difference in means	Standard Error	t statistics	p value
Q16	2,58	4,5	-1,92	0,327999	-5,85368	0,00000016
Q30	4,18	2,416666667	1,763333	0,362846	4,859727	0,00001495
Q26	3,76	2,166666667	1,593333	0,347119	4,590164	0,00003954
Q15	3,82	2,166666667	1,653333	0,370863	4,458068	0,00006368
Q18	2,16	3,75	-1,59	0,369215	-4,30644	0,00008055
Q33	2,54	4	-1,46	0,365593	-3,99351	0,00022320
Q35	3,46	2,125	1,335	0,344852	3,871229	0,00036935
Q17	3,8	2,625	1,175	0,39758	2,955383	0,00529441
Q34	2,66	1,791666667	0,868333	0,328769	2,641168	0,01085409
Q14	3,2	3,833333333	-0,63333	0,334622	-1,89268	0,06512594

We can see the Table 1 that in the range of the average value of responses to the statement “I am satisfied with my involvement in school events” (Q16) for the teachers from the schools with Russian language instruction is 2,58 and for the Kyrgyz school teachers is 4, 5 and their difference is -1, 82. the p-value for the difference in averages is less than 0.0001, which is significant. We find that the teachers from the schools with Russian language instruction are not satisfied with their involvement in organizing and participating in school activities when Kyrgyz school teachers express their agreement with this statement.

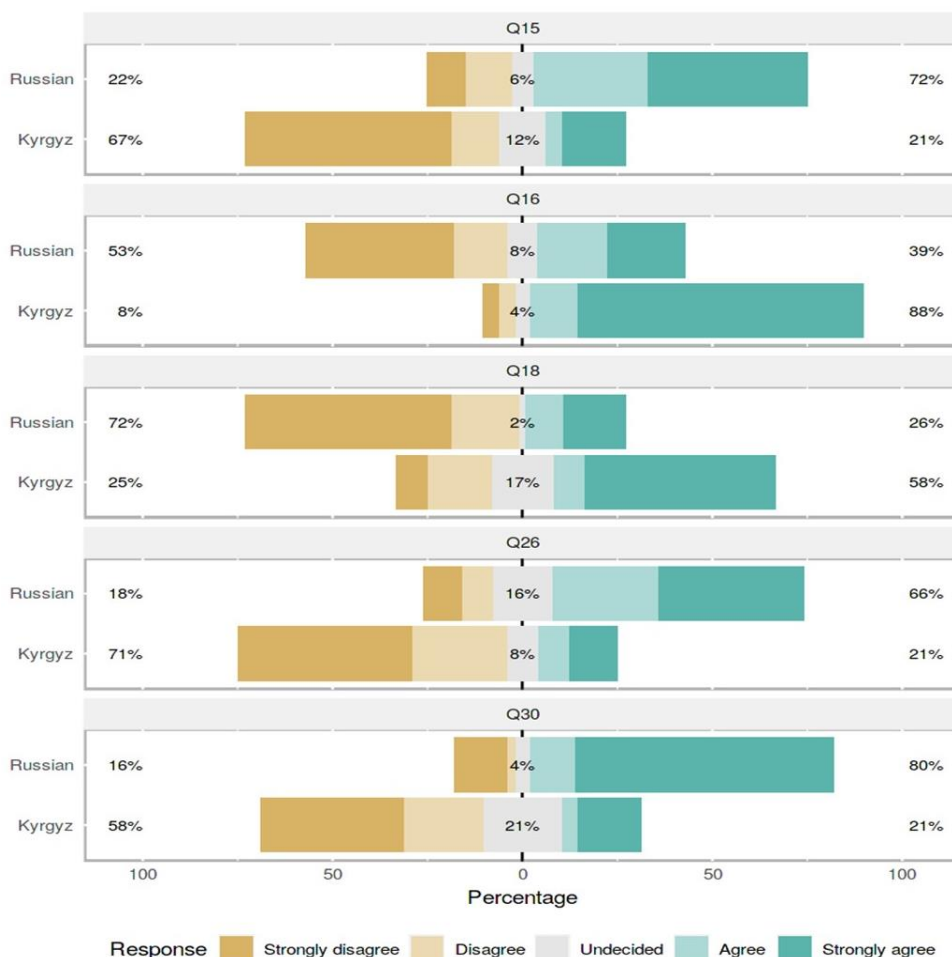
Statistically, the significant value was shown by the result of the responses to the statement “Parents sometimes react negatively to my feedback on the achievements of their children” (30). We find that the teachers who work in schools with Russian language instruction sometimes feel a negative reaction from the parents' side, and the teachers with Kyrgyz language instruction express disagreement with the statement. A possible explanation for this difference is that the teachers from the schools with Russian language instruction give feedback to their students often and work closely with the parents where sometimes the parent's dissatisfaction may be manifested. We see that a statistically significant *p*-value is shown in the result of the responses to the state parents’ initiate equipping the classroom where I teach” (Q26). We find that the teachers from the Russian schools on average agree with the statement, and the schools from Kyrgyz schools do not agree that the parents support them financially.

The difference between the responses to the statement “I think that my work is not appreciated by the school administration” (Q15) is 0.37. And the *p*-value for this difference is 0.000056, which is also statistically significant. We find that Kyrgyz school teachers, on average, do not agree with this statement that the administration does not support their effort in the classroom; they believe that the school assessment of their professional performance is quite good. And the teachers of schools with Russian language instruction on average agree With the statement that the school administration

does not evaluate their performance appropriately. One possible explanation for this difference is that the administration in schools assesses/appreciates the work of teachers differently.

The *p*-value for the difference in averages is less than 0.065 of the responses to the statement “Our school administration keeps each of us well informed about its policy” (Q14). And it is statistically significant. We find that the majority of Russian - teaching school teachers express dissatisfaction with the statement they get sufficient information from the administration about the activities carried out, while teachers with the Kyrgyz language of instruction willingly agree with this statement. A possible explanation for the result is tschoolsschools’ administrations in schools do not clearly state the policy of running the educational system for their teachers.

Table 2. Distrubution of teacher responses by school language

The table shows that the majority of the teachers with less than years of experience (62%) agree with the statement and most of the teachers with more than 5 years of experience express their disagreement. A possible explanation for this difference is that the law "On the status of a teacher" does not provide any benefits for the length of service of a teacher, teachers can receive awards for good work and not all teachers manage to receive high awards for their work. And young teachers might not seek to receive awards at the beginning of their careers.

Bishkek municipal young school teachers have shown positive attitudes towards their work. We concluded that young teachers try not to pay attention to the salary size at school but try to improve their professional skills. Young teachers still do not feel satisfied with their relationship with their colleagues, they are only adapting to new places. In conclusion, we would like to note that teachers deserve more respect than they currently receive from society. We do not blame school administrations for not giving due attention to their teachers, but we encourage them to be open to them, to study and develop programs taking into account the government's capabilities that support teachers morally and financially. The research results become the main object of future research and a topic for further detailed study.

Bibliography

- BELOVA N.A. 2015. *Повседневная жизнь учителей*.
<https://obuchalka.org/20181109105121/>
- BENTEA C.C. & ANGHELACHE V. 2012. Teachers' motivation and satisfaction for professional activity. In: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 33, p. 563-567. ISSN 1877-0428.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.01.184>
- Government Decree of the Kyrgyz Republic. 2011. *ПРОГРАММА "Депозит молодого учителя"*. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/55864>
- PARLAR H., CANSOY R. & KILINÇ A. Ç. 2017. Examining the Relationship between Teacher Leadership Culture and Teacher Professionalism: Quantitative Study. In: *Journal of Education and Training Studies*, Vol. 5, No. 8, p. 13-25.
<https://doi.org/10.11114/jets.v5i8.2499>
- The Law of the Kyrgyz Republic "On the Status of Teachers"*. 2001.
<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/391f>
- UTOMO H. B. 2018. Teacher Motivation Behavior: The Importance of Personal Expectations, Need Satisfaction, And Work Climate. In: *International Journal of Pedagogy and Teacher Education (IJPTE)*, Vol. 2, No. 2, p. 333-341. <https://doi.org/10.20961/ijpte.v2i2.24036>

- UNICEF. 2019. *Kyrgyz Republic: Education Sector Analysis 2007-2017. Strategic Choices for the Government to Improve Education.*
- SHAMATOV D. A. 2006. Beginning teachers' professional socialization in post-Soviet Kyrgyzstan: The challenges and coping strategies. In: *Quality in education: Teaching and leadership in challenging times*, 2, 601-613.
- SHAMATOV D. A. 2013. Everyday realities of a young teacher in post-Soviet Kyrgyzstan: The case of a history teacher from a rural school. In: Akçalı, P. & Engin-Demir, C. (Eds.). *Politics, Identity and Education in Central Asia: Post-Soviet Kyrgyzstan*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203385616>

Assoc. Prof. Ainuru Zholchieva, Ph.D.

Department of Pedagogy and Psychology
International Ala-Too University, Faculty of Social Sciences
Bishkek, Kyrgyzstan
ainuru.zholchieva@alato.edu.kg

Mgr. Aelita Zholchieva

Education Department of Bishkek City
Bishkek, Kyrgyzstan
azholchieva@gmail.com

Assoc. Prof. Özden Özlü, Ph.D.

Maltepe University, School of Foreign Languages
Istanbul, Turkey
ozdenozlu@maltepe.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.68-79>

**Assessing Rehabilitation Counselling as a Tool
for the Psychological Adjustment of Persons
with Disabilities Infected with HIV/AIDS: A Case Study
of Vom, Christian Hospital, Plateau State, Nigeria**

**Posúdenie rehabilitačného poradenstva ako nástroja
na psychickú adaptáciu osôb so zdravotným postihnutím
infikovaných HIV/AIDS: Prípadová štúdia realizovaná
v nemocnici Vom, Christian Hospital,
Plateau State, Nigéria**

Noah Agbo

Abstract

Being a person with disability and having HIV/AIDS is a serious concern. A lot of changes need to take place in order for adjustment to be smooth. Adjusting to this sort of condition may require the service of a rehabilitation counsellor, hence this study sought to assess the existing relationship between rehabilitation counselling and the psychological adjustment of persons with disabilities infected with HIV/AIDS. There were more males than females in the study and the age-range of the respondents was between 20-62 years. The study was analyzed using simple percentage in describing the data gotten from the survey. The study found an existing relationship between rehabilitation counselling and the psychological adjustment of persons with disabilities who are infected with HIV/AIDS. Also, the study explored other major aspects and challenges of PWDs infected with HIV/AIDS such as negative attitudes of the society, inadequate employment and availability of rehabilitation counselling for PWDs infected with HIV/AIDS. In summary, the rights of person with disabilities infected with HIV/AIDS ought to be respected and their dignity preserved through the provision of rehabilitation counselling.

Keywords: Persons with disability. HIV/AIDS. Rehabilitation counselling. Psychological adjustment. Nigeria.

Introduction

Rehabilitation Counselling is a profession whose objective is to help persons with impairments reach their full physical, mental, social, occupational, and economic independence (Parker et al. 2004). Rehabilitation counselling is also seen as a specialty that focuses on the effects of disability on people's psychological, interpersonal, and environmental well-being (Patterson et al., 2005). The focus of rehabilitation counselling services is on the person's holistic character within an ecological setting rather than the functional limits of a chronic disease or disability designation. A holistic and ecological approach considers a person's physical, mental, and spiritual components, as well as his or her relationship to his or her family, schoolwork, and the whole environment. People are viewed as more than individual components; that is, they are not split into easy categories such as physical, mental, psychological, cultural, and economic in order to undertake an assessment. Rehabilitation counselling emphasizes on the assistance or helping of persons who have disabilities achieve their personal, career and independent living goals through a counselling process. Rehabilitation counsellors can be found in private practice, in rehabilitation facilities, hospitals, universities, schools, government agencies, insurance companies, half-way homes, foster care homes and other organizations where people are being treated for congenital or adventitious (acquired) disabilities (Goodwin, Jr., 2006). The specific techniques for rehabilitation counselling for persons with disabilities includes i) Assessment and appraisal ii) Diagnosis and treatment planning, iii) Career (vocational) counselling, iv) Individual and group counselling interventions focused on facilitating adjustment to the medical and Psychological impact of disability, v) Case management, referral and service coordination and vi) Program evaluation and research (Schaumburg, 2022). Rehabilitation counselling enables people to cope and adjust to real life situations. In Nigeria, due to the lack of academic structure for the rehabilitation counselling field, the practice of rehabilitation counselling for persons with disabilities is largely carried out by guidance counsellors, special education professionals, psychologists, and other mental health profession (Esere, 2020; Ndum & Onukwugha, 2013). According Esere (2020), Guidance and Counseling professionals provide rehabilitation counselling to person with disabilities – they are provided with understanding and clarity on how they can achieve independence, self-determination and be mentally prepared to handle challenges.

Psychological adjustment to any form of disability or disease entails not only the avoidance of mental health problems, but also the development of resilience and personal growth. Psychological adjustment to a disability, disease or both is a dynamic process influenced by a variety of internal elements, interpersonal interactions with friends and family, and systemic and sociodemographic factors such as age, gender, and socioeconomic position (Revenson, Llave & Hoyt, 2022). A sufficient understanding of the occurrences

and psychological changes that have taken place as well as personal acknowledgement of these changes; an appropriate adjustment of self-perception; a reconfiguration of beliefs and personal goals; and the acquisition of appropriate strategies to compensate for any disability of negative condition depends on the psychological adjustment made by the affected individual. Psychological adjustment entails the restoration of personal, familial, and social ties, both close and distant. In all of these settings, it may also include vocational adjustments and reinterpretation of personal responsibilities (Larsen, 2011). This is something that the rehabilitation counsellor must understand and be capable of helping with. And be aware that psychological adjustment to chronic conditions is rather a progressive change than static experience (Larsen, 2011).

Persons with disabilities make up 15% of the global population, or one billion people, with the majority living in developing nations and being over-represented among those living in abject poverty (World Health Organization & The World Bank, 2011). In recent years, it is reported that the population of persons with disabilities in Nigeria is increasing with about 7% of the entire population having one form of disability or the other. Generally, it is estimated that there are over 25 million persons with disabilities in Nigeria including children (Thompson, 2020). On a daily basis, people with disabilities face prejudice and marginalization (High-level Political Forum, 2016; Thompson, 2020). In some quarters in Nigeria, persons with disabilities are perceived as those who are under curse. These perceptions has denied persons with disabilities the access to equal rights to essential services and programs aimed at improving their lives (Kolawole, 2016). Persons with disabilities, in particular, are more likely than their peers without impairments to face negative socioeconomic results, such as less access to education, poorer health outcomes, and greater poverty rates (Etieyibo, 2020; Kolawole, 2016). Beliefs and biases obstruct education, employment, health care, and social social involvement for persons with disability. Teachers', school officials', other children's, family members' opinions including negative attitudes of other members of the society, for example, influence the psychological adjustment of persons with disabilities (Eleweke & Ebenso, 2016; Del Carmen Malbrán, 2011). Employers' misconceptions that persons with disabilities are less productive than their non-disabled peers, as well as misunderstanding about potential work-related adjustments, limit job chances (Eleweke & Ebenso, 2016).

The term "HIV" refers to the human immunodeficiency virus, which is a virus that attacks the human immune system. HIV infection can be avoided with the right precautions. "AIDS" refers to the acquired immunodeficiency syndrome caused by advanced HIV infection, which is characterized by opportunistic infections or HIV-related malignancies, or both (International Labour Organization, 2009). HIV/AIDS is a health and labor rights issue that has a major influence on the workplace, impacting employees

and their families, employers, and national economies, particularly in those places where the HIV incidence remains the greatest. According to Be-in-the-know (2022), about 1.9 million persons in Nigeria are infected with HIV/AIDS with about 1.3% being adults. Out of this prevalence, there are about 74,000 new HIV infections and 51, 000 AIDS-related deaths. Despite this alarming stats, 1.7 million people are on antiretroviral treatment which can prevent aid-related mortality, thereby increasing the lifespan of infected persons if all factors remained constant. Well over thirty years after the initial HIV incidence was identified, HIV-related stigma and discrimination in the workplace remains a serious impediment, robbing employees of basic human rights and undermining the effectiveness of HIV preventive initiatives thereby affecting their psychological adjustment (International Labour Organization, 2009).

It is no news that persons infected with HIV/AIDS faces tremendous challenges in almost all facets of their life Endeavour's especially in developing countries. Many studies have found a high incidence of unemployment among people with HIV/AIDS with some reporting rates of unemployment among people with HIV, with more reporting rates of employment at 50% or higher (Fleishman, 1998). The high level of social stigma associated with HIV/AIDS has been widely recognized ever since the outbreak of this disease. Consequently, people with HIV/AIDS often must contend with widespread discrimination across all aspects of their lives (Smith & Sullenger, 1995). The negative attitudes, lack of availability of services, problems with service delivery, inadequate funding, lack if accessibility, poor health outcomes, low economic participation, restricted participation and increased dependency are many of the challenges or barriers bedeviling persons with disabilities who are infected with HIV/AIDS (Eleweke & Ebenso, 2016; World Health Organization & The World Bank, 2011). Several Literature have captured the importance of rehabilitation counselling on various issues in human life including disability matters (Counselling Today, 2012 Armstrong, A.J. (2011), however, Much uncertainty still exists about the relationship between rehabilitation counselling and the psychological adjustment of person with disability with a co-morbidity of HIV/AIDS. Therefore, this study is a case study survey of the relationship between rehabilitation counselling and the psychological adjustment of persons with disability infected with HIV/AIDS in Vom Christian Hospital, Plateau State, Nigeria. The study explored several aspects of persons with disabilities such as their employment, significance of, access to/and availability of counselling services, societal attitudes towards PWDS, as well their how they adjust psychologically to their situation.

This study is supported by the social model of disability and the convention on the right of persons with disability. The social model of disability argues that persons with disabilities are limited primarily due to society's attitudinal, structural and environmental influence (Andrews, 2017).

This model further argues that prejudices, discrimination and social abandonment exacerbate the challenges of individuals with disabilities. Being a person with disability and having HIV/AIDS is a double tragedy and hence the challenges would be numerous especially the social barriers heralded by the society. To be able to handle these challenges and remain strong in the face overwhelming societal barriers, rehabilitation counselling for the psychological adjustment of persons with disabilities is explored in the study. Consequently, the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) explains that every human, regardless of their physical, social, financial, and psychological status, reserves the right to equal enjoyment and fundamental freedoms, which is aimed at promoting respect and human dignity (United Nations, 2006). The CRPD also highlights that persons with disabilities are people with any long-term physical, mental, intellectual or sensory impairment which may prevent full participation in society on an equal level as other persons without disabilities. The CRPD framework supports implementing the fundamental human rights of persons with disabilities infected with HIV/AIDS. It will be interesting to see how the fundamental human rights of is preserved and how persons with disabilities infected with HIV/AIDS are empowered through rehabilitation counselling.

Methodology

The research design adopted for this study is the survey research design which involves descriptive statistics that describes the positions of variables under study for the purpose of achieving its objectives. The design is selected in agreement with Awotunde and Ugodunlunwa (2004), who described survey research as that which is conducted to examine the sample population for the purpose of making descriptive and explanatory assertions about certain traits and attributes of the population being represented. The research population of this study comprises only persons with HIV/AIDSs having one particular type of disability or the other in the Aids prevention initiative in Nigeria (APIN) department in Vom Christian Hospital (VCH). the sample for this study consists of 30 respondents which comprises of 20 persons with disabilities infected with HIV/AIDSs, and 10 staffs which consist of rehabilitation counsellors, social workers, nurses and physicians of the hospital. Vom Christian Hospital is a rural missionary hospital in Plateau State that meets the fundamental requirements of the local population by providing land for farming, a school, staff housing, and a mission office. The simple random sampling technique was used in this study. Simple random sampling is a subset of a statistical population which each member of the subset has equal probability to be chosen. The instrument for data collection is the questionnaire. The structured questionnaires are designed by the researcher to obtain information from the respondents. Ethical approval was obtained

from the department of special education and rehabilitation science, the head of the hospital and the consent of the respondent was taken as well. Method of data analysis for this study includes the use of simple percentage and descriptive statistical.

Results

Socio-demographic Characteristics

Distribution of the questionnaire according to gender (male/female) shows that in this study, total 17 male responded to the questionnaire culminating into 57% of the distribution while 13 female responded resulting to 43% of the distribution, thereby giving the sum total of 100%. About 4 persons who responded to the questionnaire falls within the age of 20-28 (13%) years, 20 respondents fall within the age of 29-36 (67%) years and 6 respondents were aged of 37 (20%) years. Overall, only 30 respondents were used for this survey. In this study, there were more male participant than female.

Employment of persons with Disability infected with HIV/AIDS

About 54% of the respondents in this study agreed that being a person with disability infected with HIV/AIDS strongly and negatively affects their employment while 46% of the respondents in this study disagreed that being a person with disability infected with HIV/AIDS does not affects the their employment.

Availability of rehabilitation Counselling for persons with disability infected with HIV/AIDS

To ascertain that rehabilitation counselling services are available for HIV/AIDS infected persons with disabilities, More than half (58%) of the respondents in the study agreed that there are various available rehabilitation counselling services for HIV/AIDS infected persons with disabilities across Nigeria, although they believed these services were provided in schools, hospitals and disabled people's organizations, while 38% disagreed that there were limited or no available rehabilitation counselling services for persons with disabilities infected with HIV/AIDS.

Societal attitudes towards the adjustment of persons with disabilities infected with HIV/AIDS

Again, majority (90%) of the respondents in this study agreed that societal attitudes negatively affect the psychological adjustment process of persons with disabilities infected with HIV/AIDS, while very few respondents in this study (10%) disagreed that societal attitudes does not have any affect the psychological adjustment of persons with disabilities infected with HIV/AIDS. Also, about 66% of the respondents in this study agreed that there is the existence of a psychological adjustment for every person with disability who are also infected with HIV/AIDS patients, while 41% of the respondents reportedly disagreed that there is no existence of psychological adjustment of persons with disability who are infected with HIV/AIDS patients.

Discussion

This was survey research explained using simple descriptive percentages carried out to assess the relationship between rehabilitation counselling and the psychological adjustment of persons with disabilities who are also infected with HIV/AIDS. This study also addressed the several aspects of the respondents lives such as employment, availability of counselling services and societal attitudes towards persons with disability infected with HIV/AIDS.

There are more males, 53.6%, than females in the study. This is inconsistent with a similar study carried out in the Kingdom of Bahrain by (Fateel, 2019) where the researcher carried out a case study research to find the impact of psychological adjustment on the academic performance of university students, In that study, it was reportedly mentioned that more females (57.9%) participated in the study. Respondents' age in the study ranged from 20-65 years old, with the average age being 39.8%. The average age of this study is similar to that of Xiong & Zhou, (2018) in their study where they examined the Understanding of east Asian graduate students' socio-cultural and psychological adjustment in a U.S. Midwestern university. The age of the respondents in their study ranged from 25-41 years.

Employment of persons with Disability infected with HIV/AIDS

One of the main points of this study is how persons with disability infected with HIV/AIDS can psychologically adjust to their present situation through rehabilitation counselling in order to be gainfully employed. Albeit, more than half (55%) of the respondents in the study reported massive setback in employment because of their present predicament. Being a person with disability infected with HIV/AIDS negatively affects their employment thereby

leading to long-term financial dependence. This is corroborated by studies conducted by Boman et al. (2015); Etieyibo (2020) and Etieyibo & Omiegebe (2016), where they found that despite employment being a right for persons with disability infected with HIV/AIDS, there is a greater challenge in getting employed as well as the incessant discrimination faced by some who are employed. When employers have applicant with disability, they tend to pay attention on the disability of the clients rather than the ability, skills and qualification of the applicant and ensuring they provide enabling environment for modification and accommodation of the applicant with disability infected with HIV/AIDS.

Availability of rehabilitation Counselling for persons with disability infected with HIV/AIDS

For persons with disability infected with HIV/AIDS, there is a lot of changes that occurs in their daily lives ranging from family re-organization, career development, livelihood, social interactions, and general involvement in happenings in the society. For them to go through these changes, there is a need for psychological adjustment; these psychological adjustment services are provided by rehabilitation counsellors. The problem is, are there rehabilitation counselling services available for persons with disabilities who also infected with HIV/AIDS and are they also able to access these services. In view of these uncertainties, it is encouraging to record that more than half (58%) respondents in this study reported that rehabilitation Counselling services are available, and they can access these services, although these services are provided in educational institutions, hospitals and non-governmental organizations working with persons with disabilities in Nigeria.

This finding is consistent with the studies of Esere (2020); Goodwin, Jr. (2006) and Ndum & Onukwugha (2013), where they highlighted the services of rehabilitation counsellors for persons with disabilities (PWDs) and also techniques as well as places where these services rehab are provided were also captured in their studies. It is interesting to note that, rehabilitation counselling is readily available for persons with disabilities infected with HIV/AIDS in Nigeria, although these services are made available in limited areas.

Societal attitudes towards the adjustment of persons with disabilities infected with HIV/AIDS

One of the age-long challenges of the persons with disabilities include the negative societal attitudes expressed towards them. These attitudes have the potential to impede the adjustment process of persons with disabilities infected with HIV/AIDS in Nigeria and across the globe. This malignant attitudinal behaviour of the society is also well captured in this study as

majority (90%) of the respondents in this study reportedly mentioned that the negative attitudes of society greatly inhibit their psychological adjustment process. In the same vein, several studies (Eleweke, 1999; Eleweke & Ebenso, 2016; High-level Political Forum, 2016; Kolawole, 2016; Thompson, 2020), have expressed that the society has a disability and that is the negative attitudes towards persons with disabilities infected HIV/AIDS especially in low-and-middle-income-countries including Nigeria. One of the reason for the protracted and increasingly expressed poor attitudes of the society towards person with disabilities in a developing country like Nigeria is the deep-rooted practice of culture (Jaeger, 2019). Also, the lack of awareness and orientation about the skills and positive contributions of persons with disabilities to the growth and development of the society is a major factor for the continued experience of social exclusion, discrimination and abandonment. Due to this weakness in society, the psychological adjustment of persons with disability captured in this study appears to be a struggle.

Recommendation

Based on the results of this study and analysis drawn from the data collected, the following recommendations are of greater importance.

Government at all levels should enact policies backed by laws and agencies that will eventually fight for and protects the rights of persons with disabilities and to also kick against discrimination in the employment of persons living with HIV/AIDS.

Government at all levels, non-governmental organizations as well as concerned person should engage in creation of awareness about the abilities of persons with disabilities infected with HIV/AIDS, organize seminars, workshops, symposium and Programmes in various communities in other to change the perception and attitude of the community members towards persons with disabilities infected HIV/AIDS.

A system that monitors and encourages employers to look beyond the conditions of the applicants with disabilities and instead see their capabilities, character, competence, and qualifications.

There should be provision of adequately trained counsellors and para-counsellors in the field of rehabilitation sciences to help in the management of HIV/AIDS persons with disabilities.

Establishment of community-based rehabilitation (CBR) Programmes in the communities where there are persons with disabilities infected with HIV/AIDS should be facilitated especially with the aim of providing employment, equal opportunity, and active participation in the society.

Conclusion

The main objective in this paper is to assess the relationship between rehabilitation counselling and the psychological adjustment of person with disabilities infected with HIV/AIDS in Vom Christian Hospital, Plateau State Jos, Nigeria. In doing so, several challenges and aspects were captured such as the employment problems, societal attitudes and availability of rehabilitation counselling. The study revealed impediments to the psychological adjustments of persons with disabilities infected with HIV/AIDS in Nigeria. From this study, for persons with disabilities infected with HIV/AIDS to fully adjust their present situation, a rehabilitation counselling service is needful. This is because as shown in the study, rehabilitation counsellors are equipped with the requisite knowledge and skills to empower persons with disabilities infected with HIV/AIDS to completely adjust to the unpleasant situation while also helping them with competencies needs to be employable. This study is a case study which used respondents in a particular hospital because the persons with disabilities who also have HIV/AIDS are not ubiquitous either due to lack of data or perhaps due to lack of presentation in hospitals and other agency responsible for their wellbeing.

Bibliography

- ANDREWS, E.E. (2017). Disability Models. In: Budd, M., Hough, S., Wegener, S., Stiers, W. (eds) *Practical Psychology in Medical Rehabilitation*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-34034-0_9
- ARMSTRONG, A.J. (2011). Rehabilitation Counseling. In: Kreutzer, J.S., DeLuca, J., Caplan, B. (eds) *Encyclopedia of Clinical Neuropsychology*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-79948-3_424
- BOMAN, T., KJELLBERG, A., DANERMARK, B., & BOMAN, E. (2015). Employment opportunities for persons with different types of disability. *Alter*, 9(2), 116-129. <https://doi.org/10.1016/j.alter.2014.11.003>
- BE-IN-THE-KNOW. (2022). Statistics of persons with HIV/AIDS in Nigeria. Retrieved from: <https://www.beintheknow.org/resources/infographics/nigeria-95-95-95-targets>
- COUNSELING TODAY. (2012). Rehabilitation counseling & disability issues. An American Counseling Association Publication, 54(2).
- ELEWEKE, C. J. (1999). The Need for Mandatory Legislations to Enhance Services to People with Disabilities in Nigeria. *Disability and Society*, 14(2), 227-237. <https://doi.org/10.1080/09687599926299>
- ELEWEKE, C. J., & EBENSO, J. (2016). Barriers to Accessing Services by People with Disabilities in Nigeria : Insights from a Qualitative Study. *Journal of Educational and Social Research*, 6(2), 113-124. <https://doi.org/10.5901/jesr.2016.v6n2p113>

- ESERE, M. O. (2020). Historical Overview of Guidance and Counselling Practices in Nigeria. *TAWARIHK, Journal of Historical Studies*, 11(2), 1-7. <https://www.jstor.org/stable/2294605>
- ETIEYIBO, E. (2020). Rights of Persons with Disabilities in Nigeria. *Afrika Focus*, 33(1), 59-81. <https://doi.org/10.1163/2031356x-03301005>
- ETIEYIBO, E., & OMIEGBE, O. (2016). Religion, culture, and discrimination against persons with disabilities in Nigeria. *African Journal of Disability*, 5(1), 6 p. <https://doi.org/10.4102/ajod.v5i1.192>
- FATEEL, M. J. (2019). The impact of psychological adjustment on private university students' academic achievement: Case study. *International Journal of Higher Education*, 8(6), 184-191. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v8n6p184>
- FLEISHMAN, J.A. (1998). Transitions in insurance and employment among people with HIV infection (electronic version). *Journal of Inquiry – Blue cross and Blue shield Association*, 35:36-48.
- GOODWIN, Jr., L. R. (2006). Rehabilitation Counselor Specialty Areas Offered by Rehabilitation Counselor Education Programs. *Rehabilitation Education*, 20(2), 133-143. <https://doi.org/10.1891/088970106805074485>
- HIGH-LEVEL POLITICAL FORUM. (2016). Persons with Disabilities Introduction The unfinished work of the MDGs. In: *High-level Political Forum 2016 (Vol. 4, Issue 3, pp. 2-7)*.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. (2009). Handbook on HIV and AIDS. https://health.columbia.edu/system/files/content/healthpdfs/MS/GHAP_HIV_Aids_Handbook.pdf
- JAEGER, P. T. (2019). Disability in culture; disability as culture. *Multicultural Education*, 27(1), 28-35.
- KOLAWOLE, F. M. (2016). Measurement of disability through sample surveys: Nigeria Experiences. *National Bureau of Statistics*, November, 15-17.
- LARSEN, P. (2011). Psychosocial Adjustment. *Methods in Molecular Biology*, 755, 449-459.
- NDUM, V. E., & ONUKWUGHA, C. G. (2013). Overview of policy and practice of guidance and counseling in Nigeria and the United States of America (USA): Role of computer technology. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2(4), 42-50. https://www.researchgate.net/profile/Chinwe-Onukwugha-2/publication/353247594_Overview_Of_Policy_And_Practice_Of_Guidance_And_Counseling_In_Nigeria_And_The_United_States_Of_America_Usa_Role_Of_Computer_Technology/links/60ef626afb568a7098ae7543/Overview-Of
- PATTERSON, J. B., SZYMANSKI, E. M., & PARKER, R. M. (2005). Rehabilitation counseling: The profession. In: *Rehabilitation counseling: Basics and beyond*, 4th ed. (pp. 1-25). PRO-ED.

- PARKER, R. E., SZYMANSKI, E. M. & PATTERSON, J. B. (Eds.) (2004).
Rehabilitation counseling: Basics and beyond. Austin, TX: Pro-Ed.
- REVENSON, T. A., LLAVE, K. & HOYT, M. A. (2022). Chronic illness and
mental health. Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral
Psychology. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-91497-0.00018-7>
- SCHAUMBURG. (2022). Appendix B: Scope of Practice for Rehabilitation
Counseling. In: The Professional Practice of Rehabilitation Counseling.
<https://doi.org/10.1891/9780826139047.ap02>
- SMITH, C., & SULLENGER, B. A. (1995). AIDS and HIV infection. In:
Dickson, G. (eds) Molecular and Cell Biology of Human Gene
Therapeutics. Molecular and Cell Biology of Human Diseases Series,
vol 20, 195-236. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-011-0547-7_11
- THOMPSON, S. (2020). Nigeria Situational Analysis. In: Disability Inclusive
Development (Issue June). https://www.icchp.org/sites/default/files/ED_1_ICCHP_Forum.pdf#page=109
- UNITED NATIONS. (2006). Convention on the Rights of Persons with
Disabilities and Optional Protocol.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, & THE WORLD BANK. (2011).
World Report on Disability 2011. World Health Organization.
<https://apps.who.int/iris/handle/10665/44575>
- DEL CARMEN MALBRÁN, M. (2011). World Report on Disability. Journal
of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 8(4), 290-290.
<https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2011.00320.x>
- XIONG, Y., & ZHOU, Y. (2018). Understanding east Asian graduate
students' socio-cultural and psychological adjustment in a U.S.
Midwestern university. Journal of International Students, 8(2), 769-794.
<https://doi.org/10.32674/jis.v8i2.103>

Noah Agbo, Bsc.

European Joint Master in Social Work with Children and Youth (ESWOCHY)
noagbo@stud.mruni.eu

Humanities and Arts
Humanitné vedy a umenie

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.83-94>

Nitra Canon Andrej Cvinček in the Regional Council

Nitriansky kanonik Andrej Cvinček v krajinškom zastupiteľstve

Michal Mart'ák

Abstract

The article is dedicated to the work of the Nitra canon Andrej Cvinček in the Regional Council of the Slovak Republic during his entire term, in which he was first duly elected and later appointed by the government. He was a member of the Country Committee in both election periods. Since political topics were almost completely excluded from the very nature of the council, Cvinček's activities can only be perceived from the position of submitting proposals to the committee related to the all-round development of the Slovak country, especially of an economic nature, even though even here it is not easy and completely possible to attribute the collective body's proposals to Cvinček, their thorough presentation and defense is recognized. In the first election period, he was in charge of budgetary matters in the area of trade, commerce and industry, in the second, in addition, it was mainly about transport matters. His presentations were not met with criticism, rather he was expected to implement the communicated needs in a practical way. His reactions were factual and directed attention to essential things, constructive criticism was understood by him. When it came to specific regional proposals, he did not only support the interests of his region, he repeatedly returned to most topics, and it should be emphasized that he did not skip meetings. In addition to the above, the contribution offers a picture of problems and proposals for their solutions not only in times of economic crisis in individual areas of social life.

Keywords: Andrej Cvinček. Slovak Regional Council.

Andrej Cvinček¹ je známy predovšetkým vďaka svojmu povojnovému pôsobeniu v Demokratickej strane po obnovení Československej republiky či

---

¹ Andrej Cvinček sa narodil 27. novembra 1880 v Olešnej. Po štúdiu na gymnáziách v Žiline, Nitre i Ostrihome a po teologickom štúdiu v Budapešti bol v roku 1904 vysvätený za kňaza. Postupne ako kaplán, administrátor či farár pôsobil v Novákoch, v Hornej Súči, Zákopčí, Čápure, Mojtíne, Divine a v Krásne, kde bol vymenovaný za nitrianskeho kanonika. *Schematismus Cleri Dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato MCMXXII*. Nitra : Lev, 1922, s. 126, *Schematismus*

ako poslanec Dočasného národného zhromaždenia v Prahe a súčasne jeho podpredseda. Iniciátor a signatár Apríllovej dohody, poslanec Slovenskej národnej rady a jej podpredseda.² Je známy aj ako ovocinársky či záhradnícky redaktor, jeden z popredných predstaviteľov Československej strany ľudovej na Slovensku, pred ňou však pôsobil aj v Slovenskej ľudovej strane. Už menej ho slovenská historiografia pozná aj ako člena Krajinského zastupiteľstva Slovenskej krajiny počas jeho celého trvania.³ V prvom funkčnom období (1929 – 1935) pôsobil ako jeho riadne zvolený člen, v druhom (1935 – 1938) ako vládou menovaný odborník. V oboch však ako člen dvanásťčlenného Výboru Krajinského zastupiteľstva.⁴

Cieľom príspevku je preto na základe uvedeného odpovedať na otázky, ktoré súvisia predovšetkým s politickým angažovaním sa Cvinčeka na tejto úrovni. Opierať sa pri tom budeme o archíválne zo Slovenského národného archívu, z fondu Krajinského zastupiteľstva, a predovšetkým zo zápisníc z jeho zasadnutí. Samozrejme, pramennú základňu dopĺňa i dobová tlač, predovšetkým hlavné stranícke periodikum Ľudová politika, i ďalšie tlačové orgány iných strán, ďalšie publikované práce. Štruktúra príspevku je postavená na kombinácii chronologického a problémového prístupu, pričom chronologický je ťažiskový.

Ako je známe, voľby do Krajinského zastupiteľstva Slovenskej krajiny sa uskutočnili 2. decembra 1928. Ich výsledky znamenali zastúpenie v ňom celkovo desiatich politických strán či zoskupení.⁵

Ustanovujúca schôdza členov Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej sa uskutočnila 12. januára 1929 v zasadacej sieni župného domu v Bratislave. Na programe bolo zloženie sľubu členov a ustanovenie krajinského

Cleri Dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato MCMXXIX. Nitra : Štefan Huszár, 1929, s. 13, *Schematismus Cleri Dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato MCMXXXVII.* Nitra : Štefan Huszár, 1937, s. 13.

² LETZ, Róbert: Andrej Cvinček. In *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. PAŠTEKA, J. a kol. (zost.). Bratislava : Lúč, 2000, s. 188-189. Najnovšie však: OLEXÁK, Peter: „Sme za demokraciu.“ Kanonik Andrej Cvinček a jeho percepcia a realizácia demokracie. In *Kultúrne dejiny*, roč. 13, č. 2, s. 273-290, OLEXÁK, Peter: Postoj kanonika Andreja Cvinčeka k procesu s Jozefom Tisom. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2022, roč. 22, č. 4, s. 81-95, ŽLNAY, Stanislav: Andrej Cvinček a jeho činnosť v Ústrednej správe cirkevných veľkostatkov Dr. Pavla Jantauscha, trnavského apoštolského administrátora. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2022, roč. 22, č. 4, s. 96-103, GRIGER, Patrik: Problémy hodnotenia osobnosti Andreja Cvinčeka v slovenskej historiografii. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. 21, č. 4, s. 15-28,

³ Naposledy sa tomuto jeho pôsobeniu venoval: OLEXÁK, Peter: Politický profil kanonika Andreja Cvinčeka. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 83-84.

⁴ Je teda možné poopraviť konštatovanie P. Olexáka, ktorý sa opiera o údaje diplomovej práce L. Kullovej. Cvinček v Krajinskom zastupiteľstve pôsobil až do roku 1938. OLEXÁK, Peter: Politický profil kanonika Andreja Cvinčeka. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 84.

⁵ Výsledky volieb na Slovensku. In *Slovenský denník*, 4. 12. 1928, roč. 11, č. 278, s. 1.

zastupiteľstva, voľba krajiniského výboru a ustanovenie spôsobu zverejňovania uznesení krajiniského zastupiteľstva. Okrem 18 vymenovaných členov bolo 34 zvolených, medzi nimi aj nitriansky kanonik Andrej Cvinček.⁶ Okrem neho bol zástupcom Československej strany ľudovej na Slovensku vládou menovaný P. Žiška, ktorého po zvolení do Národného zhromaždenia v roku 1930 nahradil K. A. Medvecký.

Nie je možné úplne dokladovať jeho účasť na všetkých dňoch jednotlivých zasadnutí zastupiteľstva, pretože sa nezachovali prezenčné listiny zo všetkých dní zasadnutí. Napriek tomu podľa zápisníc je z nich možné konštatovať, že Cvinček k svojej práci pristupoval veľmi zodpovedne, v oboch volebných obdobiach na zasadnutiach chýbal len raz, 6. marca 1930.⁷ V prvom období na celkovo osemnástich zasadnutiach vystúpil sedemkrát ako predkladateľ návrhov výboru, v druhom z dvanástich vystúpil na piatich. V oboch obdobiach však pôsobil ako člen Krajiniského výboru pre oblasti z odboru okresnej správy a živnostenské záležitosti. Zvolený bol na druhom zasadnutí v dňoch 29. – 30. apríla 1929, na ktorom sa prerokovával aj vôbec prvý krajiniský rozpočet.⁸

Predkladanie rozpočtových kapitol vo vyššie uvedených oblastiach mal aj pre nasledujúce roky v kompetencii práve Cvinček. Predpoklady pre tieto úlohy získaval postupne. Od roku 1914 bol totiž členom správy Mešťanskej banky v Trenčíne, realizoval sa aj ako zakladateľ potravných a peňažných družstiev, ako člen zmiešanej vládnej komisie pre usporiadanie cirkevných majetkov či predseda nútenej správy Rožňavského biskupstva.⁹

Na druhom zasadnutí bol Cvinček delegovaný aj ako náhradný člen do správy Južnoslovenských elektrární úč. spol. v Komárne.¹⁰ V ďalšom programe sa prejednávala dovtedy nezačatá stavba železnice Červená Skala – Margecany ako dôležitý úsek stredoslovenskej spojnice s významom národohospodárskym, strategickým a politickým, s predpokladom hospodárskeho a priemyselného rozvoja stredného a východného Slovenska. Krajiniské zastupiteľstvo menovalo deputáciu na čele s krajiniským prezidentom, ktorej

---

⁶ Slovenský národný archív, Bratislava (ďalej len SNA), fond Krajiniský úrad v Bratislave – krajiniské úrady (ďalej len f. KÚ-A-KZ), K 10, č. 41067/1938. Rovnako aj tu: Členovia krajiniského zastupiteľstva na Slovensku. In *Ludová politika*, 5. 12. 1928, roč. 4, č. 274, s. 1.

⁷ SNA, f. KÚ-A-KZ-4, K 1, inv. č. 4, Zápisnica zasadnutia Krajiniského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 6.3.1930, s. 1-2.

⁸ SNA, f. KÚ-A-KZ-2, K 1, inv. č. 2, Zápisnica II. Zasadnutia Krajiniského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej, s. 4-5. Prvá schôdzka zastupiteľstva Slovenskej krajiny. In *Slovák*, 13. 1. 1929, roč. 11, č. 11, s. 1.

⁹ OLEXÁK, Peter: Politický profil kanonika Andreja Cvinčeka. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 83. Tiež OLEXÁK, Peter – ŽLNAY, Stanislav: Realizácia Modu vivendi – aktéri a rozpory v Rožňavskej diecéze. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. 21, č. 4, s. 46-47.

¹⁰ SNA, f. KÚ-A-KZ-2, K 1, inv. č. 2, Zápisnica II. Zasadnutia Krajiniského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej, s. 75.

členmi boli J. Kállay, M. Ivanka a A. Cvinček, aby rokovali predovšetkým so zainteresovanými ministerstvami železníc a financií.¹¹

Rozpočet pre rok 1931 bol prerokovávaný v októbri a novembri roku 1930. Cvinček ako člen Krajinšského výboru bol tentoraz aj spravodajcom kapitoly 5 rozpočtu o živnostiach, obchode a priemysle. Vo svojom referáte pomenoval niekoľko preňho dôležitých inštitúcií a úloh, ktoré mali znamenať „lepšiu budúcnosť a životaschopnosť chudobných ľudí“. Konkrétne malo ísť o zriadenie Zemskej živnostenskej rady na Slovensku, dobudovanie a „osebestačnenie“ krajinšského zväzu živnostenských spoločností a grémií, „pokrajinčenie“ a rozšírenie Psychotechnického ústavu, povznesenie živnostenského školstva a starostlivosť o živnostenský a obchodnícky dorast, podporovanie a organizovanie turistického ruchu. Sťažil to podľa Cvinčeka všetko mala nízka dotácia položiek tejto kapitoly.¹² Následná rozprava v zásade neprinesla nejaké významné pripomienky, no jej výsledkom bolo opakované konštatovanie nízkej finančnej podpory.

Do konca roka 1930 sa uskutočnila ešte jedna schôdza. Cvinček na nej za výbor predstavil návrh poriadku a úpravy Krajinšskej zadávacej komisie a priznal, že v texte uskutočnil viacero zásahov a aj napriek jeho nedokonalosti odporúčal jeho prijatie aj preto, lebo na jar ju malo čakať rozhodovanie o veľkých „miliónových krajinšských zákazkách“. Návrh bol prijatý bez zmien. Išlo o komisiu pre zadávanie krajinšských prác a dodávky pre stavby pozemné, cestné, mostné, vodné a strojárenské a elektrotechnické zariadenia Krajiny Slovenskej.¹³ V tejto súvislosti ako istú zaujímavosť možno uviesť, že Cvinček sa v diskusii prejavil ako konštruktívny, prakticky založený a s autoritou. Jeho záujem o schválenie bol vysoký.

Ako už bolo vyššie uvedené, Cvinček počas piatich dní rokovania o rozpočte pre rok 1931 predstavil kapitolu 6 o živnosti, obchode a priemysle. V období hospodárskej krízy bola „zostavená v znamení šetrenia“ a jej potreba bola znížená o 20 %, napriek tomu však bola navýšená položka o podpore živnostenského školstva. Súčasne poskytol prehľad o práci Zemskej živnostenskej rady¹⁴, psychotechnického ústavu, Nárusu a národohospodárskych

---

¹¹ SNA, f. KÚ-A-KZ-2, K 1, inv. č. 2, Zápisnica II. Zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej, s. 79.

¹² SNA, f. KÚ-A-KZ-5, K 1, inv. č. 5, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 29. – 30.10. 6. – 8.11. a 13.11.1930, s. 124.

¹³ SNA, f. KÚ-A-KZ-6, K 1, inv. č. 6, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 22.12.1930, s. 37.

¹⁴ Cvinček zasadnutiam Krajinšskej živnostenskej rady sám viackrát predsedal. Zemská živnostenská rada za požiadavky drobných živnostníkov. In *Ludová politika*, 24. 4. 1931, roč. 7, č. 92, s. 1, Prezidiálna rada zemskej živnostenskej rady pre Slovensko svolaná. In *Ludová politika*, 10. 6. 1931, roč. 7, č. 127, s. 1, 17. 11. 1931, roč. 7, č. 258, s. 1, Ako háji Československá strana ľudová živnostníkov? In *Ludová politika*, 17. 11. 1931, roč. 7, č. 258, s. 1.

žúp, o zriadení výšivkárskoho kurzu i núdzovej akcii pre živnostníkov.¹⁵ Do následnej podrobnej rozpravy sa postupne prihlásili sociálny demokrat J. Nešpor, ktorý ocenil podporu živnostenského školstva a žiadal zvýšiť pozornosť cestovnému ruchu výstavbou cesty okolo Kriváňa a turistických chát, a vrábeľský dekan Ľudák M. Buček, ktorý ocenil zriadenie výšivkárskoho kurzu na cirkevno-umelecké predmety a naliehal na zriadenie riadnej výšivkárskej školy a aj rezbárskej školy v Trstenej. Ľudák M. Samuhel sa prihovárал za výšivkársku školu pre cirkevno-umelecké predmety konkrétne v Krakovanoch a aby bol psychotechnický ústav aj na strednom Slovensku, pretože všetky verejne prospešné ustanovizne boli centralizované v Bratislave. Komunista R. Králik navrhol presunúť prostriedky z psychotechnického ústavu, ktorý mal podľa neho slúžiť zamestnávateľom na diskvalifikáciu robotníkov, na položku podpory existenčne zničených malých živnostníkov. Okrem nich do diskusie prispeli ďalší šiesti členovia. Cvinček následne reagoval na podnety a prišiel s návrhom, aby plánovaná rezbárska škola bola zriadená v Turčianskom Sv. Martine a výšivkárska škola „*tam, kde o to bude najviac pochopenia*“.¹⁶

Charakter hospodársky zložitého krízového obdobia sa prejavil aj pri preberaní rozpočtovej kapitoly č. 5 – živnosť, obchod a priemysel pre rok 1933. Cvinček skonštatoval problémy slovenských živnostníkov predovšetkým z pohľadu prežívania, keď mýňali aj svoj kmeňový kapitál a nachádzali sa v podobnej situácii ako slovenskí obuvníci. Na druhej vyjadril nádej, pokiaľ išlo o poľnohospodárov, že zmierniť dopady krízy by mohla lepšia úroda. Zasadil sa za poskytovanie lacného úveru živnostníkom. Pripomenul nevyhnutnosť podpory pre umelecký a ľudový priemysel, ako nevecnú označil kritiku psychotechnického ústavu v Bratislave a na druhej strane spolu s poradňou povolania práce mu prisudzoval veľkú úlohu. Pokiaľ išlo o učňovské školy, konštatoval ich osvedčenie s tým, že v prípade zlepšených finančných pomerov na Slovensku sa prikróči k výstavbe podobných škôl aj v Banskej Bystrici, Košiciach i v Prešove. Napriek tomu, že rozpočet Slovenskej krajiny bol nižší ako v predošlom roku, podarilo sa ho zachovať v prípade kapitoly 5 na tej istej úrovni ako v predošlom roku. V následnej debata v čase ťažkej hospodárskej krízy krajinský kresťanský sociál J. Fleischmann spomenul aj skutočnosť, že slovenskí malí podnikatelia mali problém splácať vysoké úroky, v tomto čase sa nedostávali k úverom a neboli ani chránení. Vysoké percento stavieb získavali české firmy zamestnávajúce prevažne českých robotníkov, čo znemožňovalo zamestnávanie Slovákov. Obdobne to malo byť

---

¹⁵ SNA, f. KÚ-A-KZ-9, K 1, inv. č. 9, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 17. – 27.11.1931, s. 90-91. Informáciu o tom priniesol aj Cvinčekov oficiálny stranický denník. Zemský rozpočet slovenský schválený. In *Ľudová politika*, 29. 11. 1931, roč. 7, č. 269, s. 2.

¹⁶ SNA, f. KÚ-A-KZ-9, K 1, inv. č. 9, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 17. – 27.11.1931, s. 91-97.

aj v prípade zadávania verejných dodávok, keď v prípade pridelenia museli čakať dlhé obdobie, kým sa stavba/práca prevezme a dôjde k jej úhrade, čo spôsobovalo stratu zisku kvôli úrokom.¹⁷

Iný ako rozpočtový obsah malo marcové zasadnutie v roku 1933. V jeho programe bolo niekoľkých tém, riešila sa napr. školská otázka na Slovensku, Cvinček však ako spravodajca riešil v súvislosti s činnosťou Klubu československých turistov a záruku Slovenskej krajiny za pôžičku 2 mil. Kč., pričom záruka Slovenskej krajiny mala byť vo výške 350 tisíc a mala slúžiť na uskutočnenie investičných prác pri jaskyni Domica na stavbu hotela a administratívnej budovy, čo bolo schválené. Na tom istom zasadnutí bol Cvinček spravodajcom pri návrhu na sŕne uzatvorenie obchodnej zmluvy s Maďarskom. Podľa neho neblahé hospodárske pomery boli zapríčinené hlavne chýbajúcou riadnou obchodnou zmluvou s Maďarskom, čo spôsobilo zastavenie exportu slovenského tovaru. S veľkou pravdepodobnosťou išlo o reakciu na prípad pašeráctva na slovensko-maďarských hraniciach, keď v okolí Svätého Kráľa v dôsledku so stretom s pohraničnou strážou zomreli traja obyvatelia a jeden bol ranený. Podporu k tomu dal aj člen zastupiteľstva E. Salkovszký, ktorý opisoval problémy v malom pohraničnom styku v okresoch Modrý Kameň a Želiezovce kvôli železničnému spojeniu na Slovensku na trati Lučenec – Šahy len cez územie Maďarska, ako aj komplikácie pri prideliňovaní legitimácií len tým, ktorí sú na maďarskej strane vlastníckmi, nie nájomníkmi. Uznesením zastupiteľstva boli vyzvané príslušné ministerstvá kvôli nadviazaniu kontaktov a uzatvoreniu zmluvy.¹⁸

Zaujímavý bol začiatok o rozpočte pre rok 1934. Na úvodnej novembrovej schôdzi sa napokon o ňom nehlasovalo, lebo ľudáci členovia opustili rokovaciu miestnosť kvôli tomu, že neboli krajinškým úradom odobrení starostovia ľudáci.¹⁹ V decembrovom termíne mal Cvinček štandardne na starosti kapitolu 5 – živnosť, obchod a priemysel. Konštatoval krízu malých živnostníkov, ktorých agendu preberali veľké továrne, veľkopriemyselníci s obchodnými domami a filiálkami. Poukázal na kritické polozenie aj kočovních živnostníkov. Spomenul aj aktuálne prebiehajúce rokovania s ministerstvom obchodu o postavení banickej školy na strednom Slovensku, ktorá by sa mala mať starať o nové povrchové bane na Slovensku a skúmať drahokamy a kameniny ako dôležitý zdroj hospodárstva.²⁰

---

¹⁷ SNA, f. KÚ-A-KZ-12, K 2, inv. č. 12, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 16. – 30.11.1932.

¹⁸ SNA, f. KÚ-A-KZ-13, K 2, inv. č. 13, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 28.3.1933.

¹⁹ SNA, f. KÚ-A-KZ-16, K 2, inv. č. 16, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 27.11.1933.

²⁰ SNA, f. KÚ-A-KZ-17, K 2, inv. č. 17, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 11. – 13.12.1933.

V prvom volebnom období sa Cvinček zúčastnil ešte na ďalších troch rokovaníach, podľa zápisníc však bez zrejmej väčšej aktivity. Okrem iného išlo napríklad o hlasovania o nových členoch a náhradníkoch v zastupiteľstve, krajiniských nemocničných komisiách i členoch krajiniskej komisie pre dozor nad krajiniským študentským internátom J. Rumana v Košiciach.²¹

Druhé voľby do krajiniských a okresných zastupiteľstiev sa uskutočnili týždeň po parlamentných voľbách, 26. mája 1935. Do krajiniskeho zastupiteľstva na Slovensku, podobne ako pri voľbách v roku 1928, bolo podaných celkovo 13 kandidátnych listín.²² Medzi nimi aj kandidátka Československej strany ľudovej na Slovensku, ktorú viedol rovnako ako v roku 1928 práve A. Cvinček pred hlavným tajomníkom strany M. Bugárom. Vo voľbách však už za Československú stranu ľudovú na Slovensku nekandidoval K. A. Medvecký. Výsledky volieb napokon za túto stranu do zastupiteľstva neposunuli žiadneho kandidáta. Cvinček sa doň dostal menovaním vládou.²³

Ustanovujúce zasadnutie druhého slovenského krajiniskeho zastupiteľstva sa uskutočnilo v historickej budove bývalého župného domu v Bratislave takmer po polroku, v dňoch 14. a 15. novembra 1935, na ktorom Cvinček nechýbal.²⁴ Podľa obligátneho programu ustanovujúcich zasadnutí sa na ňom okrem skladania poslaneckého sľubu uskutočnili aj voľby členov krajiniskeho výboru. Počas nich Cvinček volil s HSLŠ, ktorá vytvorila volebnú stranu so SNS. Cvinček bol napokon zvolený do výboru za HSLŠ spoločne s E. Filkomom, J. Stanom a G. Medrickým.²⁵ Cvinčekova spoločná voľba s HSLŠ sa prejavila aj na druhej schôdzi pri voľbe členov krajiniskej finančnej správy, dopravnej i hospodárskej, kultúrnej i zdravotnej komisii, komisii pre zadávanie prác a dodávok pre stavby pozemné, cestné, mostné, vodné a zariadenia strojné a elektrotechnické, komisie pre dozor nad študentským internátom Jána Rumana v Košiciach či krajiniských nemocničných komisií.²⁶

---

²¹ SNA, f. KÚ-A-KZ-18, K 3, inv. č. 18, Zápisnica zasadnutia Krajiniskeho zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 22.3.1934, SNA, f. KÚ-A-KZ-19, K 3, inv. č. 19, Zápisnica zasadnutia Krajiniskeho zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 14. – 15.6.1934, SNA, f. KÚ-A-KZ-20, K 3, inv. č. 20, Zápisnica zasadnutia Krajiniskeho zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 24. – 26.10.1934 a 6. – 9.11.1934.

²² 13 kandidátok do zemského zastupiteľstva na Slovensku. In *Slovenský denník*, 8. 5. 1935, roč. 18, č. 107, s. 1.

²³ ŠUCHOVÁ, Xénia (zost.): Prílohy II – Politický systém. In *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (zost.). Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2004, s. 586. Tu je potrebné upozorniť na nesprávne uvádzaný termín konania volieb v titulkoch (aj na s. 585), ktoré sa uskutočnili 26. 5. 1935, nie 16. 5. 1935. Správne to však X. Šuchová uvádza na s. 581 v poznámke č. 1.

²⁴ Druhé zemské zastupiteľstvo slovenské sa ustavilo. In *Slovenský denník*, 15. 11. 1935, roč. 18, č. 262, s. 1.

²⁵ SNA, f. KÚ-A-KZ-22, K 4, inv. č. 22, Zápisnica zasadnutia Krajiniskeho zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 14. – 15.11.1935.

²⁶ SNA, f. KÚ-A-KZ-23, K 4, inv. č. 23, Zápisnica zasadnutia Krajiniskeho zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 9. – 11.12.1935, 16. – 18.12.1935.

V druhom volebnom období možno Cvinčeka ako člena Krajinského výboru registrovať okrem klasických rozpočtových záležitostí aj pri predkladaní návrhov súvisiacich predovšetkým s dopravou či stavebníctvom. Na júnovom zasadnutí v roku 1936 tak bol spravodajcom vo veci stavby krajinského mostu v Považskej Bystrici a odškodného za mýtné právo v Považskom Podhradí, vo veci vylúčenia hradskej Stárňa – Bradlová, Krupina – Bzovík - Litava zo siete krajinských hradských, odovzdanie štátnej príjazdnej cesty v Radvani do vlastníctva a udržiavania Slovenskej krajine, schválenie nových prác na krajinkej ceste Kalná – Levice – Banská Štiavnica. Tieto boli v zastupiteľstve schválené bez väčších komplikácií. Tie nastali až v súvislosti s návrhom člena zastupiteľstva J. Černického (z Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej zo Zvolena), aby štátna cesta bola vedená cez Zvolen – Budču – Banskú Štiavnicu.²⁷ Súvisieť to mohlo s plánovanými poštátneniami či pokrajinceniami ciest a tým prenesenie ťarchy na Slovenskú krajinu. Protichodné stanovisko ľudáckeho banskoštiavnického farára F. Jankoviča podporil aj klubový kolega M. Huťka s tým, že by takouto úpravou došlo k značnému zaťaženiu krajinkej správy, ktorá by tým prevzala do svojej správy a udržiavania o 12 km dlhšiu cestu, než by odovzdala štátnej správe. Táto vec tým bola označená ako nedostatočne pripravená a odovzdaná výboru na prepracovanie. Obdobné stanovisko bolo výsledkom aj v prípade ďalšieho bodu programu rokovania, v ktorom výbor navrhol vylúčiť cestu Suchá Hora – železničná stanica zo siete krajinských ciest. Tento návrh navrhli z rokovania vylúčiť finančná i dopravná komisia do času prijatia nového cestného zákona a ním ustálenej siete okresných ciest. V tomto prípade išlo okrem praktických udržiavacích komplikácií pre malú obec aj o politické dôvody, na ktoré upozornil ľudák J. Kovalík. Išlo totiž o cestu pri hraniciach s Poľskom, značne frekventovanú aj cudzincami. Ľudák M. Buček to podporil poukázaním na národné povedomie obyvateľov obce, ktorá bola pôvodne plebiscitne pridelená Poľsku, no vynútila si pripojenie k ČSR.²⁸ Obdobnou náplňou Cvinčeka na zasadnutí v septembri 1936, na ktorom vystúpil ako spravodajca vo veci povolenia úprav na ceste Levice – Banská Štiavnica, bolo zaistenie úhrad stavby na krajinkej ceste Stráž – Zvolen – Senohrad – Čebovce – Ďarmoty, výkupu pozemkov pod cestu medzi Kral'ovanmi a Popradom v obci Okoličné.²⁹

Na konci roku 1936 sa uskutočnila rozpočtová rozprava pre rok 1937. Cvinček v nej okrem obligátneho predstavenia rozpočtových zmien v porovnaní s predošlým rokom informoval zvlášť o reorganizácii cudzineckého a turistického ruchu na Slovensku. Boli vypracované stanovky novej inštitúcie Slovenskej

---

²⁷ SNA, f. KÚ-A-KZ-25, K 5, inv. č. 25, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 26.6.1936, s. 29.

²⁸ SNA, f. KÚ-A-KZ-25, K 5, inv. č. 25, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 26.6.1936, s. 38-39.

²⁹ SNA, f. KÚ-A-KZ-26, K 5, inv. č. 26, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 19.9.1936.

rady pre cestovný ruch na Slovensku ako spolku, teda poradného orgánu krajinského výboru a krajinského zastupiteľstva s cieľom združiť všetky podobné spolky a organizácie. Na jej činnosť bol vyhradený v rozpočte 1 milión Kč (o 300 tisíc viac ako v 1936).³⁰ K tejto kapitole sa uskutočnila doposiaľ najrozsiahlejšia debata a Cvinček mal k nej svoju vôbec najrozsiahlejšiu spätnú väzbu. Ľudák F. Klinda osobitne ocenil Cvinčeka za časť cestovného ruchu, agrárnik V. Paulíny a československý národný socialista B. Minařů ocenili obšírnosť a obsažnosť Cvinčekovho referátu. Na druhej strane ale P. Ušiak, člen zastupiteľstva za Československú živnostensko-obchodnícku stranu stredostavovskú, zase uviedol, že kapitola živnostenská je jedna z tých, ktorá je považovaná za bezvýznamnú zrejme kvôli tomu, že jej chýba moc, ktorá by povolaných činiteľov prinútila vážne sa zaoberať týmito vážnymi otázkami. Poukázal na zjav demokracie, podľa ktorého je braný zreteľ len na tie zložky obyvateľstva, ktoré si zhodou okolností získali politickú moc. Jeho stranícky kolega L. Mayer ocenil, že Cvinček ako spravodajca považoval za potrebné zastupiteľstvu objasniť aj tie otázky, ktoré nie sú obsahom dôvodovej správy. Na druhej strane však konštatoval, že živnostenský stav ťažko niesol, že o tejto kapitole „*rozmyšľali a rozhodovali ináč veľmi spôsobili členovia krajinského zastupiteľstva, ale nie odborníci*“.

Podľa ďalšieho programu bol Cvinček spravodajcom aj v prípade príspevkov okresov na udržiavanie krajinských ciest, žiadosti o prepustenie krajinského pozemku v Leviciach, odkúpenie domu v Hornom Tisovníku pre cestu Vígľaš – Šula III, vyvlastnenie pozemku kvôli rozšíreniu kameňolomu Mních v Detve pre stavbu štátnej cesty Podkriváň – Kokava nad Rimavicou, výkup pozemkov pre stavbu krajinskej cesty Hliník – Štiavnica, výkup pozemkov pre stavbu krajinskej cesty Budatín – Kotešová, výkup pozemkov a budov v obci Drietoma pre krajinskú cestu Kostolná – Hrozenkov, povolenie úverov pre stavbu krajinskej cesty Žarnovica – Oslany, povolenie zvýšenia stavebných nákladov pre stavbu krajinskej cesty Púchov n/V – Veľká Udiča, Púchov – Lysá, Púchov – Veľká Bytča, povolenie stavby v Banskej Bystrici.³¹

Ako jedno z naplnení rozpočtovej debaty pre rok 1937 sa 9. marca 1937 uskutočnilo zakladajúce valné zhromaždenie Slovenskej rady pre cestovný ruch a zasadnutie jej výboru. V jeho sedemčlennom zložení celkom pochopiteľne nemohol Cvinček chýbať. Okrem neho v ňom pôsobili aj ďalší dvaja členovia Krajinského výboru, G. Medrický a J. Kállay.³²

Iný ráz malo tzv. smútočné zasadnutie v septembri 1937 z dôvodu úmrtia prezidenta Masaryka, na ktorom bola vytvorená delegácia zastupiteľstva

---

³⁰ SNA, f. KÚ-A-KZ-27, K 6, inv. č. 27, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 25.11. – 16.12.1936, s. 280-281.

³¹ SNA, f. KÚ-A-KZ-27, K 6, inv. č. 27, Zápisnica zasadnutia Krajinského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 25.11. – 16.12.1936, s. 419-452.

³² Nové obdobie cestovného ruchu na Slovensku. In *Slovák*, 11. 3. 1937, roč. 19, č. 57, s. 2.

do Prahy. A. Cvinček medzi zástupcami politických strán v zastupiteľstve nechýbal.³³

Na poslednom zasadnutí v pozícii člena Krajinšského výboru na konci roku 1937 bol Cvinček spravodajcom v bode programu podľa návrhu člena krajinšského zastupiteľstva agrárnika M. Poláka (agrárnik) a ďalších ohľadom odškodnenia vkladateľov tešínskej sporiteľne.³⁴ V ďalšom programe to bolo predloženie vylúčenia cesty Čalomija – Dejtár na československo-maďarskej hranici zo siete krajinšských ciest, pričom ako predkladateľ na návrh dopravnej komisie navrhol, aby bol tento bod stiahnutý do momentu, kým nebude „vyšetrené, či spomenutá cesta má význam miestny, alebo pre celý kraj.“³⁵ Dôvodová správa hovorí o „podradnom význame cesty pre vnútrozemský a pohraničný styk“, ktorá bola využívaná len obyvateľmi oboch pohraničných obcí, neskôr ju špecifikuje na vlastníctvo mosta. Zápisnica obsahuje aj informáciu, podľa ktorej si to osvojil aj Cvinček a práve po jeho návrhu bol celý bod stiahnutý ako nedostatočne pripravený.³⁶

Doplňujúce voľby do Krajinšského výboru, ktorým predchádzalo Cvinčekovo zrieknutie³⁷ sa členstva v ňom, sa uskutočnili na jedenástej schôdzi v apríli 1938. Okrem Cvinčeka sa členstva zriekol aj J. Giller, náhradného členstva J. Kovalík a zvolením J. Černického za riadneho člena sa uprázdnilo miesto náhradného člena za sociálnych demokratov. V týchto voľbách bol Cvinček nahradený bratislavským farárom V. Kováčom.³⁸

³³ SNA, f. KÚ-A-KZ-30, K 7, inv. č. 30, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 16.9.1937.

³⁴ Podľa návrhu krajinšského výboru zo dňa 25. 10. 1937 malo ísť o likvidáciu sporiteľne v Poľskom Tešíne, kde boli sústredené aj vklady československých štátnych občanov, osobitne ľudí zo severnej pohraničnej oblasti, ktorí čakali na vyriešenia tejto otázky zo strany československej vlády od roku 1920. Zo zasadnutia krajinšského zastupiteľstva slovenského. In *Ludová politika*, 9. 4. 1938, roč. 14, č. 83, s. 2.

³⁵ SNA, f. KÚ-A-KZ-31, K 8, inv. č. 31, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 24. – 26.11., 1. – 3.12. a 9. – 10.12.1937, s. 364.

³⁶ SNA, f. KÚ-A-KZ-31, K 8, inv. č. 31, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 24. – 26.11., 1. – 3.12. a 9. – 10.12.1937.

³⁷ Podľa niektorých periodík išlo o vopred dohodnutú vec. Už v roku 1935 mala byť známa informácia, podľa ktorej sa Cvinček po dvoch rokoch mal funkcie vzdať. Prichádzali aj s konkrétnymi menami náhradníkov. Podľa Slovenského hlasu malo ísť o jeho nahradenie L. Šenšelom, líptovským seniorom a kandidátom za Slovenskú národnú stranu, ktorého mal následne vystriedať kandidát HSEŠ. Najlepšími informáciami však disponovali Robotnícke noviny, ktoré predpovedali, že Cvinčeka vo funkcii nahradí riaditeľ Katolíckej charity a člen mestského prezídia mesta Bratislavy, V. Kováč, k čomu napokon došlo. Veľké zmeny v krajinškom výbore. In *Robotnícke noviny*, 13. 1. 1938, roč. 35, č. 9, s. 2, Republikánska strana má najviac zástupcov v novom zemskom výbore. In *Slovenský denník*, 16. 11. 1935, roč. 18, č. 9, s. 2, Nové zmeny v slovenskom krajinškom výbore. In *Slovenský hlas*, 13. 1. 1938, roč. 1, č. 9, s. 3.

³⁸ SNA, f. KÚ-A-KZ-32, K 9, inv. č. 32, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 7.4.1938.

Posledná informácia o Cvinčekovom pôsobení v Krajinškom zastupiteľstve je z jeho zasadnutia v júli 1938. Cvinček bol na nej zvolený do Krajinškej nemocničnej komisie v Turčianskom Sv. Martine.³⁹

Ako je známe, Krajinšské zastupiteľstvo, krajinšský výbor a krajinšské komisie boli rozpustené uznesením vlády Slovenskej krajiny zo dňa 21. novembra 1938. Cvinček už nebol členom neskoršieho poradného zboru, ktorý mal na starosti vykonávanie pôsobnosti krajinšského zastupiteľstva a krajinšského výboru.⁴⁰

Cvinček bol členom Krajinšského zastupiteľstva počas celého jeho trvania, najskôr ako riadne zvolený, neskôr ako vládou menovaný. V oboch volebných obdobiach bol členom Krajinšského výboru. Keďže zo samotnej povahy zastupiteľstva boli takmer úplne vyňaté politické témy, aktivity Cvinčeka je možné vnímať len z pozície predkladateľa návrhov výboru súvisiace so všestranným rozvojom Slovenskej krajiny, predovšetkým ekonomického charakteru, aj keď ani tu nie je jednoduché a úplne možné návrhy kolektívneho orgánu pripisovať Cvinčekovi, ich dôkladné predkladanie i obsahova je uznaná.

V prvom volebnom období mal na starosti rozpočtové záležitosti, oblasti: živnosť, obchod a priemysel, v druhom okrem toho išlo hlavne o veci dopravy. Ním prednesené referáty sa nestretávali s kritikou, očakávalo sa od neho skôr praktické realizovanie komunikovaných potrieb. Jeho reakcie boli vecné a pozornosť upriamovali na podstatné veci, konštruktívna kritika uňho nachádzala pochopenie. Pokiaľ išlo o konkrétne regionálne návrhy, nezastával len záujmy toho svojho regiónu, k väčšine tém sa opakovane vracal a je potrebné zdôrazniť aj to, že zasadnutia nevynechával. Okrem uvedeného príspevok ponúka obraz o problémoch a návrhoch ich riešení nielen v čase hospodárskej krízy v jednotlivých oblastiach spoločenského života.

Bibliografia

Slovenský národný archív, Bratislava

Fond Krajinšský úrad v Bratislave – krajinšské úrady

Schematismus Cleri Dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato MCMXXII.

Nitra : Lev, 1922.

Schematismus Cleri Dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato MCMXXIX.

Nitra : Štefan Huszár, 1929.

Schematismus Cleri Dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato

MCMXXXVII. Nitra : Štefan Huszár, 1937.

---

³⁹ SNA, f. KÚ-A-KZ-33, K 9, inv. č. 33, Zápisnica zasadnutia Krajinšského zastupiteľstva Krajiny Slovenskej 13.7.1938.

⁴⁰ SNA, f. KÚ-A-KZ, K 10, č. 77607/1938.

Ludová politika 1928, 1931, 1938

Robotnícke noviny 1938

Slovák 1937

Slovenský denník 1928, 1935

Slovenský hlas 1938

- GRIGER, Patrik: Problémy hodnotenia osobnosti Andreja Cvinčeka v slovenskej historiografii. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. 21, č. 4, s. 15-28.
- LETZ, Róbert: Andrej Cvinček. In *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. PAŠTEKA, J. a kol. (zost.). Bratislava : Lúč, 2000, s. 188-189.
- OLEXÁK, Peter: „Sme za demokraciu.“ Kanonik Andrej Cvinček a jeho percepcia a realizácia demokracie. In *Kultúrne dejiny*, 2022, roč. 13, č. 2, s. 273-290. <https://doi.org/10.54937/kd.2022.13.2.273-290>
- OLEXÁK, Peter: Postoj kanonika Andreja Cvinčeka k procesu s Jozefom Tisom. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2022, roč. 22, č. 4, s. 81-95. <https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.4.81-95>
- OLEXÁK, Peter: Politický profil kanonika Andreja Cvinčeka. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 74-91. <https://doi.org/10.17846/SHN.2022.26.1.74-91>
- OLEXÁK, Peter – ŽLNAY, Stanislav: Realizácia Modu vivendi – aktéri a rozpory v Rožňavskej diecéze. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. 21, č. 4, s. 43-55.
- ŠUCHOVÁ, Xénia (zost.): Prílohy II – Politický systém. In *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (zost.). Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2004.
- ŽLNAY, Stanislav: Andrej Cvinček a jeho činnosť v Ústrednej správe cirkevných veľkostatkov Dr. Pavla Jantauscha, trnavského apoštolského administrátora. In *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2022, roč. 22, č. 4, s. 96-103. <https://doi.org/10.54937/dspt.2022.22.4.96-103>

Príspevok je výstupom projektu VEGA 1/0345/20 Andrej Cvinček – kňaz a politik.

PhDr. Michal Mart'ák, PhD.

Katedra histórie

Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

michal.martak@ku.sk

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.2.95-106>

Existential Understanding of Man in the Philosophy of Søren Kierkegaard

Existenciálne chápanie človeka vo filozofii Sørena Kierkegaard

Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková

Abstract

The aim of the paper is to analyze the three stages of existence in the philosophy of S. Kierkegaard. First, we reflect on the method of Kierkegaard's philosophy. In the aesthetic stage, one experiences existential moods of boredom, despair, anxiety, fear, and is scattered in the flesh. At the ethical stage, responsibility in marriage is mainly applied in a person's life. The prototype of religious existence is Abraham, experiencing fear and trembling before God.

Keywords: Kierkegaard. Existence. Aesthetic, ethical and religious stage. God.

Úvod

S vedomím čiastočnosti nášho pohľadu sa pokúsime hľadať odpovede na tieto otázky: Ako chápe Kierkegaard existenciu človeka? V čom spočíva štádiálnosť jeho existenciálneho pertraktovania človeka? V čom tkvie originalita Kierkegaardovho porozumenia človeka?

Kierkegaardovo vymedzenie existencie človeka

Je zrejmé, že existencia človeka nie je ničím statickým, ale je podstatne dynamická. „Človek je duch. Čo je však duch? Duch je „ja“. Ale čo je „ja“? Ja je vzťah, ktorý má vzťah k sebe samému, čiže je vo vzťahu, že vzťah má vzťah k sebe samému. Ja nie je vzťahom samotným, ale tým, že vzťah má vzťah k sebe samému. Človek je syntéza nekonečna a konečna, časnosti a večnosti, slobody a nutnosti, skrátka syntéza... Avšak takto ešte človek žiadnym ja nie je... Ak je vzťah vo vzťahu k sebe samému, potom je tento vzťah niečo tretie a pozitívne, a to je človekovo ja.“¹ Konečnosť,

---

¹ KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvění – Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda – Libertas, 1993, s. 123.

časnosť a nutnosť poukazujú na imanentné determinácie našej existencie. V protiklade k tomu nekonečnosť, večnosť, sloboda odkazujú na transcendentné určenia. Vzťah medzi imanentnými determináciami a transcendentnými určeniami je syntéza. Syntéza je vzťahom, ktorý sa vzťahuje k ja ako vzťahu a zo svojich určení následne generuje podmienky možnosti kontinuálneho napätia v samotnej existencii. Ďalej sa odкрýva jej ďalšia dimenzia, ktorou je vzťah k temporálnym modalitám minulosť, prítomnosť, budúcnosť, i vzťah k večnosti. Existencia, keďže je vo svojom vnútri dynamická, je svojou podstatou i dejinná.

Celým Kierkegaardovým dielom vedú tri línie, tri štádiá existencie na ceste životom. „Sú tri štádiá: estetické, etické a náboženské, ale nie v zmysle abstraktnom, ako bezprostrednosť, prostrednosť, jednota, ale konkrétne v existenčnom určení, ako vyžitie sa v zatratení, vo víťaznom konaní a utrpení.“² Tieto štádiá existencie predstavujú akýsi paradigmatický konglomerát preferovaných hodnôt rôznych životných postojov, prostredníctvom ktorých sa človek vzťahuje k sebe samému, k druhým ľuďom a k Bohu ako k absolútnemu Bytiu.

Estetické štádium existencie

Kierkegaard podrobne a psychologicky veľmi pútavo vykresľuje estetické štádium existencie človeka, keď ho tematizuje na príklade prežívania lásky zvodcu Johanesa. Ukazuje sa, že najhlbšou motiváciou konania estetického existencie je prekonávanie vlastnej znudenosti. Zvodca Johannes sa preto v liste, v ktorom uvažuje o živote, priznáva k skrytému motívu svojho konania: „Nebojím sa komických ani tragických ťažkostí, bojím sa len nudy.“³

„Milovaná“ Cordelia je predmetom jeho emocionálnych túžob a zároveň sa stáva i predmetom jeho myslenia. Snaží sa ju zviest' nielen na fyzickej, ale i na duchovnej rovine. Svoj plán realizuje konzekventným a rafinovaným spôsobom, pričom si sám vo fantázii kreatívne vymýšľa rôzne psychologické teórie a hypotézy, ktoré sa následne snaží aplikovať i v praxi. Estetická existencia je preto vo svojom vlastnom vnútri nastavená výrazne egocentricky a podľa toho i koná. Kierkegaard sa v rámci prozaickej interpretácie rozmarnej lásky snaží čitateľovi priblížiť podstatné charakteristiky determinujúce estetickú existenciu, medzi ktoré nesporne patrí kategória zaujímavosti,⁴ dôležitosť experimentovania nielen s vlastnými citmi a myšlienkami, ale i s citmi a myšlienkami druhých ľudí. Experimentovanie pritom je zamerané na manipulovanie nás i druhých ľudí.

---

² KIERKEGAARD, S.: *Má literárni činnost*. Brno: CDK, 2003, s. 38.

³ KIERKEGAARD, S.: *Zvodcov denník*. Bratislava: Kaligram, 2003, s. 37.

⁴ Porov. KIERKEGAARD, S.: *Zvodcov denník*. Bratislava: Kalligram, 2003, s. 44.

Svoj jedinečný vzťah k existencii patriacej každému človeku rozvíja estetickým spôsobom žijúci človek tak, že ju neprijíma, odvrhuje ju, nechce niesť bremeno zodpovednosti za svoje vlastné rozhodnutia. Je preto náchylný si svoju situáciu zľahčovať a zjednodušovať aktivovaním rôznych sofistických foriem skrývania sa, ktoré sa napríklad prejavujú preferovaním stereotypov a vo zvykovom konaní. Kierkegaard preto svojho čitateľa vystríhal pred nebezpečenstvami, ktoré vyplývajú z našich zvykov a zlozvykov: „Zvyk nie je ako iní nepriatelia, ktorí sa ukážu a proti ktorým sa môžeme brániť – odporovať vlastne musíme sami sebe, aby sme si zvyk povšimli. Podľa svojej podlosti je ako známa šelma približujúca sa k spiacemu a zatiaľ čo zo spiaceho vysáva krv, ovieva ho a spríjemňuje mu spánok.“⁵

Človek existujúci estetickým spôsobom sa v nasycovaní rôznymi pôžitkami, zmyslovými alebo intelektuálnymi, zároveň v tomto „naplňaní“ seba samého aj vyprázdňuje. Dôsledkom jeho života a konania je zúfalstvo. Kierkegaard podstatnú časť svojej filozoficko-psychologickej tvorby venuje analýze rozpoloženia zúfalej existencie človeka.

Kierkegaard v analýze rozpoloženia zúfalstva rozlišuje jeho viaceré typy. Najčastejšiu formu zúfalstva si človek vlastne explicitne nevedomuje, pretože si nevedomuje v prebiehajúcom toku života ani svoju vlastnú existenciu, ani svoje ja. Človek takto žijúci nie je schopný nijakej sebareflexívnej činnosti, pretože je neustále dekoncentrovaný hlukom sveta a vo svojom živote je motivovaný primárne zháňaním a nadobúdaním materiálnych vecí a záležitostí. Vzťah k existencii je mu v podstate ľahostajný. „V nevedomosti o zúfalstve je človek najďalej od vedomia, že je duch. A práve táto nevedomosť o vlastnej duchovnosti je zúfalstvom, duchaprázdnosťou, či už ide o úplnú odumretosť, celkom negatívny život či život potencovaný, ktorého tajomstvom však je zúfalstvo.“⁶

Ďalšie formy zúfalstva vyplývajú podľa Kierkegaarda zo vzťahu medzi štruktúrami, ktoré charakterizujú existenciu človeka. Zúfale rozpoloženie človeka vyplýva z napätého a asymetrického vzťahu medzi týmito štruktúrnymi momentami existencie. Keď človek odmieta prijať nevyhnutnú fakticitu svojej existencie vo svete, snaží sa vynakladať enormné úsilie, ktorým by mohol túto ťaživú situáciu prekonať, a tak si ju v podstatnej miere i uľahčiť. „Fantastické je hlavne to, čo človeka uvádza do nekonečnosti tak, že ho iba od neho samého vzdiali, a tým mu zabráni, aby sa sám k sebe mohol vrátiť.“⁷ Život tohto rojka, ktorý neustále vo svojej fantastickej existencii sníva, je teda neautentický. Absentuje v ňom zodpovednosť za reálne rozhodnutia. Takýto človek žije priveľmi placho a nesústredene, a zdá sa, že naša skomercializovaná

---

⁵ KIERKEGAARD, S.: *Skutky lásky: Několik křesťanských úvah ve formě proslavů*. Brno: CDK, 2000, s. 29.

⁶ KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvění – Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda – Libertas, 1993, s. 150.

⁷ KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvění – Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda – Libertas, 1993, s. 138.

doba spolu s potenciou zábavného priemyslu a sveta médií mu v jeho forme zúfalstva výdatne pomáhajú. Na druhej strane však nie je celkom v poriadku ani to, keď človek v absolútnom zmysle popiera potenciality svojej existencie a prijíma svoju faktickú situáciu ako niečo, čo sa jednoducho stáva alebo čo sa mu prihodilo, pričom si hovorí, že on už nič na tom nemôže zmeniť, lebo osud, ktorý riadi jeho život, to tak chcel. Ľudia žijúci v postoji rezignácie na možnosti vlastnej existencie, sa poddávajú slepej nevyhnutnosti a stávajú sa preto ovládaní iracionálnymi aspektami fatalizmu a determinizmu, ktoré významne okliešťujú a strpčujú našu existenciu vo svete. „Osobnosť je syntéza možnosti a nutnosti. S jej existenciou to je ako s dychom (respiráciou), pozostávajúcim z vdychovania a vydychovania. Deterministovo ja nemôže dýchať – samotná nutnosť sa vdychovať nedá, tá človekovo ja celkom jednoducho zadusí.“⁸

Napriek všetkej negativite, ktorá charakterizuje v zúfalstve a frustrácii rozpoloženu existenciu človeka, je v jeho vedomí sedimentovaná predsa len akási reziduálna tendencia k zodpovednosti voči sebe samému i ku konaniu dobrých a zmysluplných skutkov. Zásadná problematickosť vyplývajúca zo zúfalstva jeho existencie však pretrváva i naďalej, pretože takýmto spôsobom žijúci človek jestvuje v stave neustálej „bytotnej schizofrénie“, ktorá determinuje jeho osobu.

Etické štádium existencie

Človek, ktorý si zvolil za svoj modus vivendi estetickú formu existencie, ktorá jediná má zabezpečovať konečný zmysel života, stáva sa vedome či podvedome závislým od kontingentných podmienok a okolností, v ktorých je situovaný a ktorými je osudovo determinovaný. Vnútorne potenciality uskutočňovania jeho existencie vo svete sú významne paralyzované preferovaním rozmanitých foriem hedonistických hodnôt ponúkajúcich sa mu v atraktívnom obale, pod ktorým sa ukrýva nebezpečný nivelizujúci obsah, ktorý nebadane, ale zato systematicky a veľmi dôsledným spôsobom rozleptáva a rozkladá jeho vnútro. Existencia človeka je takto spútaná a zmietaná jeho vlastnými vášňami, ktorých sa on stáva otrokom a ktoré sa chtiac-nechtiac stávajú jeho modlami, ktorým je ochotný oddane slúžiť. Navyše človek takto existujúci si svoju situáciu môže neustále odľahčovať prostredníctvom spomínaných relativizujúcich a anonymných sebainterpretácií, ktoré mu predostiera verejná mienka a ktoré mu umožňujú sa za ne skrývať. Veľmi podnetným je v tejto súvislosti Kierkegaardov postreh, že ľudia nielenže sú verejným výkladom manipulovaní a klamaní, ale že vo vnútri vlastnej existencie vlastne chcú byť klamaní.⁹

---

⁸ KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvění – Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda – Libertas, 1993, s. 146.

⁹ Porov. KIERKEGAARD, S.: *Nácvik křesťanství – Sud'te sami!* Brno: CDK, 2002, s. 205.

Človek žijúci v takomto vnútornom neautentickom sebanastavení vlastnej existencie dobrovoľne odovzdáva svoje schopnosti do služieb mamonu, a to tým, že sa neustále zaoberá banalitami a trivialitami sveta obetujúc im všetok svoj čas. Je teda zrejmé, že ľudia akceptujú estetický spôsob existencie sa takýmto spôsobom stávajú neslobodnými, nerozhodnými, nesamostatnými a v konečnom dôsledku vo svojom vnútri zúfalými, ba dokonca koketujúcim so suicidálnymi sklonmi.

Môže sa človek existujúci v takýchto ťažkostiach vyslobodiť, napraviť a zmeniť svoj vzťah k vlastnej existencii a existencii druhých ľudí? Akým spôsobom sa človek môže stať zodpovednejším, rozhodnejším, a takto svoju rozkolísanú existenciu ustáliť? Ponúka Kierkegaard okrem toho, že stanovuje diagnózu, i nejakú formu existenciálnej terapie?

Môžeme povedať, že Kierkegaard esteticky existujúcemu človeku ponúka istú formu terapie, i keď ju nepredkladá ako niečo hotové, ale len ako poukaz istej možnosti adekvátnejšieho a jednoznačne zodpovednejšieho prístupu človeka k svojej existencii. Týmto odkazom je etické štádium existencie. Je to však také jednoduché, ako sa na prvý pohľad zdá? Akým spôsobom môže esteticko-hedonisticky naladená existencia uskutočniť rozhodnutie interiorizovať a subjektívovať si etické normy a zásady tak, že sa stanú jeho trvalými hodnotami, na základe ktorých je človeku umožnená kvalitatívne iná pozitívnejšia orientácia pri vyrovnávaní sa s tvrdosťou našej skúsenosti, so životom, s jeho mnohým úskaliami a nástrahami? Pohyb existencie od jej estetickej formy k etickému štádiu sa rozhodne nerealizuje bezproblémovým spôsobom. Tento pohyb je do značnej miery motivovaný negatívnymi skúsenosťami, ktorými estetický človek počas svojho života nevyhnutne prechádza. Sú to predovšetkým rozmanité existenciálne krízy človeka zasahujúce jeho vnútorný život, ktoré sú prameňom nesúladu a konfliktu.

Touto záchranou je pre estetickú existenciu žijúcu v nepravdivých a fantazijných mienkach o sebe samej v hĺbke jej vnútra potlačená, sedimentovaná, ale predsa len prítomná schopnosť rozhodnúť sa pre seba samú, zvoliť si svoje ja a takýmto spôsobom potvrdiť duchovnú dimenziu svojej existencie. „Tu sa mení scéna. Lepšie povedané, teraz je scéna takáto: miesto sveta možností presýteného fantáziou a zariadeného dialekticky vznikne individuum. Len tá pravda, ktorá vzdeláva, je pravda pre teba; t. j. pravda je zvnútornenie, a všimnime si: je to existenčné zvnútornenie, tu ako etické určenie.“¹⁰

Človek uskutočňujúci tento nesamozrejмый návrat k sebe samému, k svojej existencii, najprv veľmi nejasne, neskôr však čoraz zreteľnejšie si uvedomuje plachosť a nebezpečenstvo estetického spôsobu života odohrávajúceho sa v skrytosti pod vplyvom verejnej mienky. Prijímajúci etický spôsob

---

¹⁰ KIERKEGAARD, S.: *Má literární činnost*. Brno, CDK, 2003, s. 9.

života realizuje existenciálnu transformáciu ku kvalitatívne inému a jednoznačne plnohodnotnejšiemu spôsobu svojej existencie vo svete. V tomto procese demaskovania rozmanitých foriem estetickej je schopný čoraz lepšie vnímať svoju celkovú situáciu a diferencovať medzi dobrom a zlom, ktoré ako také sú základnými kategóriami každej etiky, a v medziach ktorých sa pohybuje celý etický život.

Podľa Kierkegaarda sa ľudia môžu stať autentickými individualitami jedine tak, že prijmú a osvoja si etické zákony, normy a zásady. Pretavia ich do svojho konkrétneho osobného života tak, že sa nedá o nich povedať, že by pôsobili zvonka. Etické zákonitosti sú vo svojej podstate univerzálne. Sú platné a zaväzujúce pre každého človeka. Jednotlivec prijímajúci etickú formu existencie sa stáva rezistentný voči rozmanitým osobným turbulenciám, s ktorými sa v živote stretáva na strane jednej, a na strane druhej je v etickom sebanastavení oveľa pevnejším oproti estetickému existencii vzhľadom k externým podmienkam a okolnostiam života. Človek, akceptujúci etickú dimenziu svojej existencie, uskutočňuje istú formu odstupe od prežívanej bezprostrednej skúsenosti seba samého so svetom, ktorý vytvára priestor pre potrebnú sebareflexívnu činnosť, v ktorej je možné nanovo a kriticky prehodnotiť svoj vzťah k sebe samému a k druhým ľuďom. Uskutočňovaná sebareflexívna činnosť je začiatkom, fundamentom a zároveň podmienkou možnosti pre prijatie univerzálnych etických noriem zabezpečujúcich človeku pozitívnejší vzťah k sebe a k druhým. Spomínaná sebareflexia človeka nie je abstraktno-teoretickým výkonom, či nebodaj kontempláciou odtrhnutou od skúsenosti konkrétneho človeka, ale je výrazom autentického postoja a činu, ktorý je reakciou na problematickú situáciu estetického života.¹¹

Etický existujúci človek nenecháva potenciality svojho života v podruží zmyslovosti a prchavej momentálnosti, ale svoju osobu chápe ako cieľ sám osebe a pre jeho konanie je charakteristická cieľavedomosť. Jednotlivé etické voľby, ktoré realizuje, mu zabezpečujú formu akejsi vnútornej homeostázy, ako i dejinnej kontinuity, ktorá je v ostrom protiklade s diskontinuitami estetickému existencie. Takýmto spôsobom sa stáva nielenže sebakritickejšim, ale je vo svojom konaní slobodnejším, rozhodnejším a v konečnom dôsledku i samostatnejším. Je odvážny, lebo berie na seba riziko voľby. Kierkegaard vo svojom diele nachádza pre celistvé vyjadrenie etickej formy existencie jej podstatnú paralelu so životom v manželstve. Hrdinom etického života sa stáva literárna postava Asesora Viliama. Tento muž si žije svoj šťastný a usporiadaný život spolu so svojou manželkou, riadiac sa všeobecnými etickými normami. Asesor Viliam v nijakom prípade nechce totálne popierať estetické hodnoty, ako je zaľúbenosť či zaniatenosť pre niekoho alebo pre nejakú zásadnú vec. Jeho zámerom je skôr tieto estetické hodnoty pozitívne transformovať do etickej roviny, a to sa dá zrealizovať jedine neutralizovaním

---

¹¹ Porov. GARDINER, P.: *Kierkegaard*. Praha: Argo, 1996, s. 62.

ich ahistorického a momentálneho aspektu. Pozitívna transformácia sa môže uskutočniť jedine v manželstve, ktoré človeku ponúka a zabezpečuje historicitu a kontinuálnosť jeho existencie.

Vidíme, že etická dimenzia, v rámci ktorej človek prijíma eticko-spoločenské mravné normy a zásady, mu dovoľuje svoj život prežívať v porovnaní s estetickým postojom jednoznačne plnohodnotnejšie, a to i napriek tomu, že z týchto pravidiel prirodzene vyplývajú isté povinnosti, ktoré musí plniť. Možno povedať, že práve tieto jednotlivé povinnosti voči sebe i druhým významným spôsobom ovplyvňujú jeho egoistické vášne a pohnútky a následne takto skvalitňujú jeho existenciu vo svete.

Existencia etického človeka je vo svojej najhlbšej podstate riadená rozumom. Rozum je garantom univerzálnosti a zároveň najvyššou inštanciou, ku ktorej sa realizujú rozmanité voľby a rozhodnutia človeka. Eticky žijúci človek a jeho konanie sú ako celok preladené praktickou racionalitou. Jeho potenciality sa môžu realizovať len v medziach určovaných rozumom. Je však rozum skutočne tou najvyššou a jedinou autoritou, ktorej sa má a môže človek dovolávať, keď sa chce poradiť o tom, ako má alebo nemá konať? Je náboženstvo, keďže evidentne prekračuje hranice rozumu, len archaickou iracionálnou mytológiou?

Náboženské štádium existencie

Dôležitosť a radikálnu naliehavosť podobných otázok si dobre uvedomoval i samotný Kierkegaard. Môžeme s istotou povedať, že tieto otázky a ich dôkladná existenciálna reflexia sa stali prameňom a inšpiráciou pre jeho originálnu koncepciu autentickej náboženskej existencie. Kierkegaard v žiadnom prípade nechce a ani sa nehodlá popierať pozitívne hodnoty, v ktorých uskutočňuje svoju existenciu človek akceptujúci etiku. Je to skôr tak, že kladne hodnotí rozhodnutie etickej existencie odvrhnúť masku či fasádu estetickej, ktorá je navyknutá sa za ne permanentne skrývať. Zároveň však chce poukázať na isté determinácie implikované v etických zásadách, ktoré sú v konečnom dôsledku podriadené rozumu. Takýmto spôsobom sa dostávajú do otvoreného konfliktu s nárokmi a potencialitami religióznej existencie, ktorá ich svojou dynamickou nastavenosťou celkom evidentne transcenduje. V jej rámci sa človeku odkrýva diametrálne odlišná úroveň sebauskutočňovania, ktorá sa neodohráva vo vzťahu človeka k postulátom vyplývajúcim z univerzálnych etických zákonov (ako je napr. kategorický imperatív), ale odohráva sa v posvätnom priestore veľmi konkrétneho a jedinečného vzťahu človeka s Bohom, ktorý je absolútnym vzťahom.

Kierkegaard vo svojej filozofii neustále akcentuje kvalitatívnu diferenciu medzi človekom a Bohom i medzi rozumom a vierou.¹² Človek a Boh sú na

---

¹² Porov. KIERKEGAARD, S.: *Nácvik křesťanství – Sud'te sami!*. Brno: CDK, 2002, s. 20 – 21.

ontologickej úrovni oddelení priepasťou, a len vďaka tomuto rozdielu je možné uskutočniť vzťah. Tento vzťah nie je možné zrealizovať dialekticky prostredníctvom prijatia nejakej formy rozumovej mediácie. Medzi racionálnou a nadracionálnou skutočnosťou tkvie neprekonateľný hiatus, ktorý je možné premostiť jedine skokom viery chápanej u Kierkegaarda ako najväčší paradox existencie človeka. Z pohľadu viery, ktorá sa vzťahuje k Bohu ako k celkom „inému“, vymykajúcemu sa z akejkolvek racionálno-etickej skúsenosti, je možné suspendovať platnosť etiky ako celku so svojou vlastnou teleológiou. „Viera je paradoxom práve preto, lebo v nej jednotlivec stojí vyššie ako všeobecné, oprávnené nad ním stojí vyššie, je tomu nadradeným, nie podradeným. Len vtedy, ak bol predtým jednotlivec podradený všeobecnému, sa teraz skrze všeobecné stane jednotlivcom nadradeným všeobecnému, znamená to, že jednotlivec je v absolútnom vzťahu s absolútnym.“¹³

Explicitným výrazom takéhoto fundamentálneho nesúladu medzi etickou a náboženskou rovinou existencie človeka je ťaživá situácia praotca Abraháma. Boh ho na vrchu Moria skúšal, a podmienkou splnenia tejto Božej skúšky bolo obetovanie jediného milovaného syna Izáka. Keď si niekto vypočuje tento biblický príbeh koncentrovaný do niekoľkých viet, stáva sa, že ho nedokáže pozorne vnímať a mína sa s hlbokým významom, ktorý v sebe nesie. Kierkegaard svojho čitateľa pozýva k dôkladnej reлектúre tohto príbehu, aby sa jeho význam stal zreteľnejším. Konanie Abraháma videné z perspektívy striktno etického prístupu môžeme považovať za výrazne nerozumné. Veď ide vlastne o vraždu, navyše motivovanú iracionálnymi pohnútkami, preto je synonymom takéhoto činu istá forma šialenstva. Ak sa na Abrahámovu rozhodnutie obetovať Izáka pozrieme optikou veriaceho človeka, je zjavné, že jeho konanie nielenže je hodné patričného obdivu, ale aj my sami sa máme stať nasledovníkmi takéhoto konania. Veľmi dôležitým sa v tejto súvislosti ukazuje i to, že Abrahámovu obetovanie Izáka – ak chceme predísť rôznym dezinterpretáciám, musíme vnímať v kontexte celého jeho života. Jeho život je preniknutý hlbokou a pokornou vierou v Božiu vôľu, ktorú trpezlivo nasleduje odvtedy, keď bol vyzvaný opustiť svoj domov i príbuzných. Odišiel teda od istoty svojej existencie do zaslúbenej zeme Kanaán, ktorá preňho predstavovala nezaistiteľnosť niečoho nového. Napriek riziku a ťažkostiam, ktoré z tejto výzvy vyplývali, Abrahám vo svojej existencii našiel dostatok sily a odvahy toto vykročenie za svojím Bohom, ktorý ho povolával, uskutočniť. Neochvejne dúfal v Božie prísľuby i vtedy, keď mu prestávala veriť jeho manželka Sára. V Kierkegaardovej interpretácii je Abrahám charakterizovaný ako rytier viery, vystupujúci v ostrom protiklade k tragickému hrdinovi, ktorý svoje rozhodnutie uskutočňuje ešte stále v medziach etiky. Abrahám

---

¹³ KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvenie*. Bratislava: Kalligram, 2005, s. 62.

stojí osamotený, plný úzkosti, nepochopený (jeho najbližší ho ani pochopiť nemôžu) vo vzťahu k Absolútnu. Realizuje pohyb nekonečna, súčasťou ktorého je istá forma rezignácie na záležitosti pozemského života. Silou absurdného, to znamená v bezhraničnej dôvere v Boha, ktorému je všetko možné, získava pri spätnom pohybe konečna všetko. Súvislosti jeho existencie a jej orientácia vo svete sa mu potom ukazujú z novej perspektívy a stávajú sa preňho oveľa zrozumiteľnejšími.¹⁴ Zrelá autentická viera je schopná napäť tkvejúce v hĺbke tejto diferencie medzi človekom a Bohom statočne vydržať. V tejto sfére presahu viery za hranice vlastného rozumu vyhasínajú všetky partikulárne túžby a všetky slová zmlknu. Existenciálna skúsenosť je zakotvená v skúsenosti náboženskej, ktorá je svojou povahou úplne odlišná od našich každodenných skúseností so svetom. Doslova nás excituje z našich zabehnutých stereotypov. Svojou podstatou je neuchopiteľná a dá sa priblížiť len v náznakoch, pretože je to tá najintímnejšia skúsenosť každého z nás. V nej sa nám prihovára samotný Boh, ktorým sme tajomne prestrašení, ale zároveň i fascinovaní. Prežívame *mysterium tremendum et fascinans*.¹⁵ Človek stojí pred Bohom osamotený, alebo – ako opisuje Kierkegaard slovami apoštola Pavla - v bázni a chvení.

Takto ponímaný vzťah človeka a Boha graduje u Kierkegarda v chápaní Božieho Syna Ježiša Krista ako absolútneho Paradoxu viery. Boh, ktorý sa stal človekom z lásky k človeku, sám svojím nasledovníkom povedal, že blažený je ten, kto sa nad ním nepohorší. Viera v Ježiša Krista, ktorého Kierkegaard chápe ako Okamih – zjavenie sa večnosti v dejinách,¹⁶ rozhodne nie je prechádzka po ružovom sade, ale je extrémne skúšaná až po hranice svojich možností, a tak nábožensky existujúci človek musí o ňu v úzkostiach denno-denne zápasiť. Okamih je tajomstvom, ktoré uniká chytráctvu sveta. Je tajomstvom dotyku či úderu večnosti, ktorý nezávisí od okolností, ba práve vtedy, keď človek prispôsobuje okolnosti, aby sa ho zmocnil, okamih nepríde. Okamih je zároveň úderom večnosti, ktorý preniká do časnosti spôsobom presahujúcim naše racionálne schopnosti. Autentická náboženská existencia je v okamihu uschopená konať spôsobom, ktorý sa dotýka večnosti, bez toho, že by bolo potrebné prispôbovať tomuto účelu okolnosti, ba dokonca prispôbovanie okolností vylučuje prítomnosť okamihu.¹⁷

Kierkegaard zreteľne vidí fakt, že o človeku a Bohu – napriek ich nekonečnému ontologickému rozdielu – nemôžeme uvažovať, akoby medzi nimi nebola nijaká súvislosť. Vzťah medzi antropologickou a religióznou

---

¹⁴ Porov.: KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvenie*. Bratislava: Kalligram, 2005, s. 44.

¹⁵ Porov. OTTO, R.: *Posvätno: Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalite*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 45.

¹⁶ Porov. KIERKEGAARD, S.: *Filosofické drobyky aneb Drobátko filosofie*. Olomouc: Votobia, 1997, s. 33 – 34.

¹⁷ Porov. KIERKEGAARD, S.: *Okamžik*. Praha: Kalich, 2005, s. 232 – 233.

rovinou v jeho diele môžeme označiť za korelatívny. Toto puto medzi človekom a Bohom je bytostne spojené a potvrdené udalosťou inkarnácie Boha Ježiša Krista do ľudskej podoby.

Začiatkom autentickkej náboženskej existencie je pozastavenie sa,¹⁸ v ktorom prebieha v človeku radikálneprehodnocovanie života, teda postojov, ktoré zaujíma voči sebe, voči druhým a voči Bohu. Zároveň prijíma fakt, že je hriešnikom a prejavuje ľútosť, avšak vyjadrenie náhleho emocionálneho vzplanutia, ale ľútosť ako trvalé nastavenie svojej existencie. Kierkegaard pritom polemizuje so sokratovským etickým intelektualizmom. Jednoznačne ho odmieta, pretože hriech nie je v protiklade k cnosti. Protikladom hriechu totiž nie je cnosť, ale viera. „Definícia, že protikladom hriechu nie je cnosť, ale viera, je definíciou pre celé kresťanstvo zo všetkých definícií najdôležitejšou.“¹⁹ Etická existencia nie je konfrontovaná s hriechom, ale s morálkou.

Kierkegaardovým úmyslom pri tematizácii náboženskej existencie bola predovšetkým výzva čitateľovi, aby upriamil svoju pozornosť na znovuzrodenie z Ducha, ako o tom hovoril Ježiš Kristus v tichu noci učeníkovi Nikodémovi. Tento krst – prerod z Ducha – sa nemôže uskutočniť masovo, ale musí ho uskutočniť každý sám za seba a najmä v sebe.

Záver

Søren Kierkegaard je z pohľadu dejín filozofie prvý, kto dal pojmu existencia radikálne iný obsah v protiklade k dovtedajšej metafyzickej tradícii jeho aplikovaním výlučne na človeka. Deskripcia heterogénnych životných postojov a relácií, ktoré si človek generuje v interakcii s okolitým svetom, predstavuje v jeho koncepcii vnútorne diferencovaný a komplexný problém, ktorý sa stáva plne legitímnym pre filozofickú reflexiu v porovnaní s ostatnými témami, ako je napríklad genéza a evolúcia vesmírneho univerza či metafyzická a epistemologická problematika spojená so snahou o adekvátnejšiu poznateľnosť objektívneho sveta a jeho predmetov.

Podľa Kierkegaarda sa človek odlišuje výrazne od všetkých súcien, a to tým, že je schopný vzťahu k sebe samému, k druhým ľuďom a Bohu. V každom momente svojho života sa nejako vzťahujeme k svojej vlastnej existencii, a to i vtedy, keď nám je ľahostajná. Existencia človeka samotná sa nedá konceptualizovať a následne previesť na objektívnu rovinu. Na človeka nemožno nahliadať cez prizmu abstraktných určení, v rámci ktorých je nám sprístupnená a daná štruktúra prírodného bytia. Takáto reprezentácia sa celkom evidentne mýňa so skutočným stavom vecí, vzťahov a udalostí do

---

¹⁸ Porov. KIERKEGAARD, S.: *Čistota srdce, aneb chtit jen jedno*. Praha: Kalich, 1989, s. 193 – 194.

¹⁹ KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvění – Nemoc k smrti*. Praha, Svoboda – Libertas, 1993, s. 182.

významovej siete kontextuality a textúry, v ktorých je zasadená konkrétna existencia človeka. Oproti heglóvskému vedeniu, rozumu, systému a abstraktnej objektivite kladie Kierkegaard konkrétnu existenciu, vieru v Ježiša Krista, výzvu na obrátenie a jedinečnú subjektivitu. K našej existencii, ktorá zostáva pre nás tajomstvom, sa však môžeme celkom dobre priblížiť prostredníctvom uchopenia jej fundamentálnych charakteristík, cez ktoré sa prejavuje na fenomenálnej rovine, ako je jej konečnosť, kontingentnosť, otvorenosť, transcendencia, náladové rozpoloženie, dejinnosť a v slobode a zodpovednosti daná schopnosť zvoliť si možnosti sebarealizácie a sebatranscendencie.

Nespochybniteľnou prednosťou dánskeho mysliteľa je interpretácia existencie človeka na úrovni existenčnej skúsenosti. Svoju reflexiu primárne zameral na žitú konkrétnu skúsenosť. Postupné vyrovnávanie sa s našou existenčnou skúsenosťou je bremeno na našich pleciah, s ktorým je potrebné sa nejako zodpovedne vysporiadať. Toto bremeno pramení z jadra našej existencie a nenechá nás voči nej v neutrálnom postoji. S touto skúsenosťou sme kontinuálne konfrontovaní a sme v nej i permanentne zainteresovaní.

Kierkegaardovi bolo iste dobre známe Kristovo učenie o širokej a úzkej ceste, ktoré symbolizujú dve možnosti spôsobu orientácie života človeka z pohľadu eschatologickej perspektívy spasenia. To sa ukazuje pri analýzách troch štádií existencie aj pri ponímaní autentickej a neautentickej religiozity. Tieto tri formy existencie však nejestvujú od seba izolovane, ale sú v konkrétnom človeku prepletené. Kierkegaard preto chce, aby sme boli schopní v našom osobnom živote postrehnúť významné relácie, diferencie a súvislosti, ktoré medzi nimi sú. V podstate môžeme povedať, že všetky jeho diela sú napísané s explicitným edukačným apelačným akcentom a intenciou, v čom sa zračí jeho enormná a často nevidaná snaha upriamiť svojho čitateľa na praktickú rovinu jeho života. Kierkegaard ináč ani filozofovať nedokázal. Sebapoznanie, ktoré vo svojej interpretácii existencie človeka zdôrazňoval, je samotné už formou chápanej činnosti. Domnievame sa, že najvlastnejším zmyslom Kierkegaardovej filozofie a jeho existenciálneho chápania človeka, je priviesť svojho čitateľa k opravdivému obráteniu života k evanjeliu Ježiša Krista. Sme presvedčení, že sa to Kierkegaardovi pregnantne podarilo. Svedčí o tom mimoriadny záujem o jeho filozofiu nielen na Slovensku, i vo svete. Svedčí to i o tom, že Kierkegaard je autentický kresťan a svedok radostnej evanjeliovkej zvesti.

Bibliografia

- GARDINER, P.: *Kierkegaard*. Praha: Argo, 1996, ISBN 80-7203-004-3.
KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvění – Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda Libertas, 1993. ISBN 80-205-0360-9.
KIERKEGAARD, S.: *Bázeň a chvěnie*. Bratislava: Kalligram, 2005. ISBN 80-7149-714-2.

- KIERKEGAARD, S.: *Čistota srdca aneb chťt jen jedno*. Praha: Kalich, 1989. ISBN 807017-036-0.
- KIERKEGAARD, S.: *Okamžik*. Praha: Kalich, 2005. ISBN 80-7017-015-8.
- KIERKEGAARD, S.: *Filosofické drobký aneb Drobátko filosofie*. Olomouc: Votobia, 1997, ISBN 80-7198-197-4.
- KIERKEGAARD, S.: *Má literární činnost*. Brno: CDK, 2003. ISBN 80-7325-021-7.
- KIERKEGAARD, S.: *Nácvik křestanství — Sud'te sami!*. Brno: CDK, 2002. ISBN 807325-004-7.
- KIERKEGAARD, S.: *Skutky lásky. Několik křestanských úvah ve formě proslovů*. Brno: CDK, 2000. ISBN 80-85959-68-2.
- KIERKEGAARD, S.: *Zvodcov denník*. Bratislava: Kalligram, 2003. ISBN 80-7149-598-0.
- OTTO, R.: *Posvátno: Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-260-8.

PhDr. Ivan Ondrášik, PhD.

Klinika hematologie a transfuziologie
Ústředná vojenská nemocnica SNP Ružomberok – FN
Ul. gen. M. Vesela 21, 034 26 Ružomberok
ivan.ondrasik@gmail.com

RNDr. Katarína Ondrášiková

Katedra laboratorných vyšetrovacích metód v zdravotníctve
Katolícka univerzita v Ružomberku, Fakulta zdravotníctva
Námestie A. Hlinku 48, 034 01 Ružomberok
katarina.ondrasikova@gmail.com

Critiques

Recenzie

WERNISCH, Martin:

Cirkevní dějiny jako koncept. Brno: Centrum pro studium kultury a demokracie, 2021, 95 s. ISBN 978-80-7325-514-5.

Pojem cirkevných dejín sa v modernom diskurze ustálil natoľko, že i bežný človek má akúsi ideu o predmete skúmania daného odboru. Treba však poukázať na duálnosť, ktorá plynie z terminologického základu. Za „cirkevného historika“ sa označuje v dnešnej dobe aj človek, historik, ktorý tvorí profánne dielo, zaoberajúce sa cirkevnými dejinami výlučne vo forme objektu záujmu. Na druhej strane sa môžeme stretnúť s významom, ktorý zahŕňa cirkevné dejiny v celej extenzii pojmu, a teda „cirkevným“ nie je len objekt skúmania, ale taktiež aj zorný uhol, v ideálnom prípade i samotný subjekt. Autor nám vo svojej publikácii predstavuje druhú zo spomínaných možností. K teologickému prístupu ho predurčuje aj jeho pôsobenie vedúceho profesora cirkevných dejín na Evanjelickej teologickej fakulte Karlovej univerzity. Autor sa cirkevným dejinám, konkrétne dejinám reformácie, venuje dlhodobo a z jeho pera vyšlo niekoľko monografií so zameraním na obdobie novoveku, napríklad *Europská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea* (2018), *Politické myšlení evropské reformace* (2011). Taktiež sa podieľal na českých prekladoch diel Martina Luthera a Jana Husa. Publikácia je pomerne skromného rázu, obsahuje iba 95 strán, čo však neuberá jej kvalite a kvantu informácií, ktoré sú v nej obsiahnuté. Ide *de facto* o zápis prednášky, ktorá ponúka chronologicky zoradený prehľad prístupov k cirkevným dejinám, začínajúc u evanjelia sv. Lukáša. Podľa autora už toto dielo nieslo isté znaky dobových dejepiseckých postupov. V prvej časti sa autorova pozornosť sústreďí, pochopiteľne na Eusébia, ktorý nesie titul „otec cirkevných dejín“. Autor sa ale nerozhodol ísť cestou bezduchého popisu jeho diel, ale predostiera čitateľovi celý kontext Eusébiovhovho teoretického zázemia, ako aj zasadenie do dobových ideových rámcov a konfliktov, ktoré súviseli s nikájskou a arianskou frakciou kresťanov. Neopomína ani Origéna a úlohu jeho spisov vo vývoji kresťanstva. Obdobie stredoveku autor podal pomerne stručne. Okrem niektorých zmienok dobových dejepiscov autor letmo zasiahol učenie sv. Augustína a Paula Orosia. Dané obdobie zhrnul predovšetkým na implementáciu dobového schematizmu, regionálny ráz cirkevných dejín a zmenu konceptu záujmu dejepiscov z *historia ecclesiastica* na *historia pontificalis*. Oveľa zaujímavejšie pôsobí druhá časť publikácie, ktorá už ponúka čitateľovi rozsiahle informačné portfólio. Pochopiteľne, autor začína kapitolu s osobou Martina Luthera, no oveľa väčšiu pozornosť venuje Melanchtonovemu úsiliu spraviť z cirkevných dejín predmet výuky na vysokých školách a jeho následnú implementáciu do praxe v danom historickom období. Taktiež sa venoval okolnostiam vzniku a vydávania *Magdeburských centurií*. Rovnako prehľadne predstavuje ideovú a metodickú základňu dobových učencov so snahou etablovať cirkevné dejiny

ako samostatnú disciplínu. V súvislosti s novovekým rozvojom racionalizmu sa zmenili aj vedecké prístupy v jednotlivých vedách. Aj historiografia bola nútená pristupovať k prameňom s kritickým prístupom, v kombinácii s aplikáciou pragmaticko-popisnej metódy. Postupná sekularizácia následne vnikla do všetkých vedných disciplín a v priebehu posledného storočia začal vo vedeckej oblasti prevládať trend pozitivizmu. Posledné storočie bolo pre cirkevných historikov skutočne turbulentné. Nachádzame v ňom striedanie snáh o deteologizovanie a následnú reteologizáciu histórie. Okrem spomínaných rozporov medzi jednotlivými dekadami bolo nutné aj samotné obhajovanie exaktného statusu histórie ako takej. Obzvlášť po rozbití stáročných epistemologických princípov v 60. rokoch 20. storočia a nástupníctvom relativizovania exaktnej povahy histórie, prípadne jej kategorickým odmietnutím – najznámejším v podobe myšlienok narativizmu. Práve kvôli spornosti moderných náhľadov, sa autorovi zdá byť prínosné, aby sa cirkevné dejiny navrátili k svojej teologickej podstate. Tým sa dokážu vymaniť z bludného kruhu sporov o exaktnosti, pretože biblická zvesť a aj samotné zjavenie sa vzťahuje k objektívnej skutočnosti, nie k subjektívnemu uchopeniu reality, prípadne jej popisu. Tým pádom majú cirkevné dejiny charakter exaktnosti, na rozdiel od dejín politických, sociálnych a hospodárskych. V rámci publikácie je možné jednoznačne oceniť kontextuálne a ideologické súvislosti jednotlivých teórií, ktoré v mnohých dielach absentujú. Autor prehľadne popisuje vedecké prístupy k tvorbe historických prác, ktoré sú zasadené do dobových myšlienkových hnutí a neopomína ani konkrétne časové využívanie teórií ideí, elít a pokroku. V závere knihy autor podáva vysvetlenie na fenomén, ktorý u čitateľa z iného konfesijného zaradenia nemôže zostať nepovšimnutý a sprevádza ho celou knihou. Autor vychádza zo svojho vierovyznania a píše stále ako teológ, ako človek, ktorý je súčasťou dejín zjavenia, avšak v ausburgskom diskurze. Napriek autorovmu zhrnutiu v poslednej kapitole, ktoré popisuje nebezpečnú cestu, medzi *ekuménou* a súladom s vlastným vierovyznaním, sa prikláňame k autorovi v názore, že rôznorodosť je hybným elementom dialógu. Toho dialógu, ktorý je obohacujúci, ktorý prináša pochopenie. Práve preto je nutné pracovať s niekoľkými perspektívami cirkevných dejín. Pretože ekumenický dialóg môže byť cestou, avšak rôznorodosť a diverzita teologických pohľadov na dejiny ich obohacuje, neprináša konflikty, ako tomu bolo v dobách minulých. Je však nutné si uvedomiť, že viera determinovala celú západnú kultúru a má zásadný vplyv na dejiny mentality akéhokoľvek historického obdobia. Môžeme vysloviť nádej, že sa publikácia stane fundamentom pre odborníkov teologických a historických disciplín, ale rovnako aj všetkých príbuzných odborov.

Mgr. Katarína Jančová

2023

2

ROČNÍK XXIII.

ISSN 1335-9185

9 771335 918001 04